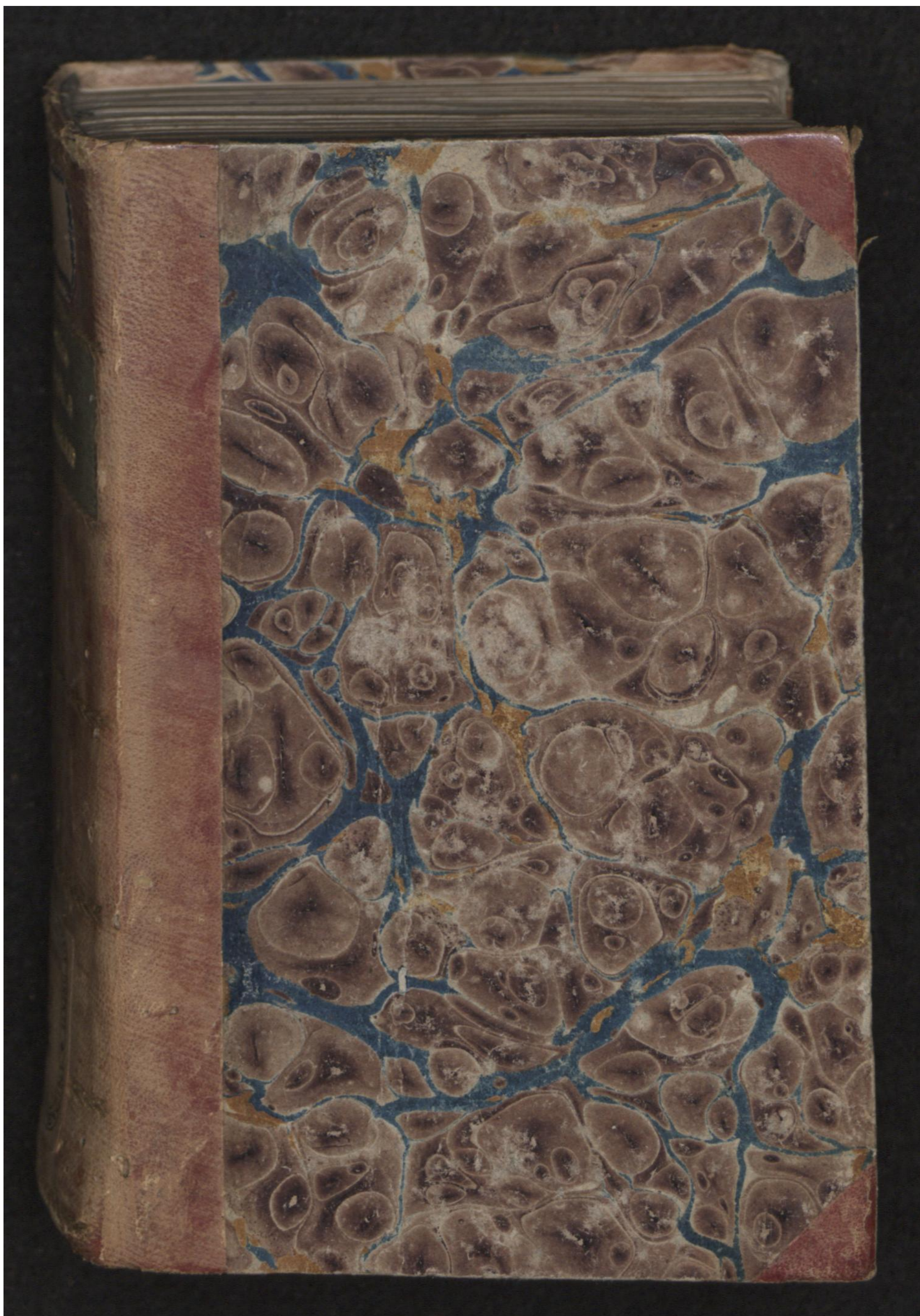

CICERO
EPISTOLÆ
FAMILIARES
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE - FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
4
48

SCHOLIA
IN
CICERONIS. EPISTOLAS
FAMILIARES. DICTAS
PAVLI. MANVTII

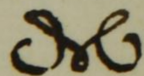
MAXIMILIANI. II

EX. PRIVILEGIO

IMP. CAES: AVG.

VENETIIS. ∞ DLXXIV

IN. LIBRVM. I

EPISTOLA. I

PAG. I

A DMONITIONIBVS] *Placet in hoc uerbo dubitantibus, & mendosum suspicantibus, quod tamen in omnibus legitur antiquis libris, aptamq. & percommodam sententiam habet, scrupulũ eximere. Dixerat Cicero, Et monere : debuit igitur, ut nomen cum uerbo congrueret, inferre, Monitionibus, non, Admonitionibus : cum, Monere, & Admonere, significatione differant inter se. obiurgat enim is, qui monet; qui uero admonet, non obiurgat, sed, quid faciendum sit, docet : ut exempla declarant. In hoc igitur prudentia Ciceronis agnoscitur: qui cum de principe ciuitatis, & praecipuo sui ab exsilio reditus auctore Pompeio loqueretur, asperiore uerbo iterum uti noluit, sed mitigandam leniore uerbo sententiam putauit : ut ostendat ita Pompeium erga Lentulum animatum esse, non modo ut eum a restituẽdi regis consilio uerbis asperioribus abduci necesse non sit, sed nec admoneri quidem, ac doceri, quo pacto & suspicionem uitet cupiditatis, & illam reducendi*

regis curam cupienti Lentulo obſequatur.

eadem. *pag. 2*

QVOD commodo rem facere poſſis: *§ Cõmodo pro Commode, antique dictum. in quo dubitatum a nonnullis miror; quaſi, Commodo, aduerbiũ eſſe non poſſit. quod niſi diligens antiquitatis obſeruator Cariſius admonuiſſet, Caeſaris tamen ad Ciceronẽ epiſtola doceret. Cum Furnium, inquit, noſtrum tantũ uidiſſem, neque alloqui, neq. audire me cõmodo potuiſſet. Mihi tamen olim placuit, neque nunc, quamquam repugnantibus antiquis libris, diſplicere poteſt, pro, Rem, legi, Reip. atque hanc ex antiqua Latini ſermonis conſuetudine coniecturã duxi. quo in ſtudij genere, nec infitior a prima adoleſcentia ſatis accurate me eſſe uerſatum, nec omnino paenitet. Erat autẽ in mandanda publica re exceptio quaedam, ut id, quod mandaretur, ita fieret, ſi commodo reip. fieri poſſet. quo ſignificabatur, eam rem non poteſtati magis, quã prudentiae, committi. Recitabo ueterum exempla, quibus & eadem ſententia, & ijſdem enunciata uerbis, agnoſcetur. ac tum denique, utrũ ſcriptis libris, ideſt dubiae librariorũ fidei, an certiſſimis antiquorũ teſtimonijs credi oporteat, cum praeſertim nec a ſcriptis libris admodũ diſcedat opinio noſtra, doctorum uirorum arbitrio permittam. Caeſar lib. I bel.ci. Quoniam M. Meſſalla, M. Piſone cos ſenatus cenſuiſſet, uti, quicumque Galliam prouinciam obtineret, quod commodo*

modo

modo reip. facere posset, Aeduos, ceterosq. amicos populi Romani defenderet, se Aeduorum iniurias non neglecturum. Idem lib v. scribit Labieno, si reip. commodo facere posset, cum legione ad fines Neruiorum ueniat. Lib. v I. Labienum, Treboniumq. si reip. commodo facere possint, ad eam diem reuertantur. Cicero ad M. Brutum: Decreui hoc amplius, ut tu, si arbitrarere utile fore, & e rep. esse, persequerere Dolabellam bello; si minus id commodo reip. facere posses, in ijsdem locis exercitum contineres. Omitto illa similia, quae Ciceronem legentibus occurrunt: Quod tuo cõmodo fieri possit: Quod sine molestia tua facere possis: Quod tuo cõmodo fiat: Quod sine peccato meo fiat. Hic opponitur a quibusdam: hoc loquendi genus huic Ciceronis loco nullo modo conuenire: putant enim; senatus haec uerba fuisse, cum S. C. faceret, aut eorum, qui prouincijs cum imperio praeessent, cum aliquid legatis mandarent: non igitur ea cadere in sententiam Ciceronis, Hortensij, & Luculli, qui priuati senatores erant. Haec ratio quid momenti habeat, examinando cognoscemus. Primum quaero: si senatus, cum decernit, utitur his uerbis, ut reip. caueat; cur non ijsdem senator, qui & ipse sua sententia decernit, uti possit? decet enim, ut senatum in publico decreto, ita senatores singulos in dicenda sententia reip. consulere. quid est autem S. C. nisi multorum senatorum idẽ probantium consensus? quod si, S. C. in alicuius sen-

entiam senatoris esse factum, saepe legimus: nil aliud existimare licet, quam grauiores eius sententiae partes in S.C. esse translatas. grauius autem nihil, quam ut id, quod mandaretur, incommodo reip. ne fieret. itaque non est, opinor, mandantis dumtaxat, hic loquendi modus, ut senatus, aut proconsulis, sed eius etiam, qui suadet. Negabit hoc aliquis: at credat exemplo. Cicero in epistola ad Brutum: Decreui hoc amplius, ut tu, si arbitrarere utile fore, & e rep. esse, persequerere Dolabellam bello; si minus id commodo reip. facere posses, in iisdem locis exercitum contineres. Haec neque senatusconsulti uerba sunt, neque proconsulis, sed priuati Ciceronis in senatu sententiam dicentis; cur igitur in hac etiam ad Lentulum epistola locum habere non possint? At libri ueteres aduersantur omnes. Dissimulamus in re nota. quam multa enim contra ueterum librorum auctoritatem, adiuuante historia, sententia, ipsa etiam Latini sermonis regula, non modo sine reprehensione, uerum etiam cum laude summa docti homines immutarũt. mihi sane uidetur, ut in omni re, sic in hoc industriae genere modus quidam esse: ut libris quidem antiquis in corrigendo utamur, id quod ego diligẽter seruo, mutare tamen ex ingenio doctrinaue aliquid aliquando liceat, sed ita parce, & uerecunde, ne corrigendi libertas ad temeritatem progressa uideatur. quam ob caussam ueterem hic scripturam immutare noluimus: tantum fecimus, ut ostenderemus

mus

mus opinionem nostram: quam nec ijs improbari, qui non temere, praeter sua, quidquam probant, ex eo possumus conijcere, quod, si qua laus coniecturae nostrae debetur, eam alio transferre conantur. Nimirum ad istas artes confugere, & alienis laboribus honorem ereptum uelle, pusilli animi est: non enim addam, Et ipsa maleuolentia ieiuni: quod Cicero addit in re non dissimili. neque nunc de meo iure litigabo. malim caussa cadere, quam ijs de rebus in iudicium, contentionemq. uenire, quarum studio si hoc assequor, ut bonis litteris opẽ feram, cetera non ualde requiro: si dantur, accipio: si minus, uberrimum tamen, & suauissimum ex ipsa conscientia fructum capio.

eadem. pag. 3.

PRAESENTISQVE cognoscent.] sunt, qui legant, Praesentes tui: recte fortasse: mihi tamẽ sententia non arridet. quae enim haec amoris, & fidei minime necessaria distinctio? cur nõ & amor simul cũ fide ab omnibus, & fides item simul cum amore a praesentibus cognoscatur? Quãto planius & commodius, Nostram fidem omnes, amorem tui absentis, praesentisq. cognoscent. quod est in duobus antiquis libris: in ceteris autẽ omnibus, quos quidem ego uiderim, diuerse, non tamen ut sententia mutetur: Tui absentis, praesentisq. tui. potest enim ferri pronomen iteratum: potest etiam, quod malim credere, iteratum uideri scriptoris incuria. nullo quidem in uetere libro, Praesentes tui, legimus.

mus. quod ideo testatum esse uoluimus, ne quem coniectura minime necessaria delectaret, cum ex antiquis libris cōmodam elici sententiam uideret.

EPISTOLA. II pag. 3

LENTVLI consulis, *Marcellini. sic appellatur & ep. 2. lib. v. ad Att. In quibusdam libris, Lucij, non omino absurde: potest enim intelligi de altero consule L. Philippo, qui sentiebat idem, quod collega. Ac, ne quem offendat unicum praenomen, exempla occurrunt similia non pauca; ut cum, Cnaeus, pro Pompeio Magno accipitur; Publius, pro Clodio, Ciceronis inimico; Sextus, pro Peducaeo, Attici familiarissimo. Praeterea, cum consul nominatur, non ne satis, quis Lucius sit, ostenditur, & a ceteris Lucijs distinguitur?*

eadem. *pag. 4*

QVATENVS de religione dicebat, *cū Bibulus sententia sua duas res complexus esset, de religione, & de tribus legatis: postulatum est, ut eius sententia diuideretur, idest, ut singulis de rebus separatim referretur. ac de religione quatenus dixit, ut scilicet contra Sibyllinos libros ne decerneretur, qui regem Aegyptium cum exercitu reduci uetabant: assensum, inquit, est: caput illud, de tribus legatis, qui regem reducerent, improbatum. Dixit autem, Frequentes ierunt in alia*

omnia,

omnia, pro Frequentes diſſenſerunt. neque ſolum Ire in alia omnia, ſed & Diſcedere, & Tranſire, eodem ſenſu ueteres dicebant. Libro x. *ad Plancum. Eũ, inquit, ſenatus reliquit, et in alia omnia diſceſſit. Hirtius autem prope finem libri* IIX. *de bello Gallico, Diſceſſionem, ait, faciente Marcello, ſenatus frequens in alia omnia transijt. Feſtus: Qui hoc cenſetis, illuc tranſite; qui alia omnia, in hanc partem. his uerbis praeit; ominis uidelicet cauſſa; ne dicat, Qui non cenſetis. inde factum, ut, Ire in alia omnia, idem ſignificet, quod, Non cẽſere, ideſt, contra id, de quo diſceſſio fit, ſentire.*

eadem. *pag.* 4

CVIQ. rei iam obſiſti non poterat,] *Satis implicata ſententia uidetur, ſed, ut arbitror, explicabitur hoc modo: Quatenus de religione loquebatur, & in quo iam obſiſti non poterat, Bibulo aſſenſum eſt. ep.* I. *Hortensij, & mea, & Luculli ſententia cedit religioni de exercitu, teneri enim res aliter non poteſt. Obſiſti autẽ ideo nõ poterat, quia factum erat iam S. C. Regem cum multitudine reduci periculoſum Reip. uideri. Antiqui libri omnes, qui apud me ſunt, Clam, habent, pro, Iam: quod mendoſum eſſe conſtat.*

eadem. *pag.* 4

CVM Lupus] *Siue Cum, ſiue Tum, ſiue Cui legatur, in quo ſcripti libri diſſentiunt, parui refert. Nihil enim aut additur ad ſententiam, aut detrahitur.*

eadem.

eadem. pagina 4.

INTENDERE} *Sic antiqui libri, quos uiderim, omnes, non Contendere. Pro Quinctio: Qui sibi eum nuper edidit socium, quem, quo modo nũc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonstrat fuisse. Hoc autem intendebat Lupus, cum ipse de Pompeio, sine controuersia principe ciuitatis, retulisset, ante se oportere discessionem facere, quam consules: quod uereretur, ne, si de Hortensij sententia, quae Lentulum decernebat, discessio fieret, maior Senatorum numerus eam probaret.*

eadem. *pag.* 4

MVLTIS partibus plures} *qui sic explanant, uidisse consules, in Hortensij sententiam plures ituros a multis partibus, id est hinc & illinc; parum omnino agnoscunt purissimam, & ornatissimam locutionem, qua eloquẽtissimi eius aetatis uiri suis in scriptis eleganter usi sunt. M. Coelius libro harũ epistolarum* IIX. *Turpe tibi erit, Patischum decem Curioni pantheras misisse, te nõ multis partibus plures. Item Caesar lib.* III. *de bello ci. Numero multis partibus inferior. Multis partibus plures, & multis partibus inferior, dixerunt, pro eo, quod est, Multo plures, & Multo inferior. Cicero itẽ lib.* III. *de Finibus; Multis partibus malit; pro, multo malit. Idẽ in Acad. Quibus efficitur, solem multis partibus maiorem esse, quam terram. Suetonius quoque, non omnino malus*

lus

lus Latinitatis auctor, in Iulij uita eodem loquendi modo usus est.

EPISTOLA. III pag. 6

T. AMPIVS } *qui ante Lentulum Ciliciae praefuerat, praetorius, non consularis. T. Ampium tribunum pl. nominat Velleius lib. 2. qui cũ T. Labieno collega legem tulit, Cicerone consule, ut Pompeius post uictoriam Mithridaticam ludis Circensibus corona aurea, & omni cultu triumphantium uteretur, scenicis autem praetexta, coronaq. aurea. Inter tribunatum autem, & praeturam cum anni quattuor intersint, praetor fuisse uidetur Pisone, & Gab. cos. idest quadriennio post Ciceronem consulem. & anno sequenti, Lentulo, & Metello cos. iuit in Ciliciam: eiq. postero anno Lentulus Marcellino, & Philippo cos. successit. itaque ratio temporum probare uidetur, Ampium, qui Ciliciae praefuit ante Lentulum, eum esse, quem nominat Velleius. Nec tamen eum negauerim esse posse, qui ciuili bello delectum habuit pro Pompeio, ut ep. XI. lib. 8. ad Att. ad quẽ exsulẽ epistolae Ciceronis exstant lib. 6. & lib. X. Caesar quoque Pompeianum indicat fuisse lib. 3. bel. ci. cum ait: Reperiebat, T. Ampium conatum esse tollere pecunias Ephesi ex fano Dianae, eiusque rei caussa senatores omnes ex prouincia uocasse, ut, ijs testibus, summa pecunia uteretur,*

tur, ſed interpellatum aduentu Caeſaris profugiſſe. Legebatur olim in uulgatis libris, T. Appius, mendo manifeſto: quia duo praenomina ſimul eſſe non poſſunt: ideo repoſuimus, coniecturam ſecuti, T. Ampius: quam poſtea coniecturam ueteres aliquot libri comprobarunt. Mediceus tamen, & alij nonnulli, Tampius: quod reprehendere non auſim, cum Tampiorum quoque familiam Romae fuiſſe uideam.

EPISTOLA. IV pag. 6

PRIDIE eius diei f ſ *dicit quod ſupra in epiſtola* I I. *in qua ita ſcripſit:* De tribus legatis, *frequentes ierunt in alia omnia.* Sed, *cum ibi factum id eſſe dicat die, qui conſecutus eſt idus Ian. hic autem die, qui* X V I. Kal. *Febr. anteceſſit; fuere, qui dum arbitrantur, Ianuario menſi, ut nunc, ita tum unum & tricenos fuiſſe dies, corruptum eſſe locum crederent, uidentes hanc diem, ut quidem ipſi numerabant, aliam eſſe ab ea, quae eſt in epiſtola* I I. *cum tamen eandem eſſe oporteret, quod abſque dubio locus hic alter de tribus legatis repetitio prioris eſſet. quod ſi ad rationem eius anni, quo ſcripta eſt epiſtola, ſupputaſſent: & locum carere mendo, & eandem, quam* I I. *epiſtola, diem ſignificari, cognouiſſent. fuit enim tunc Ianuarius tantummodo* X X I X. *dierum. poſtea C. Caeſar, annum corrigens, binos addidit,*

&, ut

&, ut XXXI. haberet, effecit. Macrobius. eadem. pag. 7

Ego tibi aui ʒ Timebat, ne tribunus aliquis per uim legem ferret, qua Lentulo uel Ptolemaei regis restitutionem eriperet, uel imperium abrogaret: quod factum est. epistola II. libri II. ad Q. fratrem, eadem de re scribens, Quid futurum sit, inquit, latrocinio tribunorum, non diuino: sed tamen suspicor per uim rogationem Caninium perlaturum.

EPISTOLA. V pag 9

Hic quae agantur, ʒ aut hoc est alterius epistolae initium: aut, quae sequuntur, nõ eodem die scripta sunt, quo superior epistolae pars. Saepe autem accidit, ut litteras non continuata, sed crebro repetita scriptione cõficiamus, singulis diebus noui aliquid appingentes: id quod in epistolis ad Atticum, & ad Q. fratrem scriptis saepissime factum uidemus.

EPISTOLA. IIX pag. 17

Ex Emplatorio ʒ non agnosco Romanam gentem: & malim, Ex M. Plaetorio. Plaetorij enim inter gentes Romanas noti: & M. Plaetorius praetor in oratione pro Cluentio nominatur.

EPI-

EPISTOLA. IX pag. 22.

Nvm potui? *Quis non uidet maiorem in sententia uim esse, si a particula Num, incipiat, periodum claudente interrogandi nota, quam si a Non, sine eadem nota? & haec uis hic maxime requiritur, ubi se Lentulo, tamquam bonum ciuem, nec exsilij mutatum calamitate, iactans, actiones pro Rep. suas extollit. Eadem uis agnoscitur lib.* 1. de Orat. *Num quod eloquentiae uestigium apparet? pro,* Nullum *prorsus eloquentiae uestigium apparet: quod idem erat in sententia, sed, ut patet, languidius. Haec, in re satis nota, tamen dixi: quia nonnullos dubitare audio, utrum rectius, Num, an Non.*

eadem. *pag.* 24

Non modo praemijs, *quidam hoc loquendi genus imperfectum iudicarunt; quod, Non modo non praemijs, & apertius, & usitatius esse uideretur. nos, & auctoritatem ueterum librorum, & Ciceronis consuetudinem secuti, omnino legimus, Non modo praemijs. ualet enim idem, quod, Non modo non praemijs: ut sit, Non modo, pro Nedum. exempla fidem facient. ep.* 17. *lib.* 9. *Hoc tamen scito, non modo me, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit. Quo item loco,* Non, *inculcatum erat, contra ueteres libros. Sic & ep.* 16. *l.* 2. *ad Att. Qui mi-*

hi

hi non modo praemiorum, sed ne sermonum quidem umquam fructum ullum, aut gratiam retulerunt. In quo animaduertendum, Praemiorum, sermonum, pro Praemijs, Sermonibus, usurpatum esse. Et ep. 6. lib. x. Regnum non modo Romano homini, sed ne Persae quidem cuiquam tolerabile. Et ep. 24. lib. x i. Mihi non modo irasci, grauissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet. Lib. 1. de Oratore: Neque solum inscientiam meam, sed ne rerum quidem magnitudinem perspicit. Et in oratione 2. in Rullum: Si, non modo dena iugera dari uobis, sed ne constipari quidem tantum numerum hominum posse in agrum Campanum, intelligitis; tamen ne uexari remp. contemni maiestatem populi Romani, deludi uosmet ipsos diutius a tribuno pl. patiemini? Tusc. 1. Mortuorum, non modo uitae commodis, sed ne uita quidem ipsa quisquam caret. Tusc. v. Tertias, quod essent plane inanes, neque necessitatem modo, sed ne naturā quidem attingerent, funditus eijciendas putauit. idest, & non modo nō necessitatem. Suspicor & Coeliū ep. 11. lib. 8. scripsisse: Non modo fecit: quod est in peruulgatis libris, Non modo non fecit. nam a plerisque abest antiquis libris alterum, Non. Varro lib. 8. lin. Lat. Dicam de uniuersa analogia, cur non modo uideatur esse reprehendenda, sed etiam cur in usu quodā modo sequenda. Atque in his, quae recitaui, locis, Non modo, usurpatum uidetur pro Nedum. Eadem

dẽ loquendi conſuetudo agnoſcitur in Graecis. nã Iſocrates in oratione, quae Πλαταϊκὸς *inſcribitur,* Οὐχ ὅπως τῆς κοινῆς ἐλευθερίας μετέχομεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ δουλίας μετρίας ἠξιώθημεν τυχεῖν. *Et in eadem infra.*

eadem. *pag.* 24

IN praetura, & in conſulatu ǂ *praetor Maniliam rogationẽ ſuaſit, ut Pompeio Mithridatici belli cura mandaretur. exſtat oratio. conſul cum alijs eum ornauit officijs, tum etiam, quod retulit de ſupplicationibus decernẽdis, rep. Mithridatico bello feliciſſime geſta. Me conſule referente, ait in oratione de prouincijs, primum decem dierum ſupplicatio decreta Cn. Pompeio, Mithridate interfecto, confectoq. Mithridatico bello: meaq. ſentẽtia primum duplicata eſt ſupplicatio conſularis. mihi enim eſtis aſſenſi, cum, eiuſdem Pompeij litteris recitatis, confectis omnibus maritimis, terreſtribuſq. bellis, ſupplicationem dierũ* XII. *decreuiſtis. Et ep.* 4. *lib.* 3. *ad Q. fr. Ille, cum a me ſingularibus meis ſtudijs ornatus eſſet. &c.*

eadem. *pag.* 26

SI ijs pro me ſtante pugnare licuiſſet, ǂ *adoleſcens, cum hos epiſtolarum libros, quam diligentiſſime tum potui, emendarem, hunc locum ita, ut legitur, ex libris antiquis reſtitui; cum antea ita corruptus eſſet, ut bonus ſenſus elici nullus poſſet.*

eadem.

eadem. *pag.* 27

PRIMVM illa furta] *significatur illud tēpus, cum Clodius, amore captus Pompeiae, Caesaris uxoris, ad eam introiuit, ubi sacrificium Bonae deae pro populo fiebat. ad Att. ep.* 10. *lib.* 1. *P. Clodium, te credo audisse, cum ueste muliebri deprehensum domi C. Caesaris, cum pro populo fieret. Sed hoc non refertur ad proximum uerbum, Consecuta. non enim illa furta, Ciceronis reditum consecuta; sed ea commiserat Clodius, Messalla, & Pisone cos. idest triennio ante Ciceronis exsiliū. Est igitur, Primum illa furta, perinde ac si dixerit, Primum illa furta nota sunt, quibus iam antea polluerat Clodius aedem Bonae deae. Sed hoc etiam uehementer dolendum, quod proxime contigit, qui & tres sorores suas stuprauerat, & in opertum Bonae deae, quo uiris non licebat, noctu flagitij caussa introierat, post reditum meum de ui accusatum a Milone tribuno pl. impunitatem tamē esse consecutum. Vbaldinus Bandinellus, & alij eum postea secuti, legendum putarunt, Furia, pro Furta, locum alioqui mutilum arbitrati: quem tamen interpungendi ratio sic adiuuat, ut nihil desiderari satis constet. nec tamen cuiusquam industriā reprehendo: sed a ueteribus libris (omnes autem mei, & Mediceus etiam habet, Furta: quod, ut ostendi, sententia non respuit) sine magna caussa discedendum non existimo. Ridicule autem nonnulli de interpungendi notis antiquos libros consulunt,*

diuersos omnino, ad hanc quidem partem quod attinet, a recentioribus impressis. nam, Illa furta religionum muliebrium, sententia ita fert, si, Furta religionum, pro nocturno flagitio in sacris usurpentur.

eadem. *pag.* 36

LIBERALITATEM *§ alij, Libertatem. ego nihil muto. librum enim perantiquum habet adolescens nobilis, Bernardinus Mafaeius, in quo, Liberalitatem, scriptum est. quam uocem eo libentius conseruaui, quod sequitur, Cum sine suspicione tuae cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. quod enim dixerat, Liberalitatem, contrarium opposuit, Suspicione cupiditatis.*

eadem. *pag.* 36

FELICITATE quidem, uellem, consequi potuisses *§ uellem, ita felix esse potuisses, nihil ut omnino contra eius ordinis, quem semper ornasti, aut rem, aut uoluntatem ageres. Quidam ueteres libri, Felicitatem: alij, Facilitate autē quod uellem consequi potuisses. Sed facilitas est uoluntatis: quam si Cicero requirit in Lentulo, hominē carpit amicissimum, optimeq. de se meritum.*

EPISTOLA. VLTIMA. pag. 37

CVR enim tibi hoc non gratificer, *§ Cum inscripsisset, Valerio iurisconsulto, subiunxit iocās: Nam iurisconsultum cur te non appellem, nescio,*

etiam

etiam ſi iuriſconſultus ualde non ſis. Et ſane Valerius hic nõ uidetur ius ciuile, quãtum opus eſſet, cognouiſſe: cum de eo ſic ad Appium ſcripſerit: L. Valerium iuriſconſultum ualde tibi commendo, ſed ita etiam, ſi non eſt iuriſconſultus. Verum ita familiariter eum Cicero diligebat, ut ei, quod omnino falſum non erat, id per iocum obijceret. Inſcripſi, inquit, hanc epiſtolam, iuriſconſulto, gratiae potius cauſſa, quam ueritatis, praeſertim cum hodie non qui ſapientes, ſed, qui audaces ſint, iuriſcõſulti nominentur. Hic, ut omnis, quantum quidem praeſtare nobis liceat, erroris tollatur occaſio, quaſi quoddam πάρεργον *addatur, quod tamẽ alienum non putamus, quae noſtra ſit de epiſtolae integritate ſententia. ſunt enim, qui huius epiſtolae deſiderari principium exiſtiment; quod eis, credo, inſolens, atque ineptum uideatur, prima epiſtolae uerba ab inſcriptione pendere. cuius tamen generis exẽplũ hoc animaduertimus. ep. 20. lib. 3. ad Att.* M. CICERO. S. D. Q. CAECILIO. Q. F. POMPONIANO. ATTICO: *Quod quidem ita eſſe, & auunculum tuum functum eſſe officio, uehementiſſime probo. Conſtat enim, itidem hic epiſtolae principium inſcriptionem ſpectare.*

eadem. *pag.* 37

PARTIM te ſuperbum eſſe dicunt, quod nihil reſpondeas; partim contumelioſum, quod male reſpondeas. ❡ *iocus eſt in his uerbis & abſtruſus, & elegans. uult enim innuere,*

ideo nihil eum quandoque respondere, non quod superbus sit, sed quod eum nemo consulat, cum homines bonum iurisconsultum non putent: ideo autem male respondere, non quod contumeliosus, sed quod imperitus, & indoctus. Proprium uero iurisconsultorum fuit, hodieq. est, de iure consulentibus respondere. Similis iocus est in Trebatium ep. XI. *lib. 7. Qui istinc ueniunt, superbiam tuam accusant, quod negent te percunctantibus respondere.*

IN. LIBRVM. II
EPISTOLA. VI

PAG. XLIV

I N suffragijs studia] *ausus sum delere, Studia: cum proxime dixerit, Studium: a quo reguntur haec inferiora, Vulgi, ac multitudinis, iuuentutis & gratiosorum in suffragijs.*

EPISTOLA. IX pag. 48

PRIMVM] *primum gratulatur, deinde gratias agit. sed hic, Primum, posuit, nec intulit, Deinde: sententiam tamen absoluit in eo: Et cum gratulor; tum uero, quibus uerbis tibi gratias agā, non reperio. Eodem modo ep. 23. lib.* VII. *cum dixisset, Primum ipsas ego musas numquam tanti approbassem: Deinde, praetermisit; nec tamen imperfectam sententiam reliquit. de quo suo loco. Et ep.*XI. *lib.8. ad Att. & 18. lib. 12. ad eundem: & in Lucullo: Primū interest. Et apud Terentium: Primum iam de amore hoc comperit. Quam consuetudinem, Graece dictā* ἀνανταπόδοτον, *qui ignorant, Plurimum, pro Primum, hic reponunt: contra ueteres libros, eos quidem, quo-*

rum ego ope in hoc corrigendi munere nunc utor. nec ab his discrepat Mediceus: cuius auctoritatem in re bona ab ijs esse neglectam, qui eiusdem libri mendas etiam interdum cuiusdam constantiae caussa sibi describendas putauerunt, ualde miror.

EPISTOLA. XI pag. 50

DE TE, quia, quod sperabam; de Hillo, (balbus enim sum) quod non putaram. § *In ep. 4. lib. 8. Coelius, de Hirro competitore suo loquens, ita scripserat: Spero te celeriter auditurum & de nobis, quod sperasti, & de illo, quod uix sperare ausus es. Quibus uerbis Cicero respõdens, eadem paene repetit. & quia scripserat Coelius, De illo; facete, & salse adspirationem Cicero addidit, ut Hirri nomen, more balborum, qui r, litteram exprimere non possunt, enunciaret. itaque subiunxit, Balbus enim sum. in sequentibus autem, cum r, litteram expedite proferat, Balbi, inquit, non sumus. Hic tamen faciam, quod susceptum a me munus postulat, ut hunc locum ex ingenio mutatum significem. nam ueteres libri, omnes in mendo consentiunt, cum, Nihilo, pro, Hillo, habeant. Sed non dubito, quin haec recte intelligentibus coniectura, e Coelij loco ducta, cui manifeste Cicero respõdet, etiam atque etiam probetur. Res, inquit, magnae gratulationis*

lationis erat, quia de te, id, quod ſperabam, acciderat; de Hirro autem, quod non putaueram, ideſt, ut tam turpiter aedilitatis repulſam ferret. Atque hoc eiuſdem Coelij locus alius in ep. 9. lib. 8. ſignificat: inquit enim, Sic tu, inquis, Hirrum tractaſti? immo, ſi ſcias, quam facile, quam ne contentionis quidem minimae fuerit; pudeat te, auſum illum umquam eſſe incedere tamquam tuum competitorem.

eadem. *pag.* 50

DIVISVS aquarum diuortijs;) *ut ad Syriam ab una parte, ad Ciliciam ab altera pertineret, defluentibus aquis diſtributus. cum enim aquae diuiduntur, diuortium earum fit. ſic ep. 20. ad Att. lib. v. Ad Amanum contendi; qui Syriam a Cilicia aquarũ diuortio diuidit. Et lib. 1. de Orat. Vt ex Apennino fluminum, ſic ex communi ſapientium iugo ſunt doctrinarum facta diuortia. Curtius autem lib.* v. *Tigris, & Euphrates ex Armeniae montibus profluunt, et magno deinde aquarum diuortio iter, quod coepere, percurrunt. Et Liuius lib. 38. Prope ipſis iugis, ad aquarum diuortia caſtra poſuiſſe. ideſt, ad eum locum, unde aquae pluuiae, duas in partes diuiſae, incipiunt defluere. Flaccus etiam Siculus in libro de limitibus, Diuergia aquarum dixit, eadem ſignificatione: quod in diuerſas partes uergant, & uertantur aquae: unde Diuergium, & Diuortium.*

eadem. pag. 51

OPIBVS, *Alij legunt, Operibus: sed Opera Cicero supra nominauit. Opum autem nomine, summa uis, & summa contentio significatur. unde Virgilius: Magna pugnatur opum ui. Alibi diuitiarum copia, alibi totum id, quo ualemus, Opum nomine demonstratur.*

EPISTOLA. XII pag. 52

QVINQVATRVS *dictum fortasse nominandi potius, quam, ut alij putarunt, generandi casu. mallem tamen, Quinquatribus: ut intelligatur dies, quo gestae sunt res, non quo allatae: cum inferat, Citeriora nondum audiebamus. nam in uetere libro Hieronymi Ferrarij legitur, Quinquat. ut etiam pro gladiatoribus, gladiat. antiquis in libris quandoque scriptum uidimus. Quinquatrus autem quinque dies festi fuerunt, Mineruae dicati. Ouidius lib. 3. Fast.*

Vna dies media est, & fiunt sacra Mineruae,
Nomina quae a iunctis quinq. diebus habent.

Varro Quinquatrum diem ait appellatum, quod erat post diẽ quinctum idus Mart. idest XIV. Kal. *Apr. & quamquam ex Ouidio constet, quinquatrus fuisse quinque dies: tamen, cum Cicero quinquatrus nominat, non semper eos omnes dies, sed interdum primum dumtaxat eorum significat, ut ep. 25. lib. 12. Quinquatribus, frequenti senatu,*

caussam

caussam tuam egi non inuita Mineruа. etenim eo ipso die senatus decreuit, ut Minerua nostra, custos urbis, quam turbo deiecerat, restitueretur. Et ad Att. ep. 9, lib. IX. Venit ad me Matius quinquatribus. Et alibi.

eadem. *pag. 53*

ITER habebant ad Iatoregem] *non satis mihi posse uideor pro eius merito laudare Iacobum Taurellum Fanensem, uirum optimum, exquisitae doctrinae, praestantis ingenij: qui, deleta macula, quae iam inueterauerat in peruulgatis omnibus libris, huic loco suam, ut ego quidem arbitror, integritatem restituit. cum enim in nullo uetere libro reperiatur, Ad Deiotarum regem, ut est in impressis ad hanc diem omnibus; in plerisque autem, Ad Iatoregem: quae in Mediceo quoque scriptura est: acute Taurellus uidit, mutatione minima legi posse, Ad Adiatorigem: quem Comanorum regẽ hoc tempore fuisse, Strabo docet lib. XII.*

EPISTOLA. XIII. pag. 54

QVOD mihi significabant] *contemnendum nõ putaui meorum omnium librorum consensum, & quod antea pro Mihi, Nonnihil legebatur, commenticium duxi; cum praesertim Mediceus quoque liber, non ille quidem hoc in loco plane sit emẽdatus, sed ita prope tamen ad ueritatem accedat, ut emendari uel minimo negotio possit. Habet*

enim,

enim, Quod nihil significabant: in quo mei omnes planissime; Quod mihi significabant. Miror autem eos, qui Florentiae hos epistolarum libros nuper ediderunt, non modo Medicei libri (cui se tãtum tribuere profitentur) auctoritatem neglexisse, (nam in illo, ut dixi, est, Quod nihil significabãt) uerum etiam contra ueteres omnes libros imprimi uoluisse, Nonnihil, nulla in Scholijs mentione facta. Certe enim aliqua ratione probari oportuit, quod ab antiquis libris, uel saltem (omitto alios, quos ipsi contemnunt) quod a Mediceo discreparet, cum praesertim, si uerbum Subdubitare perpenderent, intelligere potuerint Non nihil otiosum esse, minimeq. necessarium: nam adiuncta uerbo particula Sub, non nihil ostendit.

eadem. pag. 55

SVPERIORIS lustri § Mirum, quã hic antiqui libri omnes nullo prorsus excepto in mendo consentiant. Habent enim pro Confeceram, Conferam; pro Locupletaram, Locupletarin: pro Superioris, Superioribus; pro Conseruaram, Conseruata in.

eadem. pag. 55

MILITAREMQ. rem collocassem § Mediceus liber, & mei quattuor, Militaremq. collocarem, corrupte. duo mei, Militaremq. rem collocassem. sincere. unus, Militaremq. cum collocassem: minus mendose, nec tamen recte.

EPISTOLA. XV pag. 56

CVI tuae epiſtolae reſpondeant,} *cum qua cõgruant epiſtola tua. Congruunt enim cum ea, qua reum a Dolabella factum eſſe Appium ſignificaueras. hoc igitur uideris dicere, moderatiorẽ in poſterũ fore. Reſpondere ualet hic conſentire, conuenire. ſimilitudinem enim ſignificat. ep. 5. Non quo uerear, ne tua uirtus opinioni hominum non reſpondeat.* De *Vn. Dextra dextris reſpondent. lib.* 3. *de finibus : Quid poſterius priori non conuenit? quid ſequitur, quod non reſpondeat ſuperiori? In Orat. forenſibus noſtris rebus etiam domeſticae litterae reſpondebunt. Virg. lib.* 1 *Aeneid. Dictis reſpondent cetera matris. Quae ſignificatio cum & his, & alijs exemplis notiſſima ſit, fugit eos tamen, qui legendum putant Reſpondeam : errore puerili, quo enim referretur,* Ea? *quod ad Reſpondeant ſpectare, niſi qui prorſus in litteris caeci ſint, omnes uident. Eſt autem ordo. Scio, cui tuae epiſtolae reſpondeant ea, quae ſcribis Tulliae meae prudentia temperari poſſe. ut dandi caſu Tuae epiſtolae dictum ſit, non nominandi, ut acceperunt ij, qui elegantiſſimum loquendi genus non agnouerunt, unde temeritas, mutandiq. libido nata eſt.*

eadem. *pag. 56*

OMNIVM fere exemplo.} *plerique enim, de prouincia decedentes, praeponere quaeſtorem*

rem solebant. ep. 18. Legebatur olim in uulgatis omnibus libris, Exemplum: nos ex antiquis, & more Latini sermonis, & ex ipsa quoque sententia, primi reposuimus, Exemplo.

eadem. pag. 56

PONTINIVS ❧ qui legatus fuerat Ciceronis, & Coelium honore superabat, non quod legatus, sed quod praeturam gesserat, atque etiam de Allobrogibus triumphauerat. praeturam Cicero, Sallustius, Epitome Liuiana, triumphum Dio nominat.

eadem. pag. 57

DE Matrinio ❧ Matrinium, scribam aedilicium, nominat in oratione pro Cluentio. uidetur Coelius aedilis curulis aliquid aduersus eum, uel etiam pro eo, reip. aut amicitiae caussa fecisse.

EPISTOLA. XVI. pag. 58

ONERE ❧ quidam libri, Honore. placet, Onere. ut ad illud respondeat, Molesta haec pompa. & cum stomacho dictum sit: quod, qui specie sit honor, ei uere tali tempore sit onus.

eadem. pag. 58

SED non ne tum prouidisti, ❧ emendaui (sic enim arbitror) locum ex coniectura, adiuuante ueterum librorum uarietate: quorum habet unus meus, & alter, qui Leonici fuit, Sed sermonem tuum prouidisti: alius, Sed nomen tuum prouidisti:

Sigonij

Sigonij unus, Sermonem tuũ prouidisti: alter eiusdem, Si nomen tuum prouidisti: cum quo uideo consentire ueterem item librum, quem praestans ingenio, & doctrina uir, mihiq. carissimus, Pax Scala, sumptum ab optimo, & in primis erudito Ottonello Discalcio, proximis diebus ad me attulit. Fuluij Vrsini, doctissimi uiri, unus, Sermonem tam pium audisti. Mediceus & ipse, ut arbitror, mendose: Sermonem Tampij uidisti: cum quo uidetur consensisse liber Petri Pagani, in quo nunc, derasa charta, legitur, Sermonem tã pium uidisti.

eadem. *pag. 60*

LIBERALITATE sua] *immoderatos generi sumptus honesto nomine, Liberalitatem appellat. Miror hic nonnullis placere, Libertate, referentibus ad Appij accusationem. quasi uero Dolabella de Appio, eiusq. amicis, propinquis, affinibus, ualde laboraret: aut illa propter Appium Cicero subiungere debuerit: Velim quaeras, quos ille dies. &c. Quis nescit, uiros nobiles ab adolescentibus gloriae cupidis accusari solitos esse, nec ideo tamen eorum inimicitias timori fuisse.*

eadem. *pag. 60*

VATICINOR;] *non, diuino, sed, alucinor, & insanio: ut in oratione pro Sextio: Eos, qui dicerent, dignitati esse seruiendum, reip. consulendum, subeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam, uaticinari, atque insanire dicebat.*

EPI-

EPISTOLA. XVII pag. 60

CANINIO Salluſtio } *moneo lectorem, in omnibus antiquis libris, quos quidem aut habeam nunc, aut umquam habuerim, Caninio, legi; quod ſi mendo uacat, legendum fortaſſe, Caninio Salluſtiano, ideſt e Salluſtijs in Caninios adoptato. certe, Caninio Salluſtio, iunctis duarum familiarũ nominibus, emendatum eſſe non poteſt. Mediceus liber, Caninio Salluſti. in eiuſdem tamen libri indice, Salluſtium, omiſſo Caninij nomine. Sunt, qui ex ingenio legant, C. Salluſtio.*

eadem *pag. 61*

PROCOS. } *Secutus ſum meos ueteres libros, quibus in omnibus eſt Procos. non Proquaes. etſi nouum omnino uidetur, cum Proconſul adhuc in prouincia ſit, alterum eodem nomine appellari. Nondum enim Bibulus de prouincia deceſſerat. fieri tamen poteſt, ut Caninius hic a Bibulo, breui diſceſſuro, prouinciae praeponeretur, poteſtate in eum translata. & fortaſſe cognomen ei fuit Veientoni. nam Bibulus decedens prouinciae Veiẽtonem praepoſuit. ep. 3. lib. 7. Eodem modo Proconſul appellatur P. Sextius ep. 6. lib. 5. qui tamen quaeſtor cum Antonio procõſule in Macedoniam profectus erat. Quo item in loco mendum cum irrepſiſſet in recentiores libros, & Proquaeſtori legeretur, nos e ſeptem antiquis Proconſuli repoſuimus.*

eadem.

eadem. *pag. 61*

APAMEA} *probo coniecturam eorum, qui Epiphanea, legunt: quae erat urbs periculo Parthici belli multo propinquior, quam Apamea. De Apamea Strabo lib.* XVI. *& ait esse conditam a Seleuco Nicatore, Apameamq. ab eius uxoris nomine nuncupatam. eãdem Phrygiarum urbiũ maximam, & commune Graecorum, Italorumq. hospitium fuisse, conditamq. non a Seleuco, sed ab eius filio Antiocho, a se ipso dissentiens ait lib.* XII.

eadem. *pag. 61*

CETEROS} *Malim, Certos, ut est in duobus antiquis libris; ne sit communis omnium, sed quorundam tantum opinio de praesidio non deducendo. Alioqui paucis uersibus pugnantia loqueretur; cum subiungat, Omnia praesidia, commotus hominum non dubio sermone, dimisi.*

eadem. *pag. 61*

LAODICEAE} *hanc urbem numero inter Asiaticas tres* διοικήσεις, *Ciceronis imperio attributas; cum in eorum imperio soleret esse, qui Asiae praeerant. uide ep. 67. lib. 13.*

eadem. *pag. 62*

DRACHMIS} *Drachmarũ octo genera fuere, Attica, Euboica, Babylonica, Corinthiaca, Aegyptia, Aegynetica, Hebraica, Syriaca. Sed*

Atticam

Atticam duplicem inuenio, priorem usque ad Solonem obseruatam, posteriorem a Solone inductam, minore quidem pondere, sed eodem, ut arbitror, numero in mina. Solonis enim drachmae leuiores antiquis erant quarta parte ipsarum antiquarum: ut nonaginta sex Solonis drachmae non plus ponderis haberent, quam septuaginta duae superiores. quod ex Plutarcho uidemur posse conijcere. ait enim, centum drachmarum a Solone minam esse factam, cum antea septuaginta trium fuisset. quibus uerbis non id, opinor, significat, pauciores in mina drachmas ante Solonem fuisse: (nam mihi non fit uerisimile, uariatum esse in Attica mina drachmarum numerum: licet Fannius, & Priscianus, inter se quoque dissidentes, ille septuaginta quinque, hic octuaginta drachmarum minam constituant) sed illud, centum drachmas, a Solone percussas, non plus habuisse ponderis, quā septuaginta quinque superiorum temporum. quod idem erat, si dixisset, e drachmarū septuaginta quinque ueterum pondere nouas centum a Solone factas. In quo illud operae pretium est animaduerti; cum dicimus in mina drachmas centum fuisse, drachmas quidem centum numero significari, sed pondere tātum nonaginta sex; cum in eo pondere centum ferirentur, quattuor centesimas lucrante officina. ita septuaginta duae pondere, numero erunt septuaginta quinque; & quadraginta octo, quinquaginta: & uiginti quattuor, uiginti quinque: cum drachmā

unam

unam in uiginti quinque officina lucretur: quae sunt duae in quinquaginta, & tres in septuaginta quinque, & quattuor in centum: quas modo cētesimas quattuor appellaui. De hoc posteriore drachmarū genere, a Solone inducto, loquitur Liuius lib. XXXIV. cum ait, in tetradrachmo denarios fere tres inesse, ex quo fit, ut, cum in mina sint tetradrachma uiginti quinque numero, pondere autem uiginti quattuor, idest drachmae centum numero, pondere autem nonaginta sex, in eadem mina sint denarij ter uiginti quinque numero, pondere autē uiginti quattuor, idest septuaginta quinque numero, pondere septuaginta duo. Nec uero, quia Liuius addidit, Fere, propterea quisquam dubitet. nam, cum monetae pondus paullulum nonnumquam & apud Graecos, & apud Romanos imminui non ignoraret, ideo ueritus, ne quando tetradrachmum, & denarij tres officinarum fraude minas aequarentur, de incerta re sibi plane affirmandum iure non putauit. Cum igitur, & denarius, & antiqua drachma aeque superent Soloninam drachmam quarta utriusque parte, tertia uero Soloninae; patet, eiusdem esse ponderis denarium, & antiquam drachmam; & ex eo sequi, ut septem antiquae drachmae in uncia Romana feriantur, aeque ac denarij: in uncia uero Attica denarij octo, aeque ac drachmae. Sed quoniam Solon cum drachmae pondus minuit, id maxime secutus est, ut debitores onere leuarentur aeris alieni; propterea drachmae pon-

dus in moneta dumtaxat imminutum, in medicinis autem uidetur idem remansisse, ut a denarij põdere nihil differret. ideo scripsit Plinius lib. XXI. cap. ult. Drachma Attica denarij argentei habet pondus. fere enim Attica obseruatione medici utũtur. Quod si ita est: mirari non satis possum, cur & Varro apud Plinium, & Festus, & Pollux de priore drachma, quasi adhuc in moneta etiam, non in medicina tantum, obseruaretur, ita loquantur, tamquam Solonina obsoleuisset. Aestimant enim talentum sex millibus denarium. qua aestimatione denarium drachmae respondere perspicuum est. quod refellit Liuij locus, supra recitatus. Huius explicandae quaestionis non equidem rationem ullam inuenio: neque me uel Budaei doctrina, uel Agricolae diligentia, uel omnino cuiusquam libri iuuant. non enim affirmare ausim, quod interdum cogitaui, L. Sullam captis Athenis, leges, & instituta, simulq. drachmam a Solone inductã, immutasse: cum id neque Plutarchi, nec omnino cuiusquam antiqui scriptoris testimonio cõprobetur. quare scrupulum saltem, qui me angit, occultandum non putaui, ut haberent alij, quo ingenium intenderent; cum ipse, quantum res postulat, praestare non possem. De mina uero, siue illa antiqua, siue posteriore, a Solone inducta, hoc amplius dixerim. neutram librae Romanae aequalem pondere fuisse. antiqua enim grauior, posterior leuior, quam libra, fuit. probemus utrumque. In Solonis

lonis mina denarios tantũ fuisse septuaginta duos, cum de tetradrachmo ageremus, ostendimus. at in libra Romana denarios octuaginta quattuor Plinius, & Celsus ponunt. sunt igitur in libra Romana duodecim denarij plures, quam in mina Solonina. quod idem est, ac si dicas: libra superat pondere minã Soloninam septima sui parte, sexta Soloninae. In drachma uero antiqua si tantundem est põderis, quantum in denario; quod iam probatum est: sequitur, ut, quemadmodum drachmae sunt in mina nonaginta sex, item denarij totidem in libra sint. quod falsum est. fuere enim tantum octuaginta quattuor. ita fit, ut libra pondere superetur a mina antiqua septima sui parte, octaua uero minae. Verisimile autem est, libram Romanam, quẽadmodum ab Attica utraque mina differt, sic Euboicae respondere: quia maior Africanus, cum Antiocho regi tributi leges imponeret, talenta Euboica praescripsit; quasi nihil, aut certe parum Euboica mina differret a libra Romana. Concludimus igitur sic. Octo drachmae antiquae Atticae aequales pondere sunt octo denarijs; octo Soloninae, sex denarijs; octo Euboicae septem denarijs. Nunc, ut nihil omittatur, quod ad drachmarum cognitionem pertineat, omnes omnium gentium aestimabimus, apposita moneta Romana, primum uetere, deinde recentiore.

Drachma Attica, ante Solonem, eiusdem fuit cum denario ponderis, & ualuit asses sedecim, id

est denarium unum. loquor enim de denario posteriore, ad sedecim asses aucto, bello Punico secundo. asses uero sedecim, baiocci Romani sunt duodecim, & sex septimae alterius baiocci, (de eo loquor baiocco, qui constat ex quinque quadrantibus.)

Drachma Solonis, asses duodecim: baiocci nouẽ, & fragmenta, eadem proportione.

Euboica, Romanae unciae octaua pars, asses quattuordecim: baiocci undecim, & fragmenta.

Babylonica, asses sedecim cum triente: baiocci tredecim, & fragmenta.

Corinthiaca, asses sedecim cum besse: baiocci tredecim, & fragmenta.

Aegyptia, asses decem, & octo, cum besse: baiocci quindecim.

Aeginetica, & Hebraica ciuilis, asses uiginti: baiocci sedecim, & fragmenta.

Hebraica sacra, asses quadraginta: baiocci triginta duo, & fragmenta.

Syriaca, asses quadraginta octo: baiocci triginta octo, & fragmenta.

eadem. pag. 62

CCCIↃↃↃ: ξ centum millibus: quae sunt quadraginta millia sestertiorum: si modo drachmae Atticae sunt, non Syriacae: quod interdum dubitaui: cum hic Sallustius e Syria scripserit, in qua Bibuli quaestor fuit. haec porro summa duodecim scutatorum millia nostratis pecuniae conficiet. Harum notarum, numerum indicantium, quae fuerit

fuerit olim origo, etsi ante multos annos exposui in commentario epistolarum ad Atticum: tamen hic me locus admonet, ne silentio praetermittam.

Numerorum notas primum quincto loco ueteres uariarunt, deinde decimo, mox quinquagesimo, tum centesimo, eodem in reliquis ordine conseruato, mutato numeri signo quoties numerus a quinario ad duplum, & a duplo rursus ad quinarium peruenisset.

Prima nota fuit, I, unus, usque ad quattuor iterata.

Secunda nota, V, quinque, in quinario primum numero uariata.

Tertia, X. decem, in duplo quinario, ut iam dixi, mutationem recipiens.

Quarta, L, quinquaginta, aucto post tertiam notam, idest post, X, in quincuplum numero.

Quincta, C, centum, duplicato quinquagenario.

Sexta, I Ɔ, quingenta, & hic, quincupli ratione seruata.

Septima, C I Ɔ, mille, habita dupli ratione.

Octaua mutatio fuit, cum ad quinque millia peruenissent. nam, ne toties C I Ɔ iterarent, his notis usi sunt, I Ɔ Ɔ.

Nona mutatio, a quincuplo in duplum, recepit has notas C C I Ɔ Ɔ, decem millia.

Decima, a duplo in quincuplum, I Ɔ Ɔ Ɔ, quinquaginta millia.

Vndecima, & ultima, a quincuplo in duplum,

 CCCIƆƆƆ,

CCCIↃↃↃ, *centum millia.*

Nec ultra notarum mutatio progreſſa eſt. non enim ueteres, ut ait Plinius, ultra centum millia numerabant. quod ſi ducenta, uel trecenta, aut quadringenta millia ſignificari oporteret; has notas, CCCIↃↃↃ, *bis, ter, quater, &, ſi opus eſſet, ſaepius iterabant. cuius exempla moris & in libris, & in antiquis lapidibus exſtant. ſunt igitur notae omnino undecim uariae, deinceps a nobis demonſtratae, tamen iterandae,*

I, unus:
V, quinque:
X, decem:
L, quinquaginta:
C, centum:
IↃ, *quingenta:*
CIↃ, *mille:*
IↃↃ, *quinque millia:*
CCIↃↃ, *decem millia:*
IↃↃↃ, *quinquaginta millia:*
CCCIↃↃↃ, *centum millia.*

Quam cognitionem legentibus non iniucundam fore, ſum arbitratus.

Hoc etiam adiungam, a prima nota, I, ceteras omnes fluxiſſe. nam, V, duae primae notae ſunt, infima parte coniunctae. item, X, eſt quinarij numeri nota duplicata, cum duae, V, in acuto angulo coniungantur. at, L, quid eſt, niſi prima illa nota, I, recta, & altera proſtrata, ſimul iunctae?

quod

quod si addideris in summa parte aliam primam notam, item prostratam: fiet [, centum. non enim priscis temporibus, pro centum, scribebant, C, quod ad aetatem nostram permansit, sed, [: quae erant tres primae notae consociatae, una recta, duae prostratae, cum recta coniunctae, una in superiore parte, altera in inferiore. Quingenta uero fecerunt, addita ad tres notas, quas proxime nominaui, quarta recta, cum duabus prostratis coniuncta, hoc modo, |⎯⎯|. qua figura duplicata, fecerunt mille, hoc modo, |⎯⎯|⎯⎯|: unde postea librariorum arbitrio, uariae notae, que mille significarent, factae sunt, quarum nonnullas ostendemus. nam ex |⎯⎯|⎯⎯|, fieri coeptum est, Φ, & ω, & CIƆ, & CIƆ, unde M, deriuatum quo pro mille hodie quoque utimur: cum olim nota fuerit, non littera.

EPISTOLA. I

PAG. LXVII

QVONIAM tu ita uis, ꝫ tibi placet officijs coli amicitiam nostram: quod si tibi non placeret, facerem inuita Minerua. qui si efficies, ut idem tuis quoque propinquis placeat; (tacite Appium hortatur, ut reliquos Clodios, ob ueteres cum P. Clodio inimicitias infensos, sibi reconciliet) eandemq. Mineruam, quam abs te non inuitam habeo, ab ipso accipiam: ego plane hoc non Mineruae magis, quam tibi, referam acceptum, & iure eam non tam Pallada, ut uocatur, quam Appiada, de tuo nomine, nuncupabo. Iocum autem Cicero quaesiuit in nominibus similiter desinentibus. In Mediceo libro Graecis litteris maiusculis, ΠΑΛΛΑΔΑ, scriptum est.

EPISTOLA. III. pag. 69

PRO nostra constantissima' uoluntate, ꝫ sic quinque libri ueteres: duo, & Mediceus, Pro nostra consociatissima. ut uoluntas utriusque, post reditum in gratiam consociatissima dicatur. Sin, Constantissima, retinemus: utriusque parem in con-

stantia uoluntatem, quae post reditum in gratiam officijs mutuis declarata fuerat, significari credamus. quam sententiam confirmat illud ep. 13. lib. 2. Ego Appium ualde diligo: meq. ab eo diligi statim coeptum esse, ut simultatem deposuimus, sensi. nam & honorificus in me consul fuit, & suauis amicus, & studiosus studiorum etiam meorum. mea uero officia ei non defuisse, tu es testis. Constantiam suam infra quoque, ep. 9. Cicero nominat. Quod quisque magis probat, id sequatur.

eadem. *pag.* 70

C. PONTINIVM legatum *praetorium, ac triumphalē. hunc* πομπτῖνον, *&* πομτῖνον *Graeci libri nominant: ex Latinis alij Pomptinū, alij Pomitinum, nonnulli, quos secutus sum, Pontiniū: ut inter Romanas gentes, quae in Ius desinebant, agnoscatur. Ciceronis, Ciliciae proconsulis, quaestores fuere L. Mescinius, Cn. Volusius, C. Coelius; legati, Q. Cicero, eius frater, Cn. Pontinius, M. Anneius, L. Tullius, tribunus mil. Q. Fufidius; praefectus fabrum, Q. Lepta; scriba, M. Tullius; accensus, Pausanias; interpres, M. Marcilius. De quaestore Mescinio, ep. 19. & 20. l. 5. ep. 26. l. 13. ep. 6. l. 16. De Volusio, ep. XI. l. 5. ad Att. De Coelio, qui paucis diebus ante, quam Cicero decederet, in prouinciam uenit, ep. 19. l. 2. & ad Att. ep. 5. l. 6. De legatis, ep. 4. l. is. De tribuno mil. ep. 12. l. 13. De praefecto euocatorum, ep. 6. l. 3. De praefecto fabrum, ep. 7. lib. 3. De scriba,*

ep.20. l.5. De accenso, ep.7.h.l. De interprete, ep. 54.l.13.

EPISTOLA. IIX pag. 80

CVM AD urbem esses,] *antea, Isses: nos Esses. Esse autem ad urbem dicebantur, qui cum potestate prouinciali aut nuper e prouincia reuertissent, aut nondum in prouinciam profecti essent. sic enim scripsit Asconius. eoq. modo Cicero, Sallustius, & alij eiusdem aetatis locuti. Solebant autem, qui ob res in prouincia gestas triumphum peterent, extra urbem exspectare, donec, lege lata, triumphantes urbem introire possent. & de triumpho Appium cogitasse, ex ep. 10. cognoscitur: ne triumpharet, accusatione Dolabellae factum est. ep. 6.lib.8.*

eadem. *pag.* 84

QVOD TE putem nolle dici;] *recte: nec aliter est in antiquis libris. nam illa inferiora subiungit Cicero ad Appium consolandum: Hos ego sermones. &c. Quis autem non laborasse Appium credat, si suae cohorti malediceretur? debet enim, qui prouinciae praeest, non ipse tantum uacare culpa, sed suos quoque praestare. quod Cicero fratrem suum, Asiae proconsulem, diligenter monet in illa praeclara de officio proconsulis epistola.*

eadem.

eadem. pag. 84

L'AEDI se putat; } *notat homines prouinciales, qui non eosdem e Ciceronis institutis fructus caperent, quos ex Appij administratione capere consueuerant. Huc spectat id, quod sequitur: Liberalitas tua latius in prouincia patuit. Et illud paullo post: Non debent mirari homines, me esse acerbum sibi, ut sim dulcis mihi. Alij legendum arbitrantur: Laedi te putat: discedentes primum ab antiquis libris, deinde etiam, ut mihi uideor ostendisse, a mente Ciceronis.*

EPISTOLA. X pag. 89

A ME INVITISSIMO } *sic malo, quã, Inuitissime. nam Pontinium non libenter discessisse, uerba illa satis ostendunt, Maximis rebus suis coactus. nunc significationem suae uoluntatis, & amoris in Pontinium Cicero dat, cum inquit, A me inuitissimo.*

eadem. pag. 89

SI VERO efficis, ut censores creentur; } *quod si accidat: fore non dubitat, ut censor ipse Appius creetur. itaque subiungit, Et si ita gesseris censuram. creatus autem est cum L. Pisone, in quem exstat Ciceronis oratio. ep. 13. l. 8. de Diuinatione lib. 1. Dio lib. XL. Oratio contra Sallustium.*

eadem pag. 91

SI CLAM, magis aperte inimicus esse? }

si quis

si quis est, qui se ueteribus ita libris addixerit, ut locum coniecturae nullum relinquat; legat hic, Sic iam magis aperte inimicus essem. nam ita diserte ac plane in antiquioribus libris, etiam in illo Mediceo, scriptum est. sin perquirenda ueritas est, & licet a mendosis incorrupta distinguere: dubitandum, opinor, non erit, quin hic pro, Sic iam reponatur, Si clam; pro Essem, Esse. quod olim a singulari uiro, Petro Danesio, Parisiensi, Episcopo Vaurensi, quem ab adolescentia mea dilexi uehementer, & colui, acute animaduersum, ita probaui, ut imprimi uoluerim. neque haec postea coniectura hominibus eruditis, cum & ipsi has epistolas emendarent, displicuit.

eadem. *pag.* 91

AD ME adire quosdam memini, nimirum ex Epicteto, qui dicerent, *quis non uidet, abundare illud, Nimirum ex Epicteto? quod uitiũ nec olim in nostris libris haerere passus sum; & nunc eo magis in sententia confirmor, quod a ueteribus octo libris nostram opinionem uideo comprobari. Praeterea non ex Epicteto, sed ex multis ciuitatibus ad Ciceronem adiere, ut immoderatis sumptibus leuarentur. quod ep. 8. demonstratur his uerbis: Apameae cum essem, multarum ciuitatum principes ad me detulerunt, sumptus legatis decerni nimis magnos.*

eadem. *pag.* 94

QVAE a me perfecta, quaeq. instituta sunt,

sunt, cognosce. § alij, Profecta. mihi placet, Perfecta: nec tamen placet sine auctoritate ueterum librorum. & recte coniunguntur; Quae perfecta iam, quaeq. instituta sunt. Cognosce, dixit, quia cum litteris commentarium mittebat de rebus a se pro Appio actis, & agendis. partem quidem ipsius epistolae desiderari nullam puto. quamquam alij contra sentiant.

EPISTOLA. XI pag. 97

PROAVO § Ap. Claudio Caeco, qui censor aquam Claudiam in urbem perduxit, anno urbis CDXLI. Sed is antiquior, quam proauus. parum enim subtiliter Cicero tēporum rationem examinat. Quid, quod idem in huius Ap. Caeci mentionem non solum ab historia discrepat, cum appellet hic proauum, qui longiore distat interuallo, sed ipse etiam sibi non constat: nam quem in hac epistola proauum, in oratione de haruspicum responsis abauum Clodij uocat. Ne id quidem sentis, inquit, conniuentes illos oculos abaui tui magis optandos fuisse, quam hos flagrantes sororis? Fuit autem Ap. Caecus P. Clodij non proauus, aut abauus, sed tritauus: quod ex fastis maxime Capitolinis licet colligere. similis ἀνισορησία Ciceronis in oratione pro domo cognoscitur. C. Antonius, inquit, bona Q. Metelli, aui tui, Q. Metelle, consecrauit. Metellum Macedonicum, (hunc enim significari,

gnificari, ex Plinio lib. 7. cap. 44. & epitome Liuiana lib. 59. cognouimus) auum appellat Q. Metelli Nepotis, qui tum consul erat: cum proauus eius, non auus, fuerit. nam Macedonici filius Balearicus genuit Nepotem, patrem huius Nepotis, quem Cicero appellat: quod Pedianus in commentario Cornelianae, & fasti etiam Capitolini declarant.

EPISTOLA. XII pag. 99

ANTE diem III. non.] perinde est, ac si dixisset, III. non. id ex libri XVI. epistola V. ad Tironem intelligi facile potest. Ante diem III. non. ueteres dicebant, idest, die tertio ante nonas. nam cum dicitur, III. non. concisa locutio est: quae integra esset, si diceres, III. die ante nonas: qua non utebantur antiqui, sed eius loco, Ante diem III. nonas.

IN. LI-

EPISTOLA. IV

PAG. CIIX

NE hominis quidem caussa negaturum. § *Alij legunt, Ne ominis quidem: quibus assentiri nullo modo possum. dixit enim Caesar; se non esse roganti senatui, ne ipsius quidem Marcelli caussa, a quo grauiter esset offensus, negaturum. quamquam, aiebat, in me fuerit acerbior: tamen, ne hac quidem caussa, senatui deprecanti eius reditum negabo, non tanti apud me erit Marcelli ipsius iniuria, quanti senatus uniuersi consensus, & deprecatio. Ad hunc locum pertinet illud ex ep. 6. lib. 6. Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit.*

eadem. *pag.* 109

ACCEDERET. § *accedere ad se supplicem senatum, Caesar passus est: eundem accidere supplicem ad pedes suos, passus certe numquam esset. alia enim C. Marcelli, fratris reditum deprecantis, alia senatus ratio fuit: quem supplicare quidem pro M. Marcello decuit, abijcere se ad Caesaris pedes, oblitum suae dignitatis, haudquaquã decuit: nec Caesar ipse, qui omnia quidem suae potestatis esse, speciem tamen adhuc aliquam reip.*

manere

manere uellet, indignitatem illam tulisset. Quare nihil mutandum.

EPISTOLA. V. pag. III

CREDO, § *Ironia: quasi credendum minime sit, ob ea, quae sequuntur. nec abest indignationis quaedam uis, cum haec duo coniunguntur, An credo. quod enim per interrogationem pronunciatur, in eo simplex Ironia non est. Sic Lucretius. An, credo, in tenebris uita ac maerore iacebat? Legi enim posset simplici ironia: At illius uicem, credo, doles.*

eadem. *pag.* III

ET nos saepe incidimus, § *Hoc non pendet ab eo, Necesse est; sed per se consistit, interpositum, ut se quoque incidere in eam cogitationem Sulpicius ostenderet. Quod quia parum est animaduersum, propterea legendum alij putauerunt, Vt, pro Et, contra ueteres omnes libros, quos quidem ego inspexerim; multis autem, amicorum studio & benignitate, nunc utor.*

eadem. *pag.* III

PARERET, § *Pepererat: sed infans obijt, de quo sic Cicero ad Att. ep.* 16. *libri* 10. *Tullia mea peperit puerum* ἑπταμηνιαῖον. *quod* ἀπότοκησεν, *gaudebam: quod quidem est natum, perimbecillum est. Alij legunt Pararet. decem octo libri habent, Parerent; unus omnino, Pararet. mihi Pareret*

esse

esse rectius & librorũ cõsentientium auctoritas & sententia persuasit. Optandum, inquit, uidetur ut filios pareret, quos aliquando cum florentes cernerent, laetaretur.

eadem. pag. 111

LIBERALITATE} Dissentientibus antiquis libris: quorum alij Liberalitatem, alij, Libertatem habeant, sententiam consului, quae mihi Liberalitate probare magis uisa est. Quo nomine non largitio tantum, sed officium quodlibet, omnisque benignitas indicatur, ut ep. 9. lib. 1. in extremo: Ad tuam liberalitatem, qua te scio libentissime solere uti, pertinet, te sine ulla mora prouinciam successori concedere. Quamquam ex Libertate, etiam aliquid elicio sententiae: ut ostendat Sulpicius, neminem amicis iam nauare operã, aut studium posse, cum libertas omnibus adempta sit.

eadem. pag. 111

VTERENTVR?} Omnino hic diu me torsit anceps dubitatio; cũ in 8 scriptus libris Vti, uiderem non Vterentur. Nam, etsi non est, unde uerbum Vti, commode pendeat; cum ab illo, Possent, interposita bonorum mentione disiungatur; tamen, quia plurimi apud me solet esse ueterum exemplarium testimonium, haerebã, haesiq. tamdiu, donec in libro perãtiquo Caroli Sigonij, plane & diserte scriptum uidi, Vterentur; quod in hoc toto uerborum ordine, atque ambitu locum habet aptissimum.

SI QVIS nostrum interijt,} *Alijs placet, Nostrorum: ut de propinquis dicatur. sed mutare non est necesse. eodem enim sententia redit, si, Nostrum, legimus cũ omnibus antiquis libris. nam etsi de uniuerso hominum genere dictum sit, Si quis nostrum interijt; pro, cum accidit, ut homo aliquis intereat: ad eos tamen homines referri, qui nobis cari sunt, quis non intelligit? cari enim sunt non omnes omnibus, sed omnes suis: & quia nemo fere est, qui carus alicui non sit: ideo generatim recte Cicero dixit, quod deinde in partes diuiditur: Si quis nostrum interijt, indignamur.*

eadem. *pag.* 112

ETIAM TV AB HISCE REBVS ANIMVM AD COGITATIONEM tuá auoca.} *Nescio quomodo mendum huc irrepserat, quod uulgatos omnes libros occupauit, ijs tantum exceptis, quos olim edidit pater meus, quem pro eximia conseruandae antiquitatis cura laudare satis nemo possit. Ac mutationem quidem esse factam eo magis miror, quod omnes libri ueteres, quotquot umquam uiderim, habeant Ad cogitationem; non, Ac cogitationem, ut impressi. Restituamus igitur ueritatem uel negligentia, uel opinione corruptam. Fac, inquit Sulpicius, quod ego feci; qui cum opida, quondam florentissima, prostrata ac diruta uidissem, inde animum ad cogitandum auocaui; reprehendiq. communem errorem, quod indignamur si quis nostrum interijt, aut occisus*

occisus est, quorum uitae exiguos natura terminos circumscripsit, cum uno loco tot opidorum cadauera proiecta iaceant. Haec me cogitatio ualde confirmauit. etiam tu, cum tot uiri clarissimi uno tempore perierint, imminutum ualde sit imperium, prouinciae omnes conquassatae; ab hisce rebus, ut ego ab opidorum excidio, ad cogitationem animum auoca, nec unius mulierculae tantopere commouearis interitu; sed ea potius reminiscere, quae tua persona digna sunt. Ad cogitationem tuã, dixit, pro, ad eam cogitationem, quae ad te ipsum pertinet; cum illa de tot uirorum clarissimorum interitu, de imperij diminutione, de prouinciarum clade, non de ipso proprie, sed aliena cogitatio fuerit. ab hisce igitur rebus ad cogitandum de te ipso animum converte.

EPISTOLA. IX, *pag.* 120

NE suorum quidem, } *per quos uicit, quo aequius ferre debemus, si minus nostro utatur. Hanc sententiam plane comprobant ea, quae sequuntur.*

eadem. *pag.* 120

CONIVNCTVM esse periculum suo cerneret, } *alij hanc lectionem uidentur suspectã habuisse. nos eam in uetusto libro Io. Scalae, & in alijs antiquis inuenimus. nec dubia sententia.*

eadem. *pag.* 121

INCERTIS in rebus; *cum incerta uictoria esset: cum bellum gereretur.*

EPISTOLA. XIII pag. 126

NON modo certa res ulla, ꝫ alijs, Nulla, mihi, Vlla, placet. Sequor enim & meos uetetes nouem libros, & sententiam ipsam, atque etiam consuetudinem Latinae linguae. Non modo certa res ulla, dixit, pro, Nedum certa res ulla: ut ad Lentulum ep. 9. lib. 1. Non modo praemijs, sed ne periculis quidem compulsus ullis, ad eorum caussam me adiungerem. Quo loco plura huius generis exempla collegimus. Tantum, inquit, abest, ut mihi certa res ulla, ut ne genus litterarum usitatum uenerit in mentem.

eadem. pag. 128

VT te horter, & obsecrem, ꝫ nihil muto. sic enim in octo uetustissimis exemplaribus inueni. aliorum tamen lectionem non improbo: etsi eam in libris scriptis ipse quidem nondum inueni.

EPISTOLA. II

PAG. CXXXV

QVOD te audisse credo, ꝫ *patet sententia : nec discrepant mei ueteres libri , quibus in omnibus plane legitur , Credo . At in uno Mediceo libro est , Certo, non, Credo . ex quo alijs orta de mendo coniectura. mihi uerisimile non fit, reliquos omnes libros ab uno illo esse descriptos : cum & ab illo , & saepe inter se dissentiant. nec uero librum ullum tam antiquum esse arbitror, qui omni prorsus uacet mendo : quippe cum ne illa quidem interdum , quae a nobis cogitata ipsi nostra manu scribimus , emendata satis esse uideamus .*

eadem. *pag.* 135

IN aliquo magistratu ꝫ *ne minimo quidem . sic in meis antiquis libris. nec sane uideo , cur quidquam mutetur. aut si mutandum, placeret , Minimo magistratu : ut legebat Vbaldinus Bandinellus: cum sit in Mediceo libro , In animo magistratu . sic opponerentur , Consul , & , Minimo magistratu .*

EPISTOLA. IV pag. 138

Svm coactus: } *malo, Sum conatus, ut est in quattuor antiquis libris: nam, Coactus, cum proxime dictum sit, Inductus, sententia non desiderat. Conatus autem significat, non inuitum, Ciceronẽ scripsisse, inductum eius oratione mitissima.*

EPISTOLA. VI pag. 140

Procos. } *Sic omnes antiqui libri; eadẽ ratione qua Proconsul Sallustius in ep. 17. lib. 2. inscriptione nominatur.*

eadem. pag. 141

Omnino semissibus magna copia est: } *Et Mediceus liber, & reliqui habent, Omni, non Omnino; uno excepto, qui Thomae Leonici fuit, doctissimi hominis, in quo est Omnino. Omni, pro Cuilibet, duriuscule positum uidetur. nam illud ep. 3. lib. 7. ad Atticũ: Hic omnia facere omnis, ne armis decernatur; potest esse quarto casu multitudinis; quare, Omnino, malui. consensu tamen antiquorum exemplarium indicato. Deesse, inquit, nummi non possunt, si quis usuras semissas uelit pendere, id est, senos annuos, pro centenis. Haec autem ciuilis & moderata fuit usura; grauissima uero omnium, quae legibus concedebatur, ea fuit; cum duodeni annui pro centenis; quae cẽtesima uocabatur. in quo dissentire cogor a doctis hominibus, qui affirmant, unciarium fenus leuissi-*

mum

mum fuiſſe; quod, ut arbitror, grauiſſimum fuit idemq. cum centeſima. Vſurarum enim quaedam nomina menſtruam ſolutionem, quaedam annuam ſignificant. Menſtruam; ut centeſima, unciaria, ſemiunciaria: annuam; ut ſemis, triens, bes. Nã, ſi centeſima, uel unciaria, uel ſemiunciaria, ſemel in anno ſoluerentur, quis tantulo quaeſtu pecuniam ſuam collocaſſet? Rurſus, ſi bes uel ſemis, uel etiam triens, uſura menſtrua eſſet; quis tanta rei familiaris iactura, fenebrem pecuniam accipere uoluiſſet? Opinor igitur unciarium fenus, & cẽteſimam idem eſſe; ut ratio habeatur menſtruae ſolutionis, non annuae. Semiunciarium autem idẽ cum ſemiſſibus; ut in ſemiſſibus annua ſolutio ſpectetur: in ſemiunciario fenore menſtrua. Propterea lib. 1. ait Tacitus, XII. tabulis ſancitum eſſe, ne quis unciario fenore amplius exerceret; cũ antea ex libidine locupletum agitaretur: deinde rogatione tribunicia uſuram ad ſemuncias redactã. Nam ſi XII. tabulae annuum fenus unciarium ſignificaſſent; etſi Tribuni pleb. poſtea de ſemiunciario, item annuo rogationem tuliſſent: graues admodum poſtea ſemiſſes uſurae uiſae eſſent, quae tamen ciuiles ac modicas fuiſſe, tum Plin. lib. 14. cap. 14. tum alij ſatis oſtendunt. Grauiſſima uero centeſima, quae tamen legibus concedebatur; ſupra uero nõ licebat. Ideoq. cũ trientem, ſemis, beſſem nominari uidemus, nõ de menſtrua, ſicut in unciario fenore, ſed de annua dictũ uſura exiſtimare

 debemus.

debemus. alioqui non fuisset grauissima omnium centesima.

EPISTOLA. IX pag. 146

CVM Vardaeis } *Dalmatiae populis; a quibus olim uastatam Italiam, auctor est Plinius li. 3. cap. 22. Antea, Vardacis: nos olim, Vardaeis, restituimus.*

EPISTOLA. X pag. 147

ACTIONE } *actione legis: ut actio furti, & similia. Libri ueteres, Actiones: unus Sigonij, Actores. mihi uel, Actione, ut imprimi uolui, una littera S abiecta, uel, Actores, placet. nam Actiones, uacare mendo non arbitror.*

EPISTOLA. XII pag. 153

IGNOTIS nota faciebant } *Ignotis, posuit non pro ijs, qui ignorarentur, sed qui ignorarent illa simulacra: ut id, quod patitur, accipiatur pro eo, quod agit: antique: nam & Plautus in Pseudolo: Noui: notis praedicas. pro, ijs, qui nouerunt. Et noster in oratione pro Coelio: De dignitate, Coelius notis, ac maioribus natu, etiam sine mea oratione, tacitus facile ipse respondet. Et in Verr. lib. 6. Liuius lib. 3. Notos gratia eorum, turbam*

bam indignitas rei uirgini conciliat. Et Curtius: Ignoti iumenta agebant.

EPISTOLA. XIV pag. 157

QVAM a me discesseras, ❡ *cur hoc mendosum suspicati quidam sint, quibus placuisse uideo, Quam discesserat, non equidem intelligo; praesertim cum antiqui omnes libri, quibus quidem ego nunc utor, cum uulgata lectione consentiant.*

EPISTOLA. XIX pag. 165

RVFO. ❡ *cognomen hoc esse L. Mescinij, Ciceronis antea quaestoris in Cilicia, iampridem existimaui, adductus in hanc opinionem epistola sequenti: in qua tum de rationibus agitur ab eo referendis, quod quaestorij muneris erat, tum etiã Rufi frater M. Mindius nominatur: & idẽ L. Mescinij frater appellatur in ep, 26. lib. 13. Nunc laetor opinionem confirmari meam uetere argenteo nummo, ita inscripto,* L. MESCINIVS. RVFVS. *is nummus est apud uirum doctissimum, Episcopum Ilerdensem, Antonium Augustinum. Alterum postea nummum praestans uir Latina & Graeca lingua, omniq. liberali doctrina perpolitus, Fuluius Vrsinus mihi ostendit. De Mescinio autem quaestore non solum in ep. 26. lib. 13. cuius proxime testimonio sum usus, uerum etiam in ep. 6. lib. 16. &*

ijs ad Atticum fit mentio. alter Ciceronis quaestor, qui serius in prouinciam iuit, C. Coelius fuit, is ad quem scribit ultimam epistolam libri secundi.

eadem. *pag.* 167

QVARE tu,] *ita in impressis: sed in antiquis, Que tu: aut, Quae tu: quo modo legitur in libro Petri Bembi, Cardinalis omni laude cumulati, & in libro Mediceae Bibliothecae. docti locum diligentius considerent: ego, hoc notare, mei officij esse duxi.*

EPISTOLA. XX *pag.* 167

M. TVLLIVS, scriba meus,] *Ciceronis libertus, fortasse Laurea cognomento, cuius egregios uersus, in Ciceronis Academiam scriptos, recitat Plinius lib. 31. cap. 2.. quod si quis dixerit hunc esse M. Tullium Tironem; qui & ipse, libertate donatus, patroni praenomen, & nomen assumpsit: negabo: quia Tiro liberatus est posteaquam e prouincia ad urbem Cicero redijt: at ille scriba, qui rationes in prouincia tractauit, libertus omnino fuit. Scribas enim seruos non fuisse, ex eo constat, (ut alia, quae multa occurrunt, argumenta praeteream) quod Romanis omnes nominibus appellatos uidemus.*

eadem. *pag.* 168

MEO seruo scriba,] *dixi iam, scribarum ordinem e ciuibus Romanis fuisse; quare seruus*

hic

hic appellatur, non quia seruiret, (iam enim liberi hominis praenomine, & nomine, M. Tullius dictus est) uerum memoria praeteriti temporis, quo apud Ciceronem in seruitute fuerat. & fortasse ita locutus Cicero, ut ipsa referret Rufi uerba, exprobrantis quod rationes ita Cicero ad aerarium retulisset, ut a seruo suo scriba eas accepisset.

eadem. *pag.* 168

CVI potius id negotij darem, quam darem. *} sic omnes, quos ego uiderim, scripti libri, tribus exceptis, duobus M. Antonij Maffei, tertio, quem uir doctissimus, idemq. omnium humanissimus, Io. Vincentius Pinellus, emptum ex Leonici Thomaei bibliotheca, mihi dono dedit. in ijs non est, Quam darem, sed, Quam tibi. quod mihi tamen (ut, quod sentio, dicam) subabsurdum, atque etiam falsum uidetur. non enim id ei Cicero negotij dedit, sed scribae suo: cui deinde Rufus fratrem suum adiunxit. quare crediderim illud, Quam darem, siue, Quam tibi, abundare, additum ab imperito, qui putaret id per se consistere non posse, Cui potius id negotij darem. quod ita consistit, si subaudiatur, Quam Tullio, scribae meo. adiuuat opinionem nostram Maffei liber, in quo tantum illud est, Cui potius id negotij darem: in margine autem, Quam tibi.*

eadem. *pag.* 168

CONSOLVTAS *} sic antiquus liber Fuluij, & duo Maffei, et Mediceus: alius, Cōsulatas; tres, Consolatas:*

Consolatas: unus Maffei, *Consolidatas*. quod mihi non placet. primum offendor insolentia uerbi: deinde, quaenam ista consolidatio esse potuit? Cōsignatas, malim, aut Conlatas. nam eas cum quaestore conferri in prouincia oportere, & conlatas iam esse, dixit. fero tamen, Consolutas, non solum quia sic est in tribus antiquis libris: uerum etiam, quia pro, absolutas, accipi potest: ut a, Confectas, ita differat, quemadmodum differt, Absoluere, a Perficere. unde lib. 2. de nat. Deo. In omni natura necesse est absolui aliquid, aut perfici.

eadem. pag. 169

LEGATVM meum praefectumq.] *alij legunt, Praefectumq. Q. Leptam. nos olim sustulimus, Q. Leptam, auctoritate quidem ueteris libri, sed multo etiam magis ratione adducti. cur enim Cicero praefecti sui nomē ponat, legati praetermittat? quasi uero ad alienum & ignotum hominem scriberet, non ad quaestorem suum, qui & legatos, & praefectum fabrum, & uniuersam proconsulis Ciceronis cohortem optime nouerat. praeterea res hic agitur Rufo notissima, de qua etiam ipse ad Ciceronem scripserat: ut ei praedum Valerianorum nomina significari, nequaquam necesse fuerit. Vnde igitur praefecti nomen huc irrepsit? Notum est hominibus emendandi peritis, quanta sit facta labes in optimis libris eorum inscitia, qui cum libros describerent, uerba interpre-*

tantia,

tantia, a studiosis adiecta, non agnoscentes, omnia permiscebant. eodem errore, ut opinor, inter uerba Ciceronis receptum est, Q. Leptam: cum nescio quis, eum in Cilicia praefectum fabrum cum Cicerone fuisse, ex ep. 7. lib. 3. didicisset. adscribere legati nomen non potuit: quia coniicere facillimum non erat, quis ex quattuor cum praefecto praes Valerij fuisset. quattuor autem fuisse Ciceronis legatos, Q. fratrem, C. Pontinium, M. Ancium, L. Tullium, ex ep. 4. lib. 15. & alijs cognoscitur. Accedit auctoritas ueterum duorum librorum, unius Vincentij Riccij, quo sum usus adolescens, ut eo tempore in scholijs meis testatus sum; alterius, quo nunc utor, M. Antonij Maffei, a quo abest praefecti nomen. tertius est apud me liber, cuius in margine scriptum uideo, Q. Leptã: cum a continuatione uerborum Ciceronis absit.

eadem. *pag.* 169

PRVDENTIAE, cum rem a me non insipienter excogitatam quidem putas. } *sic plane in omnibus meis ueteribus libris, duobus exceptis, in quibus est, Non insipienter quidem excogitatam: & uno, a quo abest Non. uerum ne sic quidem locus mendo uacat. non magna mutatio fiet, si legatur: Ne insipienter quidem excogitatam. nam quod nonnulli legunt: Non insipienter excogitatam, ne cogitatam quidem putas: id ego, quod ad sententiam attinet, non improbo: sed quia plus additur, quam emendandi mõderata ratio*

tio postulet, malui notam apponere indicem errati, quam ex fallaci, & lubrica coniectura, immodico praesertim additamento, librum immutare.

eadem. *pag.* 169

NAM DE logeo } *Particula, Nam, saepe lectorem commode traducit ad diuersam sententiam. ut hic, & infra, Nam de* HS *nongentis millibus. Et ep.9. lib.1. Nam de Appio, quod scribis, sicuti de Caesare, te non reprehendere: gaudeo tibi cõsilium probari meum. Et ep.1. lib.7. Nã quid ego te athletas putem desiderare? Et ad Att. ep.10. lib.3. Nam quod me tam saepe, & tam uehemẽter obiurgas. Et eodem libro, ep. 15. Nam quod purgas eos. &c. Logeum fuisse fanum arbitror, in quo pecuniae deponerentur: ubi pecunia quoque illa, in prouincia Ciceronis exacta, a Rufo quaestore iussu Ciceronis deposita est auctore Pompeio. Infra res eadem attingitur.*

eadem. *pag.* 170

PARVM gratiosum est, } *sic libri ueteres quinque: alij, Gauisum est. utrumque mendosum. nam, Gratiosum, de inanimatis rebus non dicitur: sed Gratiosi homines appellantur. Nec, Gauisum est, politus litteris quisquam probauerit. Mediceus liber, Gauisum. Corrado placuit, Gratum uisum: nobis olim, Prouisum: quod nec a Grauisum longe distat, nec sententia caret. nam in eo dicit parum esse prouisum, quia, cum pecunia illa deponeretur,*

neretur, additum non erat, deponi iussu Ciceronis proconsulis. de quo supra.

eadem. *pag.* 170

TE CERTE in pecunia exacta ita efferre, ex meis rationibus relatis non oportuit: } *libri aliquot scripti, etiam Mediceus, Pecuniae exactae: nonnulli, Ista offerre. Placet idem quod olim, Pecunia exacta, non eadem tamen sententia, quae olim placuit. non enim illud, Te efferre, significare nunc arbitror iracundiam Rufi, qua sit elatus, quod Cicero pecuniae ab illo exactae mentionē nullam in rationibus referendis fecisset; uerum ad erogatam a Rufo pecuniam refero, cum sciret, eam scriptam esse in rationibus iam relatis. Vt in exacta, inquit, pecunia ita efferres, ita erogares, ex meis rationibus relatis non oportuit: idest: per meas rationes tibi non licebat. Hanc nostram opinionem adiuuare uidentur & superiora uerba. De eo mihi quid per leges liceat, considerandum est: & quae sequuntur proxima: Nisi quid me fallit: sunt enim alij peritiores. Exactae pecuniae plus consumpserat Rufus, quam scriptae rationes, praesertim iam a Cicerone relatae, paterentur: id cum in rationibus Ciceronis, ut cum suis consentirent, corrigi uellet; de eo quid sibi per leges liceat, considerandum Cicero respondet: mox indicat, non licere, subiungens, Non oportuit. atque in hac opinione, possum, inquit, falli:*

falli: sunt enim alij peritiores. Vt Rufum quodam modo consoletur.

eadem. *pag.* 170

D**E** beneficijs, § *proconsules, propraetores, atque etiam, ut hic locus indicat, quaestores, cum ad urbem a prouincijs reuertissent, eorum nomina post relatas rationes, ad aerarium deferebant, quorum strenua fideliq. opera usi essent. hi autem erãt ex ijs, quos secum in prouinciam duxerant. qui deferri in beneficijs dicebantur, quod eorum uirtus, ac fides reip. profuisset. in quo erat eorum, qui deferebant, ambitio quaedam, ostendendis non modo suis, uerum aliorũ quoque beneficijs in remp. Detulerat igitur Cicero, non exspectato quaestore suos contubernales, praefectos, tribunos mil. quosdam autem non detulerat, ut centuriones, & tribunorum mil. cootubernales: de quibus ait rem esse in integro, si Rufus eos deferre uelit. Morem hunc ostendit oratio pro Archia: In beneficijs ad aerarium delatus est a L. Lucullo praetore, & consule. Et pro Balbo: In praetura, in consulatu praefectum fabrum detulit.*

eadem. *pag.* 171

M**YRINA** § *libro duo, Sigicelli, & Fuluij, habent, Smyrna: reliqui, Myrina. utraque nota urbs, Smyrna in Ionia, Myrina in Aeolia. quis potest diuinare, ex utra scripserit Rufus eas litteras? Smyrna quidem nauiganti in Italiam Mescinio propinquior, & commodior.*

eadem.

eadem. *pag.* 171

DECESSIMVS: } *sic omnes, quos uiderim, ueteres libri. a quibus olim diſcedendum putabam, & legendum, unius litterae mutatione, Deceſſemus. nunc me ipſe reuoco, & ita ſtatuo, ſincopem eſſe non poſſe in ijs uerbis, quorum in praeteritis ultima ſyllaba eſt, Si: ut Cedo, Ceſſi, Ceſſiſſem, non Ceſſem. eodemq. modo in compoſitis, decedo, recedo, incedo, diſcedo, concedo. Antea Deceſſiſſemus, legebatur.*

EPISTOLA. XXI *pag.* 172

ITA mihi communia omnia, quae opto, contingant, } *uerbum, Communia, uideo eſſe in omnibus ueteribus libris, praeter unum, qui fuit olim Hieronymi Ferrarij, nunc eſt Caroli Borromaei Cardinalis. in eo eſt, Commoda, non, Communia: quod olim probaui: cum & Plautus in Trin. ſimiliter dixiſſet: Ita commoda, quae cupio, eueniunt. Nonnulli, Communia, putarunt abundare. quorum non diſplicet opinio. ne tamen tot librorum conſenſus repudietur; uidendum etiam atque etiam, an probabilis aliqua ſententia elici poſſit, nullo nec deleto uerbo, nec mutato. Ita mihi, inquit, ea, quae opto, contingant omnia communia, ut uehementer uelim. ideſt: ita te rerum omnium, quas opto, participem habeam, ut eſſe tecum uehementer uelim. nam ad uerbum, Com-*

munia, subaudio, Tecum: ut sit: ita mihi tecum communia, quae opto, contingant omnia. Occurrit alia sententia quam non occultare consilium est. Ita mihi res omnes publicae, quales opto, contingant. nam, Communia, & Communes res, pro publicis rebus accipi, nemo, ut opinor, dubitat. idq. uel hoc uno constat exemplo, quod obseruauimus ep. 8. lib. 1. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces: quae quales sint, non facile est scribere. Communem quoque rē, dixit ep. 27. lib. 7. Communium fortunarum, ep. 12. lib. 5. Hoc totum ad eruditorum hominum iudicium refero. nam ipse nihil affirmo: tantum enitor, uti ueterum librorum auctoritatem conseruem.

eadem. *pag.* 172

ETENIM, cum esset maior } *aliis Placet Vt enim, pro, Etenim: quia sic habent plerique ueteres libri. soloecismi species apparet. quid refert? inquiunt. quam multa praeterea huiusce generis in Cicerone deprehenduntur. His itaque responderi uidetur posse: soloecismum, si modo libri ueteres in eo consentiant, ferendum: sin aliter, tollendum. itaque cum habeam duos ueteres libros, unū M. Antonij Maffei, quo etiam olim, commodante eius fratre Bernardino Cardinali, usus sum: alterum Fuluij Vrsini, in quibus diserte legitur, Etenim: libenter aufero soloecismum, & integritatem Cicerone dignam restituo.*

IN. LIBRVM. VI
EPISTOLA. I
PAG. CLXXIV

QVISQVIS] *Quisquis, pro quisque, interdum ueteres usurparunt, ut hic ipse Tusc.* v. *Vt quidquid obiectum est, quod modo a natura non sit alienum, eo contenti non quaerunt amplius. In Verr. lib.* 4. *Ita odorabantur omnia, ut, ubi quidquid esset, aliqua ratione inuenirent. Plautus Trinummo: Sin unum quidquid sigillatim, & placide percunctabere. Lucretius autem saepissime.*

eadem. *pag.* 175

VEREOR, ne consolatio nulla possit uera reperiri,] *mei ueteres libri, Vlla, omnes habent: sed, Nulla, requirit sententia. nam Vereor cum simplici negatione coniunctum, usurpatur in rebus, quas accidere nolimus; ut Vereor ne filius peccet; cum gemina uero negatione, in rebus, quas accidere nollemus: ut Vereor ne filius recte uiuat: uolumus enim filium recte uiuere: interdum, quod idem ualet, pro gemina negatione utimur, Vt, hoc modo: Vereor ut filius recte uiuat. quare uidetur aut legendum hic, Vereor ut consolatio ulla possit uera reperiri: aut, Vereor ne consolatio nulla possit uera*

ſit uera reperiri. nam & paullo poſt, cum dicit, Vereor ne nefas ſit dicere: hoc ſignificat, nefas ſit dicere. ſic igitur, ſi dicas, Vereor, ne conſolatio ulla poſſit uera reperiri: hoc ſignifices, conſolatio aliqua poßit uera reperiri. quod a Ciceronis mente diſcrepat. nullam enim ait ſibi uideri eſſe conſolationem tanti mali, praeter illam, &c. Vide, quae de hoc uerbo, Vereor, diximus in ep. 1. lib. 2. in Commentario noſtro.

EPISTOLA. IV pag. 182

QVANTO fuerim dolore, meminiſti.] *offendi ſcio Latinae linguae rudes hoc loquendi genere: quaſi mendoſum ſit, Quanto fuerim dolore: ſincerum autem, Quanto fuerim in dolore: quia ſcilicet non dicatur, Ego ſum laetitia, ſed, Ego ſum in laetitia. Apte uero, & appoſite. quis enim hoc negat, Ego ſum laetitia, dolore, ſpe, Latine non dici? at illud quis negare poteſt, Ego ſum magna laetitia, magno dolore, magna ſpe, recte, & eleganter dici? Diſcant igitur uti ſimilibus exemplis, ubi refellere aliquid, aut probare conantur, nec tam facile conſenſum, auctoritatemq. ueterum omnium librorum contemnant.*

EPISTOLA. V pag. 184

QVAM extra ordinem de te ipſo habemus,] *praecipuam, non eandem, quam habemus*

de alijs,

de alijs, qui patria carent. Hic quaero, quibus caussis adductus Cicero spem haberet extraordinariam de Caecina. non enim ob ingenium, & uirtutem, quae paullo post nominantur, spem de ipso praecipuam ceperat: sed illa dixit ad eam spem accedere, quam extra ordinem iam habebat. itaque aliae caussae, praeter ingenium, & uirtutem, quaerendae sunt, quae spem extraordinariam efficerent. quae quoniam occurrunt nullae, dicendum est, cum Cicero scripsit, Quam extra ordinem de te ipso habemus, significasse eam ipsam spem, quã haberet ob illius ingenium, & uirtutem, non ullam, quae, sine ingenij, & uirtutis accessione, extraordinaria esset. ut hoc dixerit: accedunt ad spem, ut extraordinaria sit, ingenium, & uirtus: accedunt autem, praeter illa, quae tibi sunt cum alijs communia.

eadem. *pag.* 184

ACCEDVNT tua praecipua, } *haec ego libenter, atque etiam, quae sequuntur, Propter eximium ingenium, summamq. uirtutem, parẽthesi superiore includerem, ut post communia multorum ornamenta, statim praecipua Caecinae subijcerentur. sed hoc uidetur fieri non posse propter illud, Ad eam spem: quod ad aliquod uerbum referri necesse est. omnino carere locum mendo uix crediderim: aut, si mendo uacat, erit ex eo genere, quod Pedianus habere soloecismi speciem, in Cicerone interdum notauit.*

EPISTOLA. VI pag. 185

MERITORVM multorum, & studiorum parium] *ep. 66. lib. 13. Caecinam appellat hominem omnibus secum studijs, officijsq. coniunctissimum. Hic uel studia litterarum significantur, ut ep. 15. lib. V. Vetustas est, amor, consuetudo, studia paria: uel etiam studia in remp. quia fuerat uterque in praesidijs Pompeij, pro caussa optimatum, id est reip. Antea legebatur,* Et studiorum, *& partium. placuit eorum sententia, qui, Studiorum parium, ope aliqua ueteris libri, reposuerunt.*

EPISTOLA. VII pag. 191

MVLTA deos uenerati] *Multa, aduerbij loco posuit, ut Virg. Georg. lib. IV. Et spiritus oris Multa reluctanti obstruitur. Sic locutus idem Cicero de nat. de. lib. 3. & pro Murena.* Topicorum *autem initio, Cum, inquit, mihi, meisq. multa saepe cauisses. Gellius lib. 13. cap. 23.*

eadem. *pag.* 191

ATQVE elatum] *unus Maffei liber, Elatum: quod olim probauimus: reliqui mei omnes, Latum. Sed coniecturam nostram alijs quoque placuisse, nunc uideo.*

EPI-

EPISTOLA. IX pag. 196

RECVPERES } antea, Receperis: nos, Recuperes, aliquot iam annis emendauimus, & impressimus. liber uetustus habet, Reciperes. & in alijs etiam exemplaribus, I litteram pro V saepissime reperias.

EPISTOLA. XIIX pag. 206

SIMVL acceppi } uarius est huius aduerbij usus. dicitur enim, Simul atque, Simul ac, Simul ut, Simul. hic quidem, ut scripsi olim adolescens, omnes libri ueteres, quos tunc uidere potui, habebant, Simul accepi, non, Simul atque accepi, ut est in uulgatis libris. itidem nunc, inspectis omnibus libris, quos ab amicis contrahere potui, uideo consentire omnes cum ijs, quibus olim usus sum. itaque discedendum a ueteribus libris non censui, cum praesertim ita locutos esse non modo Terentium, Lucretium, Virgilium, Horatium uiderem; (nam sermo poeticus ab oratorio nonnihil differt) uerum etiam Ciceronem ipsum, ut & in Acad. lib. 2. Simul tibicen inflauit, carmen agnoscitur: & de Fin. lib. 3. Simul autem cepit intelligentiam. Omitto alia eiusdem generis exempla: quamquam quibus hoc loquendi genus ignotum fuit, ij pro libidine saepe mutarunt Simul in Simul atque, uel, Simul

ac: in quo scripti libri, sublato mendo, ueritatem restituunt. Virg.Ge.4. Taygete simul os terris ostendit honestum Pleias. Et Lucr. l.1.Cui simul insula uirgineas circūdata comptus, Ex utraque pari malarum parte profusa est. Et Hor.ep x.l.1. Viuo, & simul regno, simul ista reliqui. Et Catullus non semel.

EPISTOLA.XIX pag. 208

MVNERVM regionum, } & antiquus liber, & Suetonij testimonium, ipsa etiam sententia me hortatur, ut, Regionum, legam. ludi enim significantur, quos Caesar, superatis iam in Hispania Pompeij liberis, per singulas regiones dare cogitabat: id quod e Suetonij cognoscitur historia. Ac, ne quis, mentione a me regionum facta, contradicendi occasionem arripiat, quod ante Augustum diuisa urbs non fuerit in regiones: ait enim de augusto Suetonius haec:Spatium urbis in regiones, uicosq. diuisit: moneo lectorem, urbis regiones hic uocari quasdam urbis partes a locis, lic et earum certi fines nondum essent, qui postea statuti sunt ab Augusto, Italiam, urbemq. in regiones diuidente. propterea et Suetonius dixit, ludos regionatim urbe tota a Caesare, confectis bellis ciuilibus, datos esse. Alijs placet legere, Munerum regiorum: ut munera Caesaris regis dicantur. quod nec improbo, nec tamen satis probo: licet regem appellari

Caesarem

Caesarem uideam ep. 37. lib. 13. ad Att. non enim arbitror Ciceronem in ullis, praeterquam ad Atticum, litteris ausum esse regem Caesarem appellare. sed Attico nihil occultat, sensus omnes aperit, fretus eius amore, fide, summaq. sapientia.

eadem. *pag.* 208

ALIQVID uidebimus, in quo sit spes. *in hac enim curatione Spes ponenda non est. nam quod eo labore assequi uis, nullo modo assequere. aliquid igitur uidebimus, unde sperare liceat in eorum numerum, qui Caesaris intimi familiares sunt, posse te peruenire. Hanc ego loci huius esse omnino sententiam arbitror: ad eamq. pertinent uerba, quae sequuntur. Non modo, inquit, non appetendum, sed fugiendum arbitror, quidquid eiusmodi sit, ut, quod tu assequi uis, id ex eo assequi non queas. Sunt, quibus placeat, Species, non Spes: quod ita scriptum uideant in Mediceo libro. qui si ubique esset emendatus, non tam saepe ab eo discederent. Hic quidem, ut omittam eos libros, quibus olim usus sum, tredecim exemplaria, quorum nonnulla haud parum antiqua sunt, habent, Spes. quare, cum nec obscura sit sententia; nec libri ueteres dissentiant; mutandum nihil statuo.*

EPISTOLA. I

PAG. CCXIII

P. MAECIVS} *qui poemata a mimis in scena recitanda prius iudicabat. est enim hic, ut opinor, P. Maecius Tarpa, de quo Horatius in epistola ad Pisones:*

Si quid tamen olim.
Scripseris, in Maecij descendat iudicis aures,
Et patris, & nostras. Maecij, pro Maeci. Quo loco inquit Porphyrio: Maecius perdiligēs carminum fuit aestimator. & Sat.x.lib.I.
Quae nec in aede sonent certātia iudice Tarpa.

eadem. *pag.* 214

HOMINI POLITICO} *si ueteribus libris habenda fides est: in omnibus, & quos olim uidi, & quibus nunc utor, ita legitur. Si de sentētia laboramus: caussae nihil uideo, cur non placeat, Homini politico. ualet enim, uiro graui, & in rep. uersato. Mediceus liber, Homini polito: quod est, eleganti.*

eadem. *pag.* 214

FRVCTVM ullum laboris exspecto:} *ueteres omnes libri pro Exspecto, habent, Ex his peto. alij legunt, Ex his exspecto. mihi nostra le-*

ctio

ctio magis probatur, ut quae a ueteri ſcriptura minus recedat. nam & Exſpecto, & Exſcribo, & Exſupero, & alia huiuſmodi cum S. littera ueteres ſcribebant, ut ex antiquis monumentis licet cognoſcere. uide Quinctil. lib. 1.

EPISTOLA. II pag. 216

DE BVRSA} *hic eſt T. Munatius Plācus Burſa, frater L. Planci oratoris, ad quem ſunt Ciceronis epiſtolae lib. x. tribunus pl. anno proximo acerbiſſimis concionibus in inuidiam rapere Milonem, Ciceronemq. conatus erat: eoq. incitante plebs curiam incēderat: quo crimine anno ſequenti, ſtatim poſt depoſitum magiſtratum, lege Pompeia de ui damnatus eſt. ep. 1. lib. 8. & Plutarchus in Pompeio, & Catone, Dio lib. 40. & Pedianus. Reſtitutus a Caeſare poſt uictum Pompeium. qua de re ſic Phil. 13. Sequuntur alij tribunicij, T. Plancus in primis: qui ſi ſenatum dilexiſſet, numquam curiam incendiſſet. quo ſcelere damnatus, in eam urbem redijt armis, a qua exceſſerat legibus.*

EPISTOLA. III pag. 219

ME uoluiſſe etiam reliquis omnibus; poſtquam non potuerim, mihi ipſi finem feciſſe belli:} *hic locus antea in omnibus impreſſis perperam diſtinctus ſenſum peruertebat.*

EPI-

EPISTOLA. V pag. 221

M. IRSIVM, ʒ antiquos libros inspexi multos. alij habent, M. Irsium: alij, M. Issium: alij, Mirsium: alij, Idsium: quidam, m. u. siuium: nõnulli, M. Ilsinium: uel, M. Itisium: uel, M. Insium: uel, M. Insinium: uel, M. Lisium: uel, Marcum Rusum: alij aliter nullus, Orsium: quod tamen nonnullis placuit, opinantibus eum esse de quo in ep. 13. lib. 2. ad Q. fr. fit mentio. qua de re scripsi olim, tempora non congruere: nam hũc, qui nominatur in hac epistola, iuisse ad Caesarem, constat, ante Trebatium, illum autem post; cum in ea sit epistola in extremo: Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo. Hic a coniectura subsidium quaerunt; et aiunt posse fieri, ut Orsius in Galliam antea sit profectus; deinde, sui negotij caussa, uel ab ipso Caesare missus, Romam uenerit; unde cum litteris Ciceronis ad Q. fratrem in Galliam redierit. haec facile possunt excogitari: sed nihil cogimur credere, nisi quod ratio persuadeat. nam illa uerba, quae sunt in ea ad Q. fratrem epistola, Est tribunus mil. in exercitu uestro: mihi quidem argumentum afferre non uidentur, cur ille Orsius antea fuerit in exercitu Caesaris. fortasse etiam contrarium significant. nam si fuerat antea tribunus mil. in exercitu Caesaris: cur, quasi de homine ignoto, scriberet ad fratrem Cicero, Est

tribunus

tribunus mil. in exercitu uestro? quis putet a legato legionis Quincto ignoratum esse tribunum mil. cuiuscumque legionis. Dicit igitur Cicero, *ut opinor, hoc: uenit ad Caesarem tribunus mil. creatus. Nō enim soli imperatores tribunos mil. creabant, ut ijdem credunt; sed ea potestas populi quoque fuit. Tribunorum militarium, inquit Asconius, duo genera, primum eorum, qui Rufuli dicuntur. hi in exercitu creari solent. alij sunt Comitiati; qui Romae comitijs designantur. Idem legitur apud Festum. idem & a Liuio lib.* IX. *significatur. Erat igitur Orfius e comitiatis. quo refellitur illud argumentum: non potuisse Ciceronem diuinare, tribunum mil. Orfium a Caesare creatum iri: itaque antea creatum esse, & in exercitu fuisse.*

eadem. *pag.* 221

LEPTAE delega: } *uideo scriptum esse, Delegam, in quattuor antiquis libris, in alijs omnibus, Delega. utroque modo locus, ut arbitror, mendo non uacat: nec ipse mihi in coniectura satisfacio.*

eadem. *pag.* 221

QVOD familiam ducit, } *Hoc non ad ipsum Trebatium refero; ut dicatur, suos habere senatores; uerum ad eius excellentem in iure ciuili memoriam, atque scientiam. cum enim laudare Trebatium Cicero coepisset, adiunxit ea, quae in eius laudibus ita prima sunt, ut quasi familiam ducere, & excellere uideantur. Laudatur enim, & ne-*

cessaria

cessaria in primis est, in iurisconsulto memoria: sine qua scientia non consistit: nec tamen memoria sola laudem habet, sed ita, si cum intelligentia coniungatur: ex utraque enim fit scientia. itaque post memoriam adiunxit Cicero scientiam; ut optimum iurisconsultum describeret. Quod ad loquendi genus attinet, confirmatur exemplo lib. IV. de Fin. *Primum, inquit, illud uide, grauissimam illam uestram sententiam, quae familiam ducit; honestum quod sit, id esse solum bonum; honesteq. uiuere, bonorum finem; communem fore uobis cum omnibus, qui in una uirtute constituunt bonorum finem.* Et Phil. v. *Lucius, frater eius, utpote qui peregre depugnarit, familiam ducit.* Translatio ab ijs, qui ceteros ducunt, quia potestate, aut honore, scientiaue antecellunt.

eadem. pag. 222

SVMVS enim putidiusculi, } *excusat se, quod in Trebatio commendando plura uerba consumpserit, quam Caesaris humanitas patiatur. Putidum appellat Cicero, in quo nimia diligentia reprehendi possit: ut de Orat. lib. 3. Nolo exprimi litteras putidius, nolo obscurari diligentius. Et de Off. l. 1. Litterae neque expressae, neque oppressae: ne aut obscurum esset, aut nimis putidum. Vidi scriptum in quibusdam antiquis libris, Blandiusculi: sed in plerisque, Putidiusculi: quod magis probo. & fortasse, Blandiusculi, glossema fuit.*

EPI-

EPISTOLA. IIX pag. 224

NIHIL audeo dicere: } *ne magistrum offendam, reprehenso discipulo. A Cornelio ius ciuile Trebatius didicerat: ut, sine praeceptoris culpa, stultus esse non posset. Digest. l. 1. tit. 2.*

EPISTOLA. IX pag. 224

PROPTER eius occupationes } *Soleo, quam maxime possum, ad antiquorum librorum testimonium opiniones meas accommodare. itaque olim, cum in nullo uetere libro hoc uerbum, Occupationes, reperirem; desiderari graecum aliquid, aut mendosum esse locum existimaui: quod etiam nunc arbitrarer, nisi uiderem in quattuor ueteribus libris diserte scriptum esse, Occupationes: idq. rectum puto. notae sunt autem, & nominantur saepe in his epistolis occupationes Caesaris Gallico bello, omnium maximo. Nam quod a multis hoc uerbum abest antiquis libris: non est cur miremur. nota librorum uarietas est: ex uarietate autem, quod speciem ueritatis maiorem praeseferat, id eligimus in emendando; si modo ueritatem ipsam potius, quam coniecturas nostras, amamus. Luctum, autem, quod uerbum alij ex ingenio reposuerunt, in uetustis libris, cum paene innumerabiles uiderim, nondum inueni.*

EPISTOLA. X pag. 226

AVT consolando, aut consilio, aut re iuuero] *senarius integer e Terentij Heautontimorumeno translatus in hunc locum. Sic enim in ea fabula cum Menedemo loquens Chremes inducitur:*

Istuc, quidquid est, fac me, ut sciam.
Ne retice, ne uerere: crede inquam mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.

Terentius porro, ut opinor, a Plauto, paucis immutatis, accepit: apud quem in Pseudolo, actu primo, ita loquitur Pseudolus seruus:

Fac me certum, quid tibi'st:
Iuuabo aut re, aut opera, aut consilio bono.

Ad hunc Terentij uersum respexit etiam ep. 6. lib. IX. ad Att. Eripe, inquit, mihi hunc dolorẽ, aut minue saltem, aut consolatione, aut consilio, aut quacumque re, potes.

EPISTOLA. XI. pag. 226

VNDE petitur,] *Vnde petitur, dicebatur is, a quo pecunia in iudicio, tamquam debita, petebatur. non enim, unde petititur, & debitor, idem sunt. nam quia uel interdum non debita pecunia petebatur; uel petebatur ante, quam esset coepta deberi; propterea debitor dici non semper poterat is, unde petebatur; sed tum uere, cum pecuniam debebat.*

bebat. Atque hunc loquendi modum antiquis iurisconsultis, quorum scripta periere, familiarem arbitror fuisse. hodie quidem exempla habemus perpauca: quorum unum, ut mihi nunc in mentem uenit, subiungam. lib. 1. de Orat. Nobis in tribunali Q. Pompeij, praetoris urbani, petentibus, homo ex numero disertorum postulabat, ut illi, unde peteretur, uetus, atque usitata exceptio daretur, Cuius pecuniae dies fuisset? quod petitoris caussa comparatum esse non intelligebat.

EPISTOLA. XII *pag. 228*

VT inter bonos bene agier oportet? } *haec formula bis ponitur lib. 3. Off. omisso uerbo, Oportet: secundo loco, Vt: in Topicis, item ut hic, legitur, Vt inter bonos bene agier oportet. unus omnino antiquus liber hic non habet, Vt. Sententia non obscura, siue Vt retineatur, siue deleatur: bene agi oportere inter bonos: uel, ita bene agi oportere, tamquam inter bonos res agatur.*

EPISTOLA. XIII *pag. 229*

TREVIROS uites, censeo: audio capitales esse. } *ut unicuique, quod suum est, tribuamus, Petri Bembi, hominis & dignitate, & omnium paene uirtutum laude clarissimi, epistolam, qua huius loci sententiam diligentissime, &*

ornatissime explanauit, adscribemus. non enim eos imitari placet, qui ex aliena industria sibi laudem aucupantes, quae ab alijs didicerunt, edũt pro suis.

Petrus Bembus Bernardino Sandro S.

Quod hodie mane quaerenti tibi a me de illis Ciceronis ad Trebatium uerbis: Treuiros uites censeo: audio capitales esse: mallem, auro, argento, aere essent: respondi, iocum esse & multiplicem, & festiuum: qui quidem iocus in antiquis & nummis, & scriptoribus deprehenderetur: itaque, quoniam eramus in uia, ut neque libros, neque nummos haberemus, reieci te in alium diem: id, ne te diutius torqueat, est eiusmodi, ut ioci caussa, quod quidem Cicero ad illum scribens more suo fere semper facit, & Treuiri, & capitales in ambigui genere sint posita. nam cum uideatur monere illum, ut uitet Treuiros Galliae populos, qui capitales, bellicosique sint; ludit cum in Treuirorum, tum in capitalium uerbo. erat enim Romae magistratus, Triumuiri capitales, qui etiam Treuiri dicebantur. sed quoniam hoc ipsum Triumuirum nomen iterum in ambiguo poni poterat, cum essent etiam apud Romanos Triumuiri pecuniae cudendae: quos ita inscribebant, A. A. A. F. F. hoc est, Auro, argento, aere flando, feriundo: iocatur iterum in hoc uerbo, luditque Cicero, ut mihi quidem uidetur, bellissime, addens, mallem Treuiros istos esse pecuniosos, quam bellicosos; ut, Caesare eos uincente, tu ditesceres.

itaque

itaque infert, mallem esse Treuiros auro, argento, aere, quam scilicet capitales. Trium uiros autem Treuiros solitos dici, Liuius satis locuples esse testis potest: cuius sunt haec in libro XL. *Colonia Grauiscae eo anno deducta est in agrum Etruscum, de Tarquiniensibus quondam captum. quina iugera agri data. Treuiri deduxerunt C. Calpurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Hister. Quod uero Triumuiri pecuniae sic, ut dixi, inscriberentur; est apud me nummus aereus perantiquus ita inscriptus,* C. PLOTIVS. III. VIR. A. A. A. F. F. *Sunt & alij nummi aliorum nominum, eiusdem tamen tituli; quos inspicies, cum uoles. Haec ad te scripsi, cum domum redissem, & nummos, ac librum sumpsissem, amore tui admonitus. Vale. Pridie idus Iun.* M. D. XXXII.

EPISTOLA. XVI pag. 231

NON nimis φιλοθέωρον; *non ualde cupidum spectandi: quia transire in Britanniam noluisti, neque spectare essedarios. Hic locus alio loco ep. 6. illustratur. Secutus autem sum Politiani correctionem: licet libri ueteres, pro Nimis, Minus, & pro,* φιλοθέωρον, *Quam Philoctetem, omnes habeant, uno tantum excepto, in quo est, Non minus Philothcorum, item ut esse in Mediceo libro Politianus idem scripsit.*

EPISTOLA. XIIX pag. 234

GRAECVLAM cautionem chirographi mei} *litteras commēdaticias ad Caesarem Graece scriptas mea manu. sic enim malo, quam, Graecis mistas uersibus. Cautionem appellat, quod ita utilis ei futura esset illa commendatio, ut iurisconsultorum cautiones ijs utiles esse solent, a quibus de iure consuluntur. Sic ep. 13. Vt ego quoque, inquit, te de nostris cautionibus admoneam; Treuiros uites, censeo.*

eadem. pag. 234

QVAM haec scribere: } *Cum in hoc loco diuersis temporibus innumerabiles prope inspexerim ueteres libros, omnes tamen consentire animaduerti: quo magis adducor, ut dissentiam a Bernardino Rutilio, qui primus legendum arbitratus est, Quam haec non scribere. At sententia postulare negantem particulam uidetur. Esto: quis praestabit, numquam falli nos in eo, quod uidetur? quod si mutandum; quod facile concesserim; & ego ipse in emendandis libris uti coniectura interdum soleo: mutatio modica sit, quaeq. a litterarum similitudine non discedat. itaque crederem, non absurde legi posse, Quam exscribere. diuinat enim Cicero, quod ex illa chartula deletum sit, exscri-*

ptum

ptum non esse: siquidem, qui scribit in palimpsesto, chartae laborat inopia: itaque delere mauult, quã exscribere. Haec ita opinabar, ut mihi ipse nec placerem ualde, nec omnino displicerem.

eadem. *pag.* 234

METRILII Philemonis } *ueteres libri non nihil dissentiunt: alij enim, Metilli, alij Meuilij, alij Metrinij, alij aliter habent. Suspicatus sum adolescens, neque nunc muto sententiam, legendum esse, M. Aemilij Philemonis: ut sit libertus Aemiliae gentis, & is fortasse, de quo Pedianus haec in argumento orationis pro Milone: Munatius Plãcus tribunus pl. produxerat in concionem M. Aemilium Philemonem, notum hominem, libertum M. Lepidi.*

EPISTOLA. XIX pag. 235

DOCTOREM tamen lumenq. } *qui doceat, & illustret ea, quae obscuriora sunt. Dixit iam: Sin tibi quaedam uidebuntur obscuriora. Et cum negauerit ullam artem sine interprete, & sine exercitatione aliqua litteris posse percipi: hic pro interprete Doctorem nominat: de exercitatione autem subiunget ijs uerbis: Vt uero etiam ipsi tibi loci, proposita quaestione, occurrant, exercitatione consequere. Veteres libri non consentiunt. duo habent, Lumenq. quos secutus sum: alij uarie, Vinumque, Vnumquemque, Nonnumquam.*

EPISTOLA. XX pag. 236

RVFIO mediusfidius tuus] *Rufionem Trebatij gentilem fuisse, didici ex hoc antiquo lapide, qui est Romae ad portam Latinam.*

C. VIBIVS. C. F. MACER. C. TREBATIVS. RVFIO. FACIVNDO. CVRAVERVNT

eadem. *pag. 236*

LVCVM,] *Sunt, qui, Lucum, ideo male legi credant, quod neque luci capax esset priuata domus, & luci, quia sacri, non sine scelere incidi possent. Vtraque ratio parum firma. primum enim, lucum illum non intra aedes Trebatij, sed ante eas fuisse, licet existimare: deinde, ne Cicero putetur impie sensisse, qui eum a Trebatio caedi uellet; docet M. Cato, quo modo recte, & sine piaculo caedi lucus possit. Quod attinet ad ueteres libros; unũ tantum uidi, in quo est, Lacum. reliqui omnes habent, Locum. ex quo, Lotum, quidam legere maluerunt. quam coniecturam probare non possum; cum proxime sequatur, A quo: quod certe ad arborem lotum referri posse, nemo dixerit. Praeterea, luco magis, quam unius arboris umbra, uel forma, teneri aduenas, credibile est. quod ideo dico, quia sequitur, A quo etiam aduenae teneri solent. Iam illud, Multum prospexeris, aptius pertinere arbitror ad lucum, quam ad arborem. magis enim prospectum lucus impedit, quam arbor:*

bor: cum praesertim, Prospexeris, intelligendum uideatur, e totis aedibus, non ex uno tantum cubiculo, aut una aedium parte.

EPISTOLA. XXIII pag. 238

MANEAT Damasippus in sententia. ❡ *Scripserat, opinor, Gallus, empturum ea signa Damasipum, si Ciceroni non placerent. Horatius Sat. 3. lib. 2.*

Insanit ueteres statuas Damasippus emendo.

EPISTOLA. XXIV pag. 240

CAPIVS, opinor, olim, ❡ *recte addidit, Opinor, ueritus ne erraret in nomine: nam Cipium nominat Festus in huius adagij mentione, Non omnibus dormio. libri ueteres plerique habent, Citius, uel, Cicius: nonnulli, Caepio.*

eadem. pag. 241

NVLLO modo me facere posse, cum uellem: ❡ *in uoluntate obsequendi, facultatem deesse. Similiter locutus ep. 12 lib. XI. Saepe ad eum scripsi, non potuisse, cum cupijssem, sermones hominum sustinere. Nec dissimile illud in oratione pro Flacco: Nihil dixit, quod laederet eum, cum cuperet. Videndum tamen, an rectius hoc sit: Nullo modo me facere posse: quem ueli alium diem*

si sumpsisset, me ei non defuturum. Sic enim habent quattuor ueteres libri: & eadem de re sic plane scripsit Cicero ad Atticum, ep. 47. lib. XIII. *Respondi, inquit, non ignorare eum, quid ego deberem Sextio: quem uellet alium diem si sumpsisset, me ei non defuturum. Moueor etiam, quod antiquum librum, in quo sit, Cum uellem, nullum uidi. alij enim habent, Quem uellem: alij, Quem uellent: nonnulli, Quem uellet. quod ego sincerum existimo, nec tamen statuo quidquam, nisi cõsentientibus eruditis.*

EPISTOLA. XXV pag. 241

NE, SI } *omnes antiqui libri, Nisi. coniectura ductus, sic emendaui. quod postea alios sequi uideo.*

eadem. *pag.* 241

VEREOR, ne in Catonem, Cato in nos. } *uereor, ne nos in Catonem scribamus, id est eum scriptis nostris laudemus; (scribere in aliquem, non in malam tantum, sed in bonam quoque partem accipi, exemplis intelligitur de or. l. 2. de nat. de lib. 2.) Cato autem exitio nobis sit, Caesare nos, quod eius inimicum laudemus, male multante. Liber Maffei, & Fuluij Vrsini sic habent: alij autem, In Catonium Catoninos: ut sit: uereor, ne Caesar Catoni deditos in Catonium demittat. Catonium autem*

tem

tem pro tristi exitu possumus accipere, qualis Catonis fuit, qui sua se manu interfecit.

EPISTOLA. XXVII. pag. 243

GALLO.] alij credunt, hunc esse Q. Fabium Sangam, qui, de coniuratione Catilinae quae ab Allobrogibus acceperat, ad Ciceronem detulit. ego illi cognomen Gallo fuisse non arbitror. itaque libentius crediderim, hunc esse P. Sextium, pro quo exstat oratio, cui cognomen fuerit Gallo: fuisse enim hoc Sextiae gentis cognomen, intelligitur ex oratione pro Milone, ubi ita scriptum est: Sacrarium, quod est in fundo T. Sextij Galli. Tribunatum autem plebis & petijsse Sextium Ciceronis restituendi caussa, & pro eius salute gessisse, ex ipsius Ciceronis oratione notissimum est. quod item de Fabio Sanga dici non potest. neque enim is, quo tempore Cicero exsulauit, tribunus fuit. quod facile cognoscitur ex oratione post reditum, in senatu habita: in qua nominantur octo tribuni pl. quorum studio, atque opera Cicero sit in patriam restitutus, T. Milo, P. Sextius, C. Sextilius, M. Cispius, T. Fadius, M. Curtius, C. Mescinius, Q. Fabricius, nulla Q. Fabij Sangae mentio fit. Addo illud, & hunc exsulasse Gallum, quod illa uerba declarant, Ais fore, ut te Caesar restituat; & P. Sextium, quem opinor eundem esse cum Gallo. accusatum enim uideo ep. 24. & ad Att. ep. 47.

ep. 47. lib. 13. damnatum autem coniicio ex epiſto. 1. lib. 14. ad eundem. Iam uero illa uerba: Vt iſto ipſo in genere, in quo aliquid poſſe uis, te nihil eſſe cognoſceres: optime in Sextium conueniunt, qui ſalibus delectabatur. nam ep. 32. Ais enim, ut ego diſceſſerim, omnia omnium dicta; in his etiam Sextiana, in me conferri. Quod uero infra dicitur, Si falſa fuerunt, quae tu ad me detuliſti: quis non putet ſignificari ea, quae Sextius, C. Antonij conſulis quaeſtor, ad Ciceronem conſulem de ipſo Antonio, conſule ſuo, detulit? ſic enim in oratione pro eodem Sextio habita: Quaeſtor C. Antonij, collegae mei, fuit, ſorte, ſed ſocietate conſiliorum meus. impedior nonnullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam, quanta ad me detulerit.

EPISTOLA. XXX pag. 247

MAXIMO meo beneficio eſt: ꝫ maximum a me beneficium habet: ut cum dicitur, Summo ingenio eſt: & ep. 3 lib. 3. ad fr. Cicero tuus, noſterq. ſummo ſtudio eſt Paeonij ſui rhetoris. Quae ſi quis diuerſa iudicat: accipiat, Eſt, pro, Viuit. locum certe ſimillimum, qui hunc maxime confirmat, oſtẽdemus. nam Phil. 8. ita dixit Cicero: Negat, ſe illi amicum eſſe debere: cum ſuo magno eſſet beneficio, ueniſſe eum contra ſe.

eadem. pag. 247

Rebvs saluis, ≀ *Aut, rep. incolumi, ut ep. 1. lib. IV. Vtinam, Serui, saluis rebus colloqui potuissemus inter nos. Et Acad. lib. 2. Deli fuisse multos accepimus, salutis rebus illis, qui gallinas alere permultas quaestus caussa solerent. Aut, Rebus saluis, nullo suo damno: est enim absolutus.*

EPISTOLA. XXXIII *pag.* 250

Pennigero, non armigiero in corpore≀ *non dubium est intelligi de auibus, Quas Philoctetes configebat tardus celeres, stans uolantes. Alij tamen, Pinnigero, legere maluerunt, contra Quinctiliani sententiam, qui Pinnas de auibus dici non uult. Pennigero etiam est in meis ueteribus libris. Lib.* V. *de Fin. Philoctetes cum cruciaretur non ferendis doloribus, propagabat tamen uitam aucupio sagittarum; Configebat tardus celeres, stans uolantes; ut apud Attium est; pennarumque contextu corpori tegumenta faciebat. Ingemiscebat Cicero, quod ingenium suum non, ut antea, in agendis caussis, aut in tuenda rep. sed in declamationibus illis exerceret.*

eadem. *pag.* 250

Ne pluribus legerem ≀ *quamquam obscura sententia est: consensum tamen omnium antiquorum*

antiquorum librorum non uideo cur contemnam. Perinuitus, pro Pluribus, placeret, si uel unius libri ueteris testimonio comprobaretur; aut, si mutatio quamminima fieret; quod in coniecturis probare maxime soleo. nam, quod ad sententiam attinet: recte opponerentur, Perinuitus legerem, Gratissimas fore.

EPISTOLA. I

PAG. CCLIII

EMBAENETICAM facere} ἐμβαίνειν est nauem conscendere: ex quo, Embaeneticam facere, pro conscendendi artem exercere. maritima fortasse mercatura uictum sibi Pompeius exsul comparabat, ad inopiam redactus, ut ex eo, quod sequitur, liquet, Vt ego misererer eius esuriei. Sunt, qui malint, Embaticam: ut maritimum Pompeij latrocinium significetur: ἀπὸ τοῦ ἐμβαίνειν: unde ἐμβάτης, sicut ἐπιβάτης, & ἀναβάτης: & inde ἐμβατικὸς potius, quam ἐμβαινετικὸς. Turnebus legebat, Empinaeticam, a uerbo πεινᾶν, quod est esurire: ut Q. Pompeium dicat esuriendi artem facere.

EPISTOLA. II pag. 253

Me repraesentante} sic aliquot antiqui libri: alij, Me repraesentare: nonnulli, Me prehensante: quod non displicet. putat aliquis, Matre prehensante: quae fuit soror Hortensij oratoris. ego nihil affirmo.

EPI-

EPISTOLA. IV pag. 256

M. CLAVDIVM] M. Claudius consul erat hoc anno cum Ser. Sulpicio. itaque nec in eum repulsae, nec accusationis mentio conuenit. nisi si alium M. Claudium putemus intelligi. quod si ita esset, omnino, distinguendi gratia, uel cognomen, uel patris praenomen, uel notam aliquam Coelius addidisset. placet igitur, quod Corradus sensit, Calidium, pro Claudio, & Gallijs, pro Gallis. ut sit M. Calidius orator, a duobus fratribus Gallijs accusatus. quod eo uerisimilius uidetur, quia ipse quoque eorum alterum, Q. Gallium, accusauerat, quem Cicero defendit. Constat ex libro de claris oratoribus: in quo sunt haec: Memini, cum M. Calidius in accusatione sua Q. Gallio crimini dedisset, sibi eum uenenum parauisse, idque a se esse deprehensum. idem legimus in Valerio lib. 8. cap. 10. idem hic epistola 9. Coelius significat his uerbis: Calidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. Sunt, qui legant, A Gallijs duabus: & M. Claudium putant ab ulteriore, & citeriore Gallia, accusatum. in quo primum discedunt & a Mediceo, & plane a scriptis omnibus libris, in quibus est, Duobus, non Duabus: deinde nulla nituntur historia. nam si accusatur a prouincijs, certe repetundarum. utrique igitur Galliae praefuerit, necesse est. quod nemo

pro-

prodidit. nec omnino cuiquam, ante C. Caesarem, administrationem utriusque Galliae mandatam existimo.

eadem. *pag.* 256

LENTVLI Cruris ❡ *fortasse is est, qui anno sequenti consul designatus est. potuit enim & Crus, & Cruscellus nominari.*

eadem. *pag.* 256

PERQVAM uenuste cecidisse, ❡ *omnes libri ueteres, etiam Mediceus, Cecinisse. unus tantum, Cedisse. placet, Cecidisse: ex more Latine loquendi.*

eadem. *pag.* 256

RATIONE, & insidijs &c. ❡ *si uel unus suffragaretur antiquus liber, legerem libenter: Ratione, & consilio usus uideretur in euitandis eorum insidijs. Quo modo locutus est lib. VII. in Verrem: Laborem itinerum facilem sibi, & iucundum ratione, consilioque reddidit.*

eadem. *pag.* 256

HIS consilijs, ❡ *cum sequatur, Qui; rectius uideretur, Eorum consilijs. quid agas? Coelianum est. Similiter dixit in proxima epistola, Eorum odia, quae Hirrum premunt: pro, Qui Hirrum premunt.*

eadem. *pag.* 256

LAELIOS, & Antonios, ❡ *cum de Caesarianis loquatur, qui Curioni, Caesaris inimico, (ut quidem tum aut erat, aut uidebatur) in peti-*

tione

tione tribunatus aduersarentur; malim, Lollios, pro Laelios. nam Laelij Pompeiani: quod ex libris Caesaris de bel.ci. cognoscitur. Antonius autem quaestor Caesaris erat in Gallia, & post annum tribunus pl. acerrime Pompeianis Caesarem oppugnantibus, restitit, intercessitq. ne S. C. de Galliarum successione fieret. Nostram opinionem de Laelijs in Lollios mutandis adiuuat locus epistolae 3. lib. V. nam, ubi, Lollium, legitur, non desunt scripti libri, qui habeant, Laelium, errorem creante nominis similitudine, & quod notiores Laelij, quam Lollij.

eadem. *pag.* 257

MEA porro comitia quem euentum sint habitura, } *sic antea in omnibus impressis: nos uocem, Comitia, sustulimus: quae subintelligitur; ut etiam cum dicit, Praetorijs morae quaedam inciderunt.*

eadem. *pag.* 257

COELIUM Vicinianum } *adoptatum in Coeliam gentem; cum ex Vicinia natus esset. uerũ, ne celem quod sentio, Licinianum, una tantum littera immutata, potius quam Vicinianum, legendum existimo, adductus in hanc opinionem primum hoc argumento, quod hic, qui de dictatore Pompeio cogitauit, uarie nominatur, Lucilius a Plutarcho, Vinitianus ab Hirtio lib. 4 de bello Alexandrino, Crassus Iunianus ab ipso Cicerone ep. 8. li. 3. ad Q. fr. nominatur: & in Sigonij uetere libro,*

Memianum,

Memianum, non Vicinianum, legi uideo: ut ipsa uarietas mendi suspicionem afferat: deinde, quod, cum Crassus Iunianus a Cicerone appelletur, & Crassus Liciniae gentis cognomen fuerit, licet intelligere, uel eum ex Licinia gēte, uel in Liciniam adoptatum, unde Crassi cognomen acceperit. in Liciniam, qui potest? cum Coelius appelletur: nō enim duarum familiarum nomina simul ponuntur. ergo ex Licinia in Coeliam: ut fiat Coelius Licinianus Crassus, uetere cognomine conseruato: ut Scipionis cognomen retinuit is, qui Magni Pompeij socer una cum eo consulatum gessit; cum tamen a Q. Caecilio Metello Pio, ut Dio scripsit, adoptatus, ab adoptiuo patre praenomen, nomen, cognomen sumpsisset. itaque in S.C. quod Coelius ep. 8. Ciceroni misit, Q. Caecilius Metellus Pius Scipio uocatur. & M. Lucullus, Lucij Luculli, qui de Mithridate, ac Tigrane triumphauit, frater consobrinus, qui consul fuit cum C. Cassio Varo, cum ex Licinijs in Terentios transisset, uetere cognomine Lucullus, nouo autem Varro nuncupatus est. Sed ut nouo praenomine semper, uetere abiecto, sic uetere cognomine non illi quidem semper, sed frequentius, quā nouo, utebantur. exemplo sunt, ne alios quaeramus, ij duo, quos proxime nominauimus: quorum alterum semper Lucullum, numquā Varronem, alterum saepissime Scipionem unico cognomine, interdum gemino Metellum Scipionem, numquam Metellum simpliciter uocatum meminimus. Accedit ratio tempo-

rum, ut idem esse uideatur, qui nunc aedilitatē cum Hirro petit, & qui tribunus pl. cum eodē designatus est in ea ad Quinctum epist. Ergo & hic Coeliū Licinianum, non Vicinianum, & in epistola ad Quinctū, Crassum Licinianū, nō Iunianum, rectius legi crediderim. aequis tamen iudicibus tum hoc, tū omnia, quae a nostra proficiscuntur industria, libenter committimus. Cum haec scripsissem, ostendit mihi uir eruditissimus Fuluius Vrsinus nummum argenteum, in quo mentio fit Coelij Viniciani: alterū, in quo P. Crassi Iuniani. fortasse potest hic esse P. Coelius Crassus Iunianus, qui ex Innia Crassorum gente adoptionis iure transicrit in Coeliam.

eadem. *pag.* 257

NON faciendū, *Alij: Ad non faciendū. eadē sententia. Deiecto, inquit, Coelio, cuncti flagitare Hirrū coeperūt, ne faceret, idest, ne peteret aedilitatē. haec est enim illa incredibilis opinio, quā proxime dixit sua comitia nacta esse aediliū pl. comitijs.*

eadem. *pag.* 257

QVO appeteretur; *quo numero tribui deberet. Sigonij liber unus, Appeteret: quod non placuit.*

EPISTOLA. VI *pag.* 260

AD illam summam ueritatem *sic antiqui libri, nec, opinor, mēdose. Si legitimo, inquit, iure uti uolueris, nihil ut pro Appio, nisi quod summa ueritas, id est summa iustitia praescribit, agēdū tibi ex*

istimes:

istimes: suspicionẽ fictę recõciliatae gratiae fortasse aliquã dabis. Expressit Cicero alijs uerbis eãdẽ sententiã e. 12. l. 3. Vetus, inquit, nostra simultas antea stimulabat me, ut cauerẽ, ne cui suspicionẽ fictę reconciliatae gratiae darẽ. Ea de re sententiã egregiã recitat Hieronymus in Apologia aduersus Rufinũ, ex Ciceronis oratione pro Gabinio. Ego cũ oẽs amicitias tuendas semper putaui summa religione, & fide, tũ eas maxime, quae essent ex inimicitijs reuocatae in gratiã: propterea quod integris amicitijs officium praetermissum, imprudentiae, uel etiã (ut grauius interpretemur) negligentiae excusatione defenditur: post reditum in gratiam si quid est commissum, id non neglectum, sed uiolatum putatur, nec imprudentiae, sed perfidiae assignari solet.

eadem. pag. 260

CONFECTA] sic olim emẽdaui, secutus antiquũ Petri Bẽbi librũ, & alterũ Ioãnis Scalae, in quo nõ omnino diserte, Cõfecta, ut in Bẽbi libro, sed, Confecta, legebat. postea in Alberti Ferri libro, Cõfecta, animaduerti Cõfecta, inquit, adhuc a Dolabella, foeda oĩa sunt, & inhonesta: ut odiũ potius, quã ueritatẽ ullã, praeseferãt. Quid tñ, si, Cõficta, legat? ut sit, Cõficta omnia, foeda, et inhonesta sunt. Quid ẽt, si hoc totũ non de uno Appio, sed de omnibus reis uniuerse dicat? hoc modo: Nos hic reos omnes absoluimus: & Hercules confecta iudicia, foeda omnia, & inhonesta sunt. Confirmare uidet hãc opinionẽ, quod sequit de consulum negligentia: quod ipsum nõ

ſatis apte cum Appij accuſatione, cum publica uero iudiciorum turpitudine aptiſſime connectitur. Sigonij liber, & alij, Cõſepta omnia foedera: unus, Conſcripta. Mediceus, Conſepta omnia fodera. Io. Baptiſtae Titio placet: Conſepta: quaſi, munita: quod reos nemo condemnet. tuta igitur culpa, ueluti ſaepta moenibus. Proxime dixit: Hic nos omnes abſoluimus.

eadem. *pag.* 261

NISI ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnarem,] *Aquarum publicarum cura ad aediles cur. pertinebat. propterea Coelius, qui aedilis cur. erat, cum tabernarijs, & aquarijs, publicas aquas ad priuatum uſum cõuertentibus, pugnabant. qua de re* Frontini *uerba ex lib. 1. de Aquaeductibus recitabo, quae magnam huic loco lucem afferunt. Cauſſa eſt, inquit, fraus aquariorum, quos aquas ex publicis ductibus in priuatorum uſum deriuare deprehendimus. Sed & plerique poſſeſſorum, ex quorum agris aquae circumducuntur, fraude formas riuorum perforant: unde fit, ut ductus publici hominib. priuatis uel ad hortorum uſum ſubſeruiant, uel ad itinera ſuſpendãt. ac de uitijs eiuſmodi nec plura, nec meliora dici poſſunt, quam a Coelio Rufo dicta ſunt in ea concione, cui titulus eſt, De aquis. quae nunc nos omnia, ſimili licentia uſurpata, utinam non per offenſas probaremus. irriguos agros, tabernas, cenacula, & corruptelas denique omnes perpetuis ſa*

lientibus instructas inuenimus. Haec Frontinus. Aquarij erant, quibus deducendi in urbem publicas aquas cura mandabatur. quod & recitata proxime, & illa praeterea eiusdem Frontini uerba lib. 1. satis ostendunt: Aquarij nostri partem maximam Crabrae semper in supplementum Iuliae uindicauerunt, nec ut Iuliam augerent, quam hauriebant largiendo cōpendij sui gratia. Ab hac forsitan assectandae, & perducendae aquae similitudine dicti sunt Aquarioli, qui mulieres impudicas, ut ait Festus, assectarentur. & Aquarioli in stupris uxorem conniuentes, ut aquarij in deriuationibus aquarum publicarum. Tabernarios uocat Coelius non omnes omniam mercium institores, uerum eos tantum, quorum in tabernas cibi gratia homines diuertunt. nam hi publicas aquas in usum suum conuertebant. Differt autem Taberna ab Officina, & Apotheca. Officina tēpore prior est utraque. nam in ea fiunt, quae postea uel in apothecam custodienda, uel in tabernam uendenda deferantur. Apotheca est, quae multas capit, custoditque merces, ut deinde ad tabernas missa prostent uenalia. hodie, corrupto uocabulo, ab apothecis nomen acceperunt ea loca, quae a ueteribus tabernae dicebantur. Taberna tantum habet, quae minutatim uendantur: cui qui praeest, Institor uocatur: qui autem apothecae, Mercator. Sunt & tabernae, in quibus habitant pauperes. unde Horatius: Pauperum tabernas, regumque turres.

eadem. *pag.* 261

QVAS } *fortasse, Qua. ut alimentaria sua lege iuberet Curio aediles metiri frumentum plebi.*

EPISTOLA. VII pag. 262

PAVLLA } *raro quidem cognominibus mulieres utebantur: sed, numquam, qui putarunt, plane falluntur. id quod, ut Plutarchi testimonium omittam, uel hic locus ostendit. Syllae uero filiam, quae Miloni nupsit, quis nescit Corneliam fuisse, cum eadem tamen Fausta uocaretur? quid Orestilla, a Coelio, & Sallustio, quid Laterensis, a Valerio Max. lib.* IIX. *cap.* 2. *nominata, non aperte cognomen est? nam a nominibus omnes appellatas, ut Valeria, Terentia, Tullia, satis inter omnes constat. Haec uero Paulla eadem est, quae Polla uocatur ep.* 8. *lib.* XI.

eadem. *pag.* 262

NONDVM *retulerat.* } *nondum retulerat, ad quos referendum erat, de nouis nuptijs. nam de diuortio retulisset, antequam fieret.*

EPISTOLA. IIX pag. 262

M. TVCCIVM, accusatorem suum &c. } *huius loci sensum, etsi obscurissimus est, tamẽ declarare conabimur. Reorum caussae ordine agebantur. nam quae tempore prior fuerat, eius prior itẽ*

locus

locus erat. excipiebantur tamen eae caussae, quae cum caussis iam iudicatis coniunctionem aliquam habebant, ut earum quasi appendices quaedam uiderentur. eiusmodi enim caussis, etiam si post multas alias delatae essent, tamen primus locus erat constitutus. itaque in oratione pro Cluentio, Fabricium, inquit, reum statim fecit; utq. ei locus primus constitueretur, propter caussae coniunctionem impetrauit. Propter caussae coniunctionem, inquit, quod Fabricij caussa eadem erat, quae Scamandri, qui antea condemnatus erat. & infra in eadem oratione: Apud eosdem iudices reus est factus Oppianicus, cum is duobus praeiudicijs iam damnatus esset. ab ijsdem autem iudicibus locus ei primus est constitutus. Hoc ideo factum est, quod Oppianici caußa coniunctionem habebat cum Fabricij, & Scamandri caussa, quos iudices iam damnauerant. Excipiebantur etiam caussae de ui, quae primo loco agebantur, reiectis alijs caussis, quae tempore priores fuerant. sic Milonis caussa, quod erat de ui, extra ordinem est acta. sic M. Coelius, cum Atratini patrem de ambitu reum fecisset, de ui postea accusatus, caussam ipse prior dicere co actus est. sic etiam C. Sempronius cum a M. Tuccio esset accusatus, & caussam suam eo anno nollet agi, (forte, quod ex ijs, qui tunc iudices erant, complures sibi infensos intelligeret) accusauit accusatorem suum lege Plotia de ui, eo consilio, ut, interposita extraordinaria caussa, tempus tereretur,

tur, & suae caussae iudicium, cum eius agendae spatium non esset, in annum sequentem necessario reijceretur. Extraordinarius autem reus is dicebatur, cuius caussa non ordine, ut aliae caussae, sed primo loco semper ageretur, & inde extraordinaria caussa, quae statim ante omnes caussas ageretur, ut cum erat de ui, uel coniunctionem habebat cum aliqua caussa ante iudicata.

eadem. *pag.* 263

SI QVID iniuriis suis esset, quod Vestorius teneret. *cum sit huius loci mihi quidem perdifficilis intelligentia, a duobus ueteribus libris, uno Sigonij, altero meo, discedendum non putaui: ut sit, quo niti coniectura possit, si quis ingenio ueritatem uestigare uoluerit. quod si ex his uerbis aliquam omnino cogar elicere sententiam, interpretabor hoc modo: Tibi pro beneficio dedit, si quid esset iniurijs suis, idest, si quid esset suo damno, suaque iniuria, quod Vestorius teneret. quasi ademptum sibi aliquid, ac teneri a Vestorio diceret, quod aliqua eius iniuria fieret. nam ut, Iniuria, interdum aduerbij loco ponimus, ut, Iniuria facis hoc: sic uidetur pronomen addi posse, ut dicatur, Iniuria mea facis hoc: quemadmodum, Ingratijs, & Ingratijs tuis, Merito, & Merito meo ueteres dicebant. Paullo asperius hoc est, aliquis dicet. quis negat? uerum hanc asperitatem Coelius amauit. Tres praeterea minime recentes libri pro, Si quid, habent, Si quod:*

duo,

duo, Quo Vestorius. Quod autem pro, Iniurijs suis, in quo mei quidem scripti libri omnes consentiunt, nonnulli reposuere, Iuris sui: commenticium suspicor, & eo magis, quod ijdem, Iniurijs suis, esse in suo illo peruetere libro, editus antea, ut ipsi uocarunt, castigationibus indicauerant: nec tamen huius postea mutationis caussam ostenderunt.

eadem. *pag.* 263

AEQVO numero] *aequo sententiarum numero reus absoluebatur. habendam scilicet humanitatis rationem ueteres illi legum latores censuerunt; ut, in re dubia, ad misericordiam inclinatio fieret. testem habeo Ciceronem in oratione pro Cluentio. In consilium, inquit, ituri erant iudices triginta, & duo. sententijs decem, & sex absolutio confici poterat. Confirmat in Mario Plutarchus:* παραλόγως ἀπέφυγε, ἴσων τῶν ψήφων γενομένων. *Hoc Laterensis ignorans, cum absolutum Seruilium, ob sententiarum paritatem pronunciare deberet, non pronunciauit absolutum, neque de sententiarum numero mentionem fecit, sed, cum tres ordines, senatus, equites, tribuni aerarij lege Aurelia iudicarent, ordinum iudicia exposuit; quibus absolutum Seruilium, haec infra uerba demõstrant, Pro absoluto Seruilius haberi coeptus. in quo geminus Laterensis error agnoscitur, primũ, quod aequo sententiarũ numero absolui reum ignorauit; deinde, quod in absoluendo, aut condemnando*

mnando habēdam ordinum ratione arbitratus est; ut, quem ordines duo absoluissent, aut damnassent, is absolutus, aut damnatus putaretur: cum non intelligeret accidere posse, ut, a duobus ordinibus absolutus reus, tamen damnaretur, ex uniuerso sententiarum numero, quarum maior pars uel salutem reo, uel poenam afferebat. exempli gratia, senatores reum absoluunt, item equites, sed utrique paucis sententijs: tribuni aerarij omnes, aut plerique condemnant. quis non uidet absolui reum, si ordinum potius, quam sententiarum, ratio ducatur? contra tamen accidit: nam sententiae numerabantur, separatim quidem primo cuiusque ordinis, sed ut mox summa fieret ex omnibus: quarum maiorem numerum uel absolutio rei, uel calamitas consequebatur. quod ne putetur a coniectura ductum, quae saepe, tamquam in lubrico posita, ad falsa prolabitur; praeclarum contra ordines (ut ita loquar) pro sententijs habemus exemplum in utilissimo Pediani commentario: in quo damnatus a duobus ordinibus L. Saufeius, ex numero tamen sententiarum impunitatem assequitur. uerba recitemus. Defenderunt Saufeium M. Cicero, M. Coelius; obtinueruntque ut una sententia absolueretur. condemnauerunt senatores decem, absoluerunt octo: condemnauerunt equites nouem, absoluerunt octo: sed ex tribunis aerarijs decem absoluerunt, sex condemnauerunt. Alterum succurrit exemplum in ep. 5. lib. 2. ad fratrē.

nam

nam de Sex. Clodio absoluto significans, Tres, ait, ei sententiae taeterrimae in consilio defuerunt. sub iungit autem: Senatorum urna copiose absoluit: equitum adaequauit: tribuni aerarij condemnarunt. Ex quo patet, si ordines considerentur, dubium esse iudicij exitum; cum unus absoluat, alter condemnet, tertius aequo sententiarum numero nihil decernat. numeratis autem senatorum, ac tribunorũ sententijs, (nam equitum pares fuere) uicit tribus sententijs ea pars, quae absoluebat: qui senatores fuere: dixit enim, Senatorum urna copiose absoluit. Quid? ipse Coelius non idem ostendit, uerbis ex legis capite uno, & centesimo recitatis? Quod eorum iudicum maior pars iudicarit, id ius, ratumque esto.

eadem. *pag.* 264

EMISSARIO est factus. § *in antiquo libro Mediceae bibliothecae, & in duobus praeterea, Petri Bembi, & Vbaldini Bandinelli, legitur, Emissa rustetio factus. fortasse corrigendum, Emissario, S. Tettio factus: ut existimat amicissimus meus. Tettios autem & libertos, & amicos Claudiorum fuisse, in qua gente erat Appius, ostendit Asconius, ubi in oratione pro Milone illum locum explanat. Haec insidiata Pompeio est. quamquam ibi tantum de Damione Clodij liberto loquitur. sed Damionem Tettiae gentis fuisse ostenditur in lib. 4. ad Att. ep. 3. itaque hic Coelius, de Appio loquens, Accusatus, inquit, est a quodam suo emissario Sex. Tettio.*

Tettio. nam cum, Sextus, antiqui significare uolebant, uel Sex. scribebant, uel S. ita patebit & uera lectio, & sententia. quo quidem eo magis inclino, quod etiam in libro peruetere Caroli Sigonij scriptum uideo, Omissa rustetio: ut in hac uarietate augeatur mendi suspicio, & ad ueritatem indagandam quasi latior uia patefiat.

eadem. pag. 264

VILLIVS] antiqua familia, primis fere temporibus a Liuio nominata. Annales dicti, ab eo, qui legem tulit, quo anno magistratus capere liceret. Villium Annalem Cicero etiam memorat in oratione pro Fundanio apud Priscianum l. 6. Antea in omnibus impressis, Iulius. primi nos reposuimus, Villius.

eadem. pag. 264

POM.] tribus Pomptina fuit. nam ex XXXV tribubus, aliquam, ut inquit Pedianus, necesse erat, cuiuscumque esset ordinis, ciuis Romanus obtineret. is autem ostendebatur a praenomine suo, a nomine, (nomine autem familia significatur) a patris praenomine, a tribu, a cognomine, ut Philippica IX. Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus. Lemonia enim tribus est ablatiui casus: ut sit ex Lemonia, ut inquit Asconius. in lapidibus autem antiquis fere semper, in libris aliquando prioribus tantummodo litteris significari tribus animaduertas, ut in hoc S. C. ubi enim legitur, Pom. sciendum est, Pomptinam intelligi: ubi Pop. Popil-

liam:

liam; ubi Pup. Pupiniam: ubi An. Aniensem: quod cum antea non esset exploratum, alij pro An. Capito, duabus uocibus coniunctis legebant Ancapito: Bernardinus autem Rutilius in suis annotationibus credidit, antiquas notas fuisse, quae significarent, Ateij nepos. in quo quam deceptus sit, non attinet dicere. si enim ab auo ostendēdus aliquis erat, non ab eius nomine, sed a praenomine ostendebatur. sed incidit in errorem, quia tribum Aniensem non agnouit, quae duabus modo litteris, ut iam dixi, scripta fuerat. quae me ratio mouit, ut ubi, Puphirrus, uno tantum uerbo antea legebatur, duobus in nostro libro scriberem, Pup. Hirrus. idest Pupinia Hirrus. tribus enim ante cognomen ponebatur, ut & hic, & alibi licet uidere. Quoniam autem hanc tribuum cognitionem nō ita facilem esse perspicimus, (nam & Volaterranus, & Alexander, qui dies Geniales scripsit, & alij, quos non necesse est commemorare, parum uidentur in suis libris earum numerum, & nomina tenuisse) studiosis non fore prorsus inutile, aut iniucundum arbitramur, si, quae in hanc rationem dispersa in ueterum monumentis leguntur, coacta huc afferamus. quae cum olim scripserim adolescens, cum haec noua uidebantur; nunc eadem, correctione quadam, breuissime colligam.

Fuerunt igitur Romanae tribus omnino XXXV. quarum nomina infra scripsimus, & scriptores aliquot, qui de ijs locuti sunt, apposuimus, ut inde

facilior

facilior earum, ac certior unicuique cognitio sit.

AEM. uel, AEMI. *Aemilia. Cicero ad Att. lib.* II. *Liuius l.* XXXIIX. *antiquae urbis inscriptiones* 75.

ANI. *Aniensis. Cicero pro Plancio, Liuius l.* X. *antiquae urbis inscript.* 160: 175: *& in li. Petri Appiani de inscriptionibus antiquis totius orbis,* 93.

ARN. uel, ARNIEN. *Arniensis. Cicero in agraria* II. *in Rullum, Liu. lib.* VI. *& lib.* XXIX. *ubi corrupte legi putamus Narniensis. nam lapis antiquus, quem Vulsinijs in Templi parietibus uidimus, expressam Arniensis mentionem continet.*

CLA. *Claudia. Liuius li.* II. *Virgil. l.* VII. *Dionysius Halic. l.* V. *antiquae urb. ins.* 75. 84. 114 *liber Appiani* 479.

CLV. uel, CLVST. *Clustumina. Cicero pro Plancio, pro Balbo, antiquae urb. inscr.*

COL. *Collina. Varro lib.* IV. *de ling. Lat. Plinius lib.* XIIX. *cap.* III. *Festus, antiquae urb. inscr.* 27. 99. 120. *liber Appiani* 110.

COR. *Cornelia. Liuius lib.* XXXIIX. *antiquae urb. inscr.* 29.

ESQ. uel, EXQ. *Esquilina. Varro lib.* IX. *de ling. Lat. Plinius lib.* XIIX. *cap.* III. *Festus, antiquae urb. inscr.* 75: *Est praeterea in aedibus uiri optimi, ualdeque eruditi, Gentilis Delphinij Romani fragmentum antiqui lapidis cum hac tribu.*

FAB.

FAB. *Fabia. Horatius epist.* VI. *lib.* I. *Suetonius in Augusto, antiquae urb. inscr.* 61. 73. 74. 76. *&* *Petri Appiani lib.* 62. 66. 335. 343. 500.

FAL. *Falerina. Liuius lib.* IX. *in libro Appiani* 105. 120. *&* *Neapoli antiquus lapis est ita inscriptus*: C. PISTORIO. C. F. FAL. FIRMO. AEDIL. IIVIR. CVRATORI. OPER. PVBLICOR. *Item Iosephus*, ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ, κεφαλῆ ιξ.

GAL. *Galeria. Liu. li.* XXVII. *Plinius li.* VII. *ca.* 49. *etsi, pro Galeria, legitur Galerius. sed corrigendus locus est ex antiquo libro auunculi mei Francisci Asulani. &* *antiquae urb. insc.* 89. 142. 159: *liber Appiani* 14. 15. 16. 19. 21. 22.

HOR. uel, HORAT. *Horatia. Scriptum in libris de hac tribu nihil est: in lapidibus tamen saepe nominatur. deductam satis cõstat a uetere familia patricia, ut alias non paucas.*

LEM. *Lemonia. Cicero pro Plancio, Phil.* IX. *Festus, antiquae urb. ins.* 91: 151:

MAEC. *Maecia. Hanc in antiquis lapidibus duobus inuenimus*: C. OCTAVIO. C. F. MAEC. VERO. C. HERBACIO. MAEC. ROMANO. *in libris quinquies nominatam obseruauimus, a Tullio lib.* IV. *ad Att. ep.* 14. *a Liuio li.* IIX. *&* XXIX. *a Valerio Max. li.* 2. *cap.* IV. *a Festo.*

MEN. *Mentina. Cic. l.* XIII. *ep. fa. e.* 9. *Iosephus* ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ, κεφαλῆ ιξ.

λιϛ ιξ. *Cum quibus lapides tres consentiunt.*

C. VALERIO. *C.F.* MEN. DOLVTIO. MARCIANO

A. MVNIO. A. F. MEN. EVARISTO

C. CATIO. C. F. MEN. BALBO

C. CATIVS. C. F. MEN. GALLVS. *& hic epist.* IX. *lib.* XIII. *Puto tamen hanc tribum fuisse Meneniam potius, quam Mentinam, & corruptum esse Iosephi locum. deducetur enim ab antiqua familia patricia, ut aliae octo, Aemilia, Claudia, Cornelia, Fabia, Horatia, Papiria, Sergia, Veturia. nam Publilia nomen accepit a plebeia gente.*

OVF. *Oufentina. Liuius lib.* IX. *Festus. antiquae urbis inscript.* 86. 133. *in libro Appiani* 27. 28. 30. 51. 63. 71. 79. 84. 85. 86. *& in lib. Veronensium antiquitatum sic:* Q. EVFEMVS. Q. F. OVF. LVCVLLIVS.

PAL. *uel,* PALAT. *Palatina. Cicero in Verrē. Pedianus* 18: *Varro lib.* IV. *de ling. Lat. Plinius lib.* XIIX. *cap.* III. *Liuius lib.* XX. *Festus. antiquae urbis inscr.* 29. 34. 39. 62: 116. 155. 176: *liber Appiani* 17. 22. 34. 64.

PAP. uel, PAPIR. *Papiria. Liuius lib.* IIX. *Festus. antiquae urbis inscr.* 72. 135.

POB. *Poblilia, quae deinde Publilia scripta est. sicuti ex Poblius Publius factus est. Reperitur in lapidibus &* PVB. *&* PVBL. *&* PVBLIL. *&* POB. *Liuius li.* VII. *antiquae urb. inscr.* 10.

scr. 10. *liber Appiani* 252. *& in libro Veronen-sium antiquitatum saepe. Exempla Publiliae, per* V. *scriptae, quinque habemus, duo in antiquae urb. inscr.* 66. 81. *tria in App. lib.* 65. 105. 352. *Puto hanc esse, quam Festus Popilliam nominat: de qua Valerius lib.* IX. *cap.* X. *liber Appiani* 297.

POL. *Pollia. Liuius lib.* XXIX. *Valerius Max. lib.* II. *cap.* IV. *& lib.* IX. *cap* X. *antiquae urbis inscriptiones* 110. 113. 147. *liber Appiani* 18.

POM. uel, POMP. *Pomptina. Cicero ad Atticum, lib.* IV. *Liuius lib.* VII. *Festus. antiquae urb. inscrip.* 114. 177. *liber Appiani* 141. 484.

PVP. *Pupinia. Cicero ad Q. fratrem lib.* III. *Liuius lib.* XXVI. *Festus. Duo antiquorum lapidum exempla exstant. alterum Capuae,* D. VIBIDI. D. F. PVP. NIGRI; *alterum Patauij,* CLAVSIO. C. F. PVP.

QVI. uel, QVIR. *Quirina. Cicero pro Quinctio. Asconius* 61. *Festus. antiquae urb inscrip.* 15. 34. 44: 115. *liber Appiani* 14. 17. 18. 19. 103.

ROM. *Romilia. Cicero in Verrem, idemque in agraria* I. *Asconius* 18: *Varro lib.* IV. *de ling. Lat. Festus. Seruius in comment.* III. *Aeneidos. antiquae urbis insc.* 165: *in libro Veronensium antiquitatum* 51. L. GALLIO. L. F. ROM. *Est etiam Ferrariae semifractus lapis, in imis summi Templi parietibus instratus, in quo ita scriptum*

uidimus, ·ITIO.T.F.ROM.

SAB. *Sabatina. Liuius libro* VI. *Festus. Lapis antiquus Romae in aedibus eximij Cardinalis Carpensis:* CN. CORNELIO. CN. F. SAB. MVSAEO. MANCIPI. VIAE. APPIAE.

SCA. uel, SCAP. uel, SCAPT. *Scaptia. Liuius lib.* IIX. *Suetonius in Augusto, Festus. Lapidis antiqui exemplum Romae exstat in regione Pantheonis:* C. AVFELIVS. C. F. SCA. SEVERVS. *& item aliud,* C. CRANTANIVS. SCAPTIA. MACER.

SER. uel, SERG. *Sergia. Asconius 61. antiquae urb. inscr. 61. 63: 81: 165: est etiam in eodem libro 63: quattuor litteris* SERG.

STEL. *Stellatina. Liuius lib.* VI. *antiquae urb. inscr.* 110. *& duabus litteris.* ST. 239.

SVB. *Suburana. Varro lib.* IV. *de ling. Lat. Cicero etiam in agraria* II. *quo in loco uidetur corrupte legi, Ab Ocriculana: cum in quinque antiquis libris legatur, Ab usura nam. unde mihi orta coniectura est, legi posse, a Suburana, mutatione fere nulla. Plinius lib.* XIIX. *cap.* III. *Festus. antiquae urb. inscr.* 117. *& alibi.*

TER. *Terentina. Cicero pro Plancio. Liuius lib.* X. *antiquae urb. inscr.* 140. 199. *liber Appiani* 105. 336.

TRO. uel, TROMEN. *Tromentina. Festus. Liuius etiam lib.* VI. *scripsit, Tromentina, ut opinor, non, ut impressum est, Promentina. antiquae*

quae urb. inscr. 207: *liber Appiani* 16. 177. *& in lapide, qui Caietae est*, L. ATILIO. L. F. TROMEN.

VEIEN. *Veientina, pro Plancio.*

VEL. *Velina. Cicero ad Attic. lib.* IV. *& in Bruto. Horat. ep.* VI. *lib.* I. *Persius, antiquae urb. inscr.* 162. *liber Appiani* 19.

VET. *Veturia, hoc lapide notata*, C. CASSIVS. C. F. VET. *& hoc*, SEX. APVSIVS. SEX. F. VET. *& hoc*, SEX. CALPVRNIVS. SEX. F. VETVRIA.

VOL. uel, VOLT. uel, VOLTIN. *Voltinia. Cicero pro Plancio. antiq. urb. inscr.* 155. *& in antiquo lapide, qui est Venetijs in turri S. Vitalis*, CN. NVMERIVS. CN. F. VOL. FRONTO. *&c. Est & quattuor litteris* VOLT. *in Appiani lib* 484. *alibi* VOLTIN. *& integrum* VOLTINIA.

Ex *hoc numero quattuor tantum urbanae fuerunt, Palatina, Esquilina, Collina, Suburana, in quas, ut inquit Plinius, transferri ignominiae esset, dictae a partibus urbis, in queis habitabant. reliquae omnes rusticae, laudatissimae, eorum, qui rura haberent: quae propriae ingenuorum erant, cum urbanae libertinorum essent: ut in Asconio, & in epitome Liuiana lib.* XX. *Asconium autem, ubi illud in Verrem explanat*, V. *&* XXX. *tribus, cur de nominibus Sabinarum plures tribus esse factas dixerit, mirari non satis possum; cum a Sabinis non tribus, sed curiae nomina acceperint, ut*

inquit Liuius lib. 1. & Sex. Pompeius.

eadem. *pag.* 264

A. D. EX X Kal. Mart. } *sic est in tribus meis antiquis libris, & in uno Sigonij, & in Mediceo. suspicor tamen locum non carere mendo, & legendum fortasse, A. d. ex kal. Mart. uel potius, Ex a.d.kal. Mart. quod ualet, Ex ante diem kal. Mart. nam ueteres consueuisse dicere, Ex ante diem, non, Ante diem ex, animaduerti. exempla subiungam. ep. 17. lib. 3. ad Att. Nuncij nobis tristes, nec uarij, uenerant ex ante diem non Iun. Varro lib. 2. de re rust. Ex ante diem* VII. *id. Febr. ex ante diem* VII. *id. Mai. ex ante diem* III. *id. Sext. ex ante diem* III. *id. Non. Liuius lib.* XLV. *Supplicatio pro concione populi indicta est ex ante diem* V. *id. Oct. cum eo die in quinque dies. Accedit Colotiani lapidis testimonium.*

M. AEMILIVS. M. ANTONIVS. IMP. CAESAR. III. VIR. R. P. C.

EX. A. D. V. K. DEC. AD. PR. K. IAN. SEX.

VT *alias omittam ueteres inscriptiones, quas in unum collegit Aldus filius. Quod autem, Ex a. d.* Kal. *Mart. malo legere, quam, Ex a. d.* X. Kal. *Mart. infirmis in eo rationibus moueri me non arbitror.* Kal*endas enim Martias omnino designari, non* X. Kal. *Mart. ex eo quod proxime supra dictum est, intelligitur: Perspecta Cn. Pompeij uoluntate in eam partem, ut eum decedere post* Kal.

Mart.

Mart. placeret. Maxime autem confirmat opinionem nostram id, quod sequitur paucis interiectis uerbis: Ne ue quid prius ex Kal. Mart. ne ue quid coniunctim referretur a cōsulibus. Idem dies, eademq. res ep. 3. lib. 8. ad Att. ostenditur. M. Marcello consuli finienti prouincias Gallias Kal. Mart. restitit. Quod attinet ad modum loquendi, Ante diem, ualet Ad: non enim hoc loquendi genere mutatur is dies, qui deinde nominatur. itaque quod est ep. 22. lib. 12. Ad XIII. *Kal. Ian. senatus frequens mihi est assensus: in Phil. 14. est, Memoria tenent, me ante diem* XIII. *kal. Ian. principem reuocandae libertatis fuisse. Et ep. 5. lib. 16. qui dies sequitur nonas Nou. appellatur ante diem* IIX. *id. Nou. quem* IIX. *id. esse constat. Gellius quoque lib. 15. cap. 28. Ciceronem dixit esse natum ante diem* III. *non. Ian. is uero dies* III. *non. Ian. uocatur epist. 5. lib. 7. ad Att. Saepe autem imperiti librarij, cum a. d. non intelligerent, scripserunt ad. quod mendum irrepsit in libros, in lapides non potuit. nec multorum utemur testimonio: unum uidimus apud familiarem nostrum, uirum optimum, & eruditissimum, Fuluium Vrsinum, ita inscriptum.*

CN. CINNA. MAGNO
L. VALERIO. VOLESO. COS
A. D. XIII. K. APRILIS
AD. MONVMENTVM. SOCIORVM
IN. CONVENTV. HABENDO. CVRATORE

C. PETRONIO. C. F. FAL. VARIA. ACTVM · EST

ET. ITA. DECREVERVNT. LOCVM. L. SEMPRONI

Ↄ. L. HILARI. ET. OLLAS. V. DARI. ADSIGNARI

G. PETRONIO. C. F. FAL. VARIAE. CVRATORI

OB. PIVM. OFFICIVM. INDVSTRIAM. ERGA. SOCIOS

EIVS MONVMENTI. ET. SOCIVMQVE. EVM. ADSCIVER

eadem. *pag.* 265

SEX ʒ *maliam, Eos. ut omnes a iudicijs abducti adessent in senatu. sic infra locutus: Quos eorum ex S.C. cum imperio in prouincias pro praetores mitti oporteret, eos sortito in prouincias mitti placere.*

eadem. *pag.* 265

INTERCEDENDI, impediendi, ʒ *satis erat, Impediendi: quo uno uerbo & intercessio, & quid quid impedimento potest esse, continetur. nam & paullo post subiunxit, Qui impedierit, non, Qui intercesserit, impedierit. itaque suspicatus quandoque sum, Intercedendi, abundare. sed hoc & dubium est, & parui refert: itaque magnopere nec affirmo, nec, si quis contra uelit disputare, contenderim: liberum cuique iudicium relinquatur.*

eadem.

eadem. pag. 265

C. VIBIVS Pansa. ❡ *qui consul, mortuo Caesare, fuit cum A. Hirtio. Antea, Iulius, mendose.*

eadem. pag. 266

PRAETORII propraetores ❡ *cum imperio tamen omnes: quod belli gerendi caussa necessarium fuit: de eo Caesar his uerbis lib. 1. de bel. ci. In reliquas prouincias praetorij mittuntur: neque exspectant, quod superioribus annis acciderat, ut de eorum imperio ad populum feratur. Et hic proxime sequitur, Neque in prouincia cum imperio fuerunt. In uulgatis, Praetorij pro praetore. Fortasse legendum, Praetorij pro praetoribus. quod postulat usus Latinae linguae: & a contracta scribendi ratione manare mendum facile potuit.*

eadem. pag. 266

COLLEGIVM primum ❡ *significantur qui proxime praetores fuerunt: qui, si praeteriti numerentur, primi occurrunt. malim tamen, Proximum: quo modo locutus est infra.*

EPISTOLA. IX pag. 268

OBIVRGATVS. ❡ *pro, Obiurgauit: ut, Iuratus, pro iurauit, & Rebellatos, pro rebellauisse, dixit Valerius Max. lib. 9. cap. 10. Interdum tamen orta mihi de mendo suspicio est: quod fortasse scripserit Coelius; Obiurgat. scilicet hac repulsa se mutauit, & Scilicet, unica scriptum lit-*

tera S, occasionem dederit loci deprauandi. omnes tamen libri ueteres in, Obiurgatus, consentiunt. itaque potest antiquum esse, & ideo Coelianum.

eadem. pag. 269

MAIOREM partem} pro, Ex maiore parte: ut ep. 15. lib. IX. Mihi licere, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. Et alibi saepius. Et Caesar lib. IV. de bel. Gal. Maximam partem lacte, atque pecore uiuunt, Et Lucretius lib. III Non minimam partem mortis formidine aluntur.

eadem. pag. 269

AGROS, quos fructuarios habent ciuitates,} ita legitur in duobus uetustis libris Io. Scalae, & in libro Petri Bembi, etiam in uno Caroli Sigonij. itaque nihil muto, cum sit aperta sententia.

EPISTOLA. XI pag. 273

DECRERANT,} non equidem is sum, qui diuinationibus, praesertim quae sola coniectura nitãtur, facile acquiescam: uerumtamen, ubi nec sententia repugnat, & mutatio leuis est, cur libertatem ingenijs eripiam? Hoc quidem in loco, qui nunc in manibus est, cum antiqui libri plerique haberent, Deerant; nonnulli, Deserant; alij aliter; ex hac uarietate sum adductus, ut probarem, Decrerant:

crerant: qua sententia, nunc exponam. L. Domitius Ahenobarbus, & P. Scipio, Pompeij socer, uterque Caesaris inimicus, cum inique ferrent transigi de supplicationibus Ciceronis, easque Curionis tribuni pl. intercessione cuperent impediri: simulatione beneuolentiae supplicationes decreuerunt, ut ea re Curionem, omnibus Pompeianorum actionibus acriter aduersari solitum, ad intercedendum clicerent. Accedit Coeliani sermonis consuetudo. paullo enim ante dictum est, Non decrerat supplicationes. Et in Verrem dixit Cicero, Decresset.

EPISTOLA. XII pag. 274

COLLEGIVM] *augures, (erat enim Appius augur) ut aliquid contra Coelium molirentur. Alij ex coniectura, parum necessaria, contra ueteres omnes libros legendum putant, Collegam, idest Pisonem censorem: quod hoc tempore censuram gerebat Appius.*

eadem. *pag.* 275

PALAM Seruium] *nihil muto: uideant tamen eruditi, an sit rectius, quod monui adolescens in Scholijs nostris, Polam Seruium, quem Cicero nominat, ut accusatorem, lib. 2. ad fr. epistola 2. & Coelius ipse paullo post: Vix hoc erat Pola elocutus.*

eadem.

eadem pag. 275

POLA elocutus, *uix hoc Pola Seruius accusator dixerat. Antea, Praelocutus. ego, cum in antiquis libris uiderem, Pole locutus, legendum putaui, Pola elocutus. posset etiam, Polae locutus: idest, uix Polae dixerat Appius, cupere se mihi accusatorem ponere. nam & paullo ante Coelius cum dandi casu idem uerbum coniunxit, Amicis, inquit, locutus sum.*

eadem. pag. 275

COEPI sacellum, in domo quod est, ab eo petere. *Censorum erat curare, ut sacella non in domo cuiusquam essent, sed populo paterent. itaque Liuius lib.* XL. *ubi loquitur de Lepido, & Fuluio censoribus, Complura, inquit, sacella, publicaque sacra, occupata a priuatis, ut paterent essentque populo, curarant. Coelius autem, ut ostenderet, Appium censorem officio suo deesse, petere coepit ab eo, ut sacellum in domo priuata ne relinqueretur: cuius rei cura Appij, qui censor erat, esse debuerat. Sed libẽtius intellexerim de sacello, quod ipse Appius occupasset: ex quo grauior ei concitata esset inuidia, occupatis rebus a cẽsore, quas censor, ab alijs occupatas, populo restituere deberet.*

eadem. pag. 275.

SCIS Domitio diem timori esse? *similiter locutus ep. 14. Scis Appium censorem hic ostenta facere? sed cum obscura sententia est: tum*

ita discrepant inter se ueteres libri, ut, obscuro per se loco, maiores etiam tenebras offundant. In uno meo scriptum est hoc modo, Diem timor est exspectatio ualde & quamprimum. in uno Sigonij, Diem tu morare exspecto & quamprimū: in altero eiusdem, Timor est exspecto ualde & quamprimum. In nullo quidem uidi, Timori esse.

EPISTOLA. XIII *pag. 276*

STOMACHO est scilicet Pōpeius Magnus] *dixi olim, Scilicet Pompeius, mihi uideri esse glossema ad uerbum Magnus: nec aliter nunc uidetur.*

eadem. *pag. 276*

VT RATIO esset eius habenda,] *hoc totum ita legitur in antiquis libris: Vt ratione eius habenda, qui exercitum, neque prouincias tradere. quod ita mendosum est, ut omnis mihi quidem ad correctionem aditus intercludatur. relinquo non inuitus, quod alij quaerant. Sententia quidem haec uidetur esse: Transierant senatores in alia omnia, id est probauerant Curionis intercessionē, improbantes M. Marcelli sententiam; tamquam ratione illius habenda, qui neque exercitum, neque prouincias traderet. Hoc, ut dixi, arbitror significari. Sed addere uerbum, Neque, contra ueteres libros non audeo: nisi si, ut est omnino asper durusq. Coelij sermo, scriptum ab eo putemus,*

Qui

Qui exercitum, neque prouincias traderet; pro, *Qui neque exercitum, n. p. t*: ut, *Neque*, tam ad exercitum, quam ad prouincias referatur. Venit etiam in mentem, hoc dumtaxat a Coelio scriptum. Transierant illuc, ut ratione eius habenda. glossam autem esse id, quod sequitur, additam ab interpretante pronomen illud, *Eius*: cum hoc pronomine Coelius Caesarem significare solitus sit: dixit enim ep. VII. *Perspecta Cn. Pompeij uoluntate in eam partem, ut eum decedere post* Kal. *Mart. placeret*. Cum Caesarem significet, minime tamen antea nominatum.

eadem. *pag.* 276

LATVRVS sit, cum cognoscat,] *unus Sigonij liber, & meus, Laturus est iste, cum cognoscam: alter eiusdem, Laturus, cum iste cognoscã: itaque subesse uitium suspicor.*

eadem. *pag.* 276

FVTVRVM] *uideo, quid dicatur: sed ex ingenio emendatum existimo: nam ueteres omnes libri, Futurus, habent, quod uidetur ad Pompeium referri.*

eadem. *pag.* 276

SI AVT non curet,] *sic antiqui libri. mutilus locus est, aut certe deprauatus.*

EPISTOLA. XIV *pag.* 277

NVNC in exspectatione est,] *ubicumque*

scriptos

scriptos libros, praesertim & multos, & uetustioros, dissentire uideo ab impressis: operae pretium puto, lectorem admoneri. nam, etsi perspicue patet sententia, uidendum tamen, eius ne sit, qui librum composuit, an eius, qui descripsit, aut emendare conatus est. Hic antiqui libri, quos quidem ego uiderim, omnes, in omnibus uerbis aliter habent, atque in uulgatis legitur: Non, pro Nunc: In, nō habent: Exspectationem, pro Exspectatione: Inest, pro Est.

eadem. pag. 277

SE ERVMPIT.} sic liber Sigonij, & recte: ut cum proximo uerbo, Recedit, congruat: nam si, Erupit, legatur, ut est in plerisque antiquis libris, reponendum erit, Recidit pro Recedit, contra ueterum librornm auctoritatem. Erumpit, & Erumpit se, ueteres dicebant. Caesar lib. 2. bel. ci. Portis se foras erumpunt. Virg. lib. I. Georg.

Aut ubi sub lucem densa inter nubilia sese
Diuersi erumpunt radij. Et l. IV. ibidem:
Et caput, unde altus primū se erumpit Enipeus.
Et lib. III. Aen. Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem.

Lucretius lib. IV. Tandem ubi se erupit neruis coniecta cupido, Parua fit ardoris uiolenti pausa parumper. Attius Epigono, apud Nonium: Imperitus stupiditate erumpit se, impos consilij. Erumpere stomachum, dixit Cicero ad Attic. lib. XVI. Lege arcano conuiuis tuis, sed, si me

amas,

amas, hilaris, & bene acceptis: ne in me stomachum erumpant, cum sint tibi irati. Et Terentius Eun. Iam ne erumpere licet hoc mihi gaudium? Sic, Emergit, & Emergit se, probauit antiqua consuetudo. Cicero de harusp. resp. Tum se emergit, & fertur illuc. Nepos in Attici uita: Quibus ex malis ut se emerserat.

eadem. pag. 278.

De agri modo, } sic malui, contra ueteres omnes libros, quam, De agris modo. quam enim sententiam habet, De agris modo? at, si legamus, De agri modo, hoc significabitur, egisse acerrime Appium censorem de moderanda agrorum possessione: quod maiorum memoria fecerant C. Licinius, & L. Sextius tribuni pl. lege lata de agrorum modo, ne quis ultra D iugera agri possideret. Liuius lib. VI. & Epitome lib. LIIX. Eandem rem significat, & eodem modo locutus est Varro lib. I. de re rust. Licinij Stolonis, inquit, maiores de modo agri legem tulerunt. Cicero etiam in epistola ad Atticum lib. XIII. de modo agri mentionem facit. Vt alia eiusdem, & aliorum exempla praetermittam.

EPISTOLA. XV pag. 280

Cohortibus } pro, Cum cohortibus. sic enim interdum locutos esse ueteres animaduerti. Quidam legunt, Cum cohortibus: quibus fortasse assentirer,

assentirer, si, Cum, in ullo antiquo libro reperirem. Sed additum fortasse a rudibus Latinae Linguae, quos offenderet minus obseruata loquendi ratio. exempla aliquot afferam. Cicero Philippica ultima: His uiginti cohortibus, nullo equitatu conflixit. Liuius lib. 1. Egressus omnibus copijs, partem militum locis circa densa obsita uirgulta obscuris subsidere in insidijs iussit. Et lib. 41. Eodem decem nauibus C. Furius, duumuir naualis, uenit. Et Q. Curtius lib. IV. Vnchas peruenit, ubi excepere eum Graecorum quattuor millia, quibus ad Euphratem contendit.

eadem. *pag. 280*

QVANTVM ipse cadenatus] *ante multos annos in omnibus uulgatis libris legebatur, Ipse catenatus. Octauius Pantagathus, uir bonis omnibus ob insignem probitatem, & doctrinam iure carissimus, cultus a me semper optimi parentis loco, legendum primus existimauit, Psecade natus: ut significetur Bellienus uerna. Psecas enim ancilla est: uernas autem eos esse, qui ancillis nascantur, nemo nescit. Si Bellienus, ait Coelius, ancilla natus, Domitium comprehendere, & strangulare non dubitauit: quid Caesari, Venere prognato, in uestro Domitio faciendum fuit? Commendat igitur, ac ualde probat Pantagathi opinionem antithetorum gratia; (nam Coelius Coeliano illo more, hoc est perargute, Psecade natus, & Venere prognatus, opposuit) confirmat ueterum librorum au-*

ctoritas,

ctoritas, in quibus fere omnibus est: Ipse cadenatus; ut, una detracta litterula, I, suus loco nitor, suaq. reddatur integritas. De Psecade si quis exempla quaerit, Iuuenalem legat Sat. VI. & Ouidium lib. 3. Met.

EPISTOLA. XVII pag. 282

In ista parte, } in qua tu es. Verum totus hic locus obscuratur mendo. Mediceus liber: Quod utinam aut Ap. Claudius in ista parte, C. Curio. unus Sigonij: Cum Curio: cetera eodem modo. alter eiusdem, Aut C. Curio: cetera eadem. Tres mei: Quod utinam aut Ap. Claudius in ista parte prohibuisset, aut C. Curio. In tanta perturbatione uideant eruditi homines, an emendare locum possint: ego ne conari quidem audeo. uarietatem antiquorum exemplarium fideliter ostendi.

eadem. pag. 282

In hanc portam caussam } sic & Mediceus liber, & quidam alij: meus unus, Partem caussam: Sigonij, Parte caussam: alter eiusdem, Partem caussae: quod sententia non respuit.

eadem. pag. 282

Porro, } sic lego ex duobus antiquis libris, nisi si, Tu Tu porro, placet: ut geminato pronomine maior ostendatur iracundia. in quo liber Petri Pagani cum Mediceo consentit.

eadem.

eadem. *pag.* 282

ARIMINVM uenissem; *Arimini, habet unus Sigonij liber. Placuit, Ariminum, ut est in altero eiusdem, atque etiam in meo. postulat enim sententia, & usus Latinae linguae, Ariminum, potius, quam, Arimini. Veteres aliquot libri, in quibus est Mediceus, habent, Venissent: mendose.*

eadem. *pag.* 282

NEQVE mihi consuluisti; *nullam mei curam suscepisti. ep. 2. lib. 3. Prospicies, & consules rationibus meis. Fortasse scripsit Coelius, Mi, non Mihi. quod ideo dico, quia tum in Mediceo libro, tũ in ceteris omnibus, Me, scriptum est. E autem, & I, quam facile commutentur, periti antiquitatis intelligunt.*

eadem. *pag.* 282

NISI Pompeianus. *omnes; antiqui libri, etiam Mediceus: Nisi est Pompeianus.*

eadem. *pag.* 282

PLEBS, *cum Populi nomen plebem quoque contineat, & de populo sequatur mentio; miror hic Plebem nominari: & omnino mendum olere locus uidetur. quam suspicionem auget uarietas ueterum librorum. tres habent, Partes: cum quibus Sigonianus unus consentit: alter habet, Pios: unus, Pius: Mediceus, Pies. Hic ego me non explico: exitum fortasse reperiet aliorum industria, quod si mutare liceat; malim, Patres, quam.*

Plebs : ut senatores eos, qui, neutram in partem animo propensi, in urbe remanserant, operâ sua Pompeianos factos esse dicat : tum de populo subiungat. Nec temeraria mutatio uideri potest, si ex, Partes, fiat, Patres, praesertim adiuuante sententia.

eadem. pag. 283

RELIQVA exspecta : § ualde hic & ab impressis, & inter se dissentiunt scripti libri. Mediceus, & duo praeterea, Reliquas exspectant. alij, Reliqui exspectant, Reliqua exspectant, Reliquos exspectant. Mihi non displicet, Reliqua exspectant : ut dicat Coelius, populum reliqua exspectare, id est, ut aliquam ipse Coelius in urbe seditionem commoueat.

eadem. pag. 283

ARRVNTANVM me Catonem. § Sic Mediceus liber, sic reliqui fere omnes : mendose : tamen lectorem uestigio saltem ueritatis fraudandum non putaui : ut eruditis hominibus liberior, ac facilior coniectura detur, cognito ueterum librorum testimonio. M. Catonem, pro, Me Catonem, est in uno Sigonij libro.

eadem. pag. 283

QVOD firmissimum est? § ex parte Caesaris. Mediceus liber, & alter Petri Pagani, Haec, non Est. in quo si consentirent reliqui; legendum,

gendum, & distinguendum sic arbitrarer: Quod fir missimnm? nec uestras copias non noui. idest: nec uestras copias ignoro, minime cum nostris conferendas. Verum duo libri habent, Est: quod placet.

EPISTOLA. V pag. 259

In quodam incilicia omnia } sic Mediceus liber, & qui fuit Vbaldini. Sigonij unus, In quodam incililia omnia: Ioannis Scalae, In quodam omnia in Sicilia: Maffeorum, In quodam uictilicra omnia. Mendum patet: nec displiceret, In quodam incili iam omnia: quod olim placuit. Incilia] fossae sunt, in quas ex fossis aquae deriuātur.

eadem. pag. 259

Qui, sua caussa, remp. non curent, } sic plane in plerisque antiquis libris. mihi uidetur, cum de uno Caesare sermo habeatur, legendum, Curet. nam is, suae potentiae caussa, remp. non curabat. Adiuuat & confirmat opinionem nostrā Fuluij Vrsini liber, in quo est, Qui sua cū rep. nō curet.

eadem. pag. 259

Superet } supersit, reliquum sit: id est, quantū in hoc Caesar negotij sit habiturus. sic l. v. de Fi. De eo, quod ipsis superat, alijs gratificari uolunt. & ad Att. l. 13. Si quid aere meo alieno superabit.

EPISTOLA. I

PAG. CCLXXXIV

IN EO] *sic ueteres libri omnes. fortasse refertur ad, Vsum. dixit enim, Eorum usum dimiseram. quod tamen distat longius. Vel, In eo: quod praeceptis illorum parueris. in quo ego non permansi. quamquam hoc falsum uidetur. nam & Varro Pompeium secutus est, fuitque una cum Cicerone, & M. Catone Dyrrhachij, cũ in Pharsalicis campis dimicarunt Caesar, & Pompeius. lib. 1. de Diuin. Itaque malim accipere, In eo, idest in eorum usu, quem ego dimisi. ut intelligatur illud tempus, quod Pharsalicam pugnam consecutum est. tunc enim Brundisij Cicero in maerore iacuit, nullo librorum usu, uictorem Caesarem timens, cuius ex Alexandrino bello aduentus exspectabatur. Varro autem, uicto in Pharsalia Pompeio, uidetur in Italiam rediisse, ut ex epistola sexta colligitur, nec se maerori, ut Cicero, sed litteris dedisse: quod ex hac epistola licet conijcere.*

EPISTOLA. II pag. 286

NAVARE remp.] *sic duo ueteres libri, mendose. mihi non displiceret, Iuuare remp. quod omnino sententia postulat. certe enim, quae de optimi ciuis officio scribuntur, utilia sunt reip. quod nisi ita esset, quorsum & scribere, & legere* πολιτείας *Cicero cogitaret? In reliquis antiquis libris, Grauare, est, non Nauare, mendo manifesto. Quidam opinantur, legi posse, Gubernare: alij, uerbo addito, Nauare operam reip.*

EPISTOLA. IV pag. 288

CHRYSIPPIAS haec.] *mendosum locum esse constat. quidã ueteres libri, An Chrysippias haec. uetustiores autem omnes, An, non habent. ex quo nobis orta coniectura est, mendum tolli posse unius litterae mutatione: ut legatur hoc modo, Chrysippi, an haec.*

EPISTOLA. V pag. 288

CONSILII nostri; ne si eos quidẽ, qui id secuti non sunt, non paeniteret, nobis paenitendum putarem.] *erant, qui Ciceronem, Varronemque reprehenderent, quod statim, post deuictum in Pharsalia Pompeium, ab armis discessissent.*

sent. huius nostri consilij, inquit Cicero, ne tum quidem nobis paenitendum putarem, si eos, qui id secuti non sunt, non paeniteret. cum uero eos paeniteat, quod in bello remanserint: multo minus nobis, qui saniores fuimus, paenitendum puto. Libri omnes ueteres habent, Nisi, sed mendose, ut satis liquet. itaque recte Hieronymus Ferrarius restituit, Ne si. a quibus particulis, cum praeponuntur, ad uerbum infra positum uis negandi trāsfertur. quod si uerbum praeponatur, altera negatio cum eo coniungitur. id exemplo fiet illustrius. hoc quidem in loco, Ne si, uerbo praeponuntur, & in eo tamen uerbo inest uis negandi. nam illud, Nobis paenitendum putarem, ualet, Non putarem, quia respicit superiores particulas, Ne si. quae si postponantur, addenda erit eidem uerbo altera negatio, ut ita dicatur: Nobis paenitendum non putarem, ne si eos quidem &c. Prioris generis exemplum habemus illud ep. 10. lib. 13. ad Att. Purgat Caesarem de interitu Marcelli: in quem, ne si insidijs quidem ille interfectus esset, caderet ulla suspicio. pro, non caderet. Et in Oratore: Nobis, ne si cupiamus quidem, distrahere uocales conceditur. pro, non conceditur. Et Tusc. 1. Obliti ne sumus, hoc nunc nobis esse positum, cum satis de aeternitate dixissemus, ne si interirent quidem animi, quidquam mali esse in morte. Alterum genus agnoscitur ep. 22. lib. 12. ad Att. Enitar, ut, praeter me, nemo dolorem meum sentiat, ne tu quidem.

dem. Et ibidem, ep. 35. Non habeo, ne me quidem ipsum, qui cum tam audacter cōmunicem, quā te.

EPISTOLA. VI. pag. 289

VTRVBIQVE } ex uerbo Scires, apte non pendet. quid enim est, Vt scires, utrubique tibi hospitium parares. nam Vtrubique non significat, utro in loco, sed, utroque in loco: at hic uidetur Cicero significare, utro in loco: cum incertum esset, quid Caesar facturus esset, utrum in Alsiense uenturus, an Ostiae exiturus. permittit enim Varroni, qui Caesari obuiam ire cogitabat, ut statuat ipse, utro in loco sibi hospitium paret. cui sententiae non seruit, Vtrubique, quod affirmationem habet utriusque loci, sed potius Vtrubi, quod dubitationem ostendit utrius loci. hoc autem uerbū ideo fortasse mutatum' est quod eius exempla non facile inuenirentur in Latina lingua. nos ueteres grammaticos, ut interdum solemus otiosi, peruolutantes, Naeuium ita locutum in Tarentilla, apud Carisium. obseruauimus, Vtrubi, inquit, cenaturi estis, hiccine, an in triclinio? Idem M. Catonis haec uerba recitat ex oratione pro Hispanis: De frumento, utrubi bona, utrubi mala gratia capiatur, utrinde iras, utrinde factiones tibi pares. Dixit etiam Plautus in Sticho: Vtrubi accumbo? Sa. Vtrubi tu uis. Et Vlpianus lib. 43. Dig. tit. XXXI. l. 1. Praetor ait: Vtrubi hic homo, de quo agi-

tur, maiore parte huiusce anni fuerit, quo minus is eum ducat, uim fieri ueto. Ac me quidem, iam pridem de mendo suspicantem, hanc in coniecturam illa quoque ratio deduxit, quod in nullo uetere libro, cum prope innumerabiles inspexerim, scriptum est, Vtrubique, sed in omnibus fere, Vtar ubique.

eadem. *pag.* 289

NON enim est idem ꝫ *arguta sententia. Fero, inquit, quae ferenda sunt, (quis enim cum temporum necessitate pugnet?) non ideo tamen probo, quae probanda non sunt. Simile illud ep. 3. li. 10. Si te ea, quae patiebare, probasse etiam arbitrarer.*

eadem. *pag.* 289

ETSI, quid non probem quidem, nescio, praeter initia rerum. ꝫ *Veteres libri: Etsi quid non probem? quid enim iam scio, praeter initia rerum? Vt hoc dicatur: quid enim iam scio, quod non probem, praeter initia rerum? Vetus liber unus: Et si quid non probem. quid iam nescio, praeter initia rerum. Ex quo libro, & ex alijs, uidetur haud inepte legi posse: Et si, quid non probem quidem, iam nescio, praeter initia rerum. Initia uero rerum, quae non probabat in Caesare, illa, ut opinor, fuerant, quod consul Caesar leges multas contra auspicia tulerat: quod a populo prouinciam*

uinciam inuito ſenatu acceperat: quod abſens conſulàtùm petere uoluerat: & ſimilia.

EPISTOLA. VII pag. 291

QVOD antea calumniatus ſum, § *abundare*, *Te*, *ſemper putaui, nunc eo magis, quod, opinionem meam qui comprobaret, ueterem librum inueni. Coniecturam meam inde ducebam, quia Cicero numquam Varronem calumniatus erat, ſed ipſe ſecum, ea cogitans, uel potius ea ſe cogitare ſimulans, (hoc enim oſtendunt illa uerba, Indicabo malitiam meam) quae nullo modo cogitabat. quae Calumnia recte dicitur, ut ep. 1. & 4. lib. 1. Significat autem illa, quae ſcripſit ep. 2.*

eadem. *pag.* 291

VOLEBAM prope alicubi eſſe te, § *omnes libri ueteres, Eſſet, uno excepto, in quo eſt, Eſſe. quo librorum conſenſu, ut legendum arbitrarer, Eſſe te, ſum adductus. Vel, ſi legamus, Eſſe, ſub audiendum, Te. Non diſpliceret, Eſſes; quod uideo placuiſſe nonnullis; ſi uel unum antiquum librum, qui ſuffragaretur, inuenirem.*

eadem. *pag.* 291

QVANDO § *ſic duo ueteres libri: alij, Quoniam: nonnulli, Quom. nihil reijcio: ſed, Quando, libentius retineo.*

eadem.

eadem. *pag. 291*

EQVIS uiris, § *omni conatu, manibus pedibusque. subaudi, Caesari obuiam eamus. Translatio a militari certamine, quo contenditur equis, uirisq. inde manauit prouerbiũ. cum uero celeritas indicatur, Equis, uelis, dicitur, fugientium similitudine, terra, mariq.*

EPISTOLA. X pag. 295

CVLINARVM § *lautae cenae significantur, quibus affuit Cicero cum Nicia, & eius fortasse uxore Sophia. Hic ueteres libri discrepant inter se. habent enim, Cularum, Gularum, Tullarum, Gallinarum, Cochlearum, Ferculorum: duo, Culinarum: quos probaui.*

eadem. *pag. 295*

VT NE in foro quidem § *in uno tantum uetere libro, Quidem, inuenimus. quod ideo significandum duximus, quia, uel si tollatur, sententia tamen consistit, & fortasse rectius.*

EPISTOLA. XII pag. 297

MVNVSCVLVM mittere uolui leuidense, crasso filo, § *uerbum, Volui, est in quattuor antiquis libris. itaque non uideo, cur in dubium uocetur, praesertim requirente sententia. Leuidense autem, sine diphthongo in ultima sylla-*

ba,

ba, legitur in omnibus antiquis libris: nec de men do suspicari possum, cum Isidorus lib. 19. inter nomina uestium Leuidensem appellet, eamq. sic uocatam ostendat, quod raro filo sit, leuiterq. densata. Deinde subiungit haec: Pauidensis, contraria leuidensi, dicta, quod grauiter densa, atque calcata sit.

EPISTOLA. XIII pag. 298

HEREDIS, ℥ non dubito, quin sit hoc Planij cognomen. itaque scripsi, prima littera maiuscula.

EPISTOLA. XIV. pag. 300

NON alienum dignitate tua, ℥ nonnulli ueteres libri, A dignitate tua: alij, Dignitati tuae. omnes recte, quod attinet ad consuetudinem Latini sermonis: nam & dandi, & auferendi, & generandi etiam casibus Alienum iungitur.

EPISTOLA. XV pag. 302

INTELLEXI pergratam tibi esse curam meam ualetudinis tuae: quam tibi perspectam esse gaudeo: ℥ sic unus omnino uetus liber, & recte. reliqui omnes mendose, Intellexi pergratum tibi perspectum esse gaudeo.

eadem. pag. 304

IN denos dies, ℥ quem sumptum in singulos

los dies praescribit sumptuaria lex, cum in decem dies distribuam. ita non modo non contra legem, sed etiam intra legem epulabor. Tulit eam legem Caesar post bellum Africanum Dione teste. uide ep. 26. lib. 7. & ep. ult. huius libri, & ep. 7. lib. 13. ad Att.

EPISTOLA. XVI pag. 305

SED ego] *ratio Latini sermonis, Tamen, postulabat: uerum Cicero, sententiam spectans potius, quam uerba, Sed, pro Tamen, intulit.*

eadem. *pag. 306*

OFFENSIONEM;] *non laesionem. (nam subiungit, nil se loqui, quod offendat aut Caesaris, aut eorum, qui ab illo diliguntur, Voluntatem; sed nonnulla dicta, in quae, uel sine industria offendo, & incurro. Hoc uerbum est in antiquis libris omnibus, quibus ego nunc utor, et erat in iis, quibus utebar olim adolescens. Quod ideo testatum uolui; quia nonnulli de hoc loco ita scripserunt: Nulli ueteres Codices, Offensionem, habent: postea mendosum hic esse librum illum, quem reliquis omnibus praeferre non dubitant, iidem confessi sunt. Omnino ualde mirabar, cur illud uerbum, quod ego in cunctis ueteribus libris uidebant, ipsi in nullis esse affirmarent. Satis igitur liquet, quod saepe dixi, non unum, aut paucos ueteres libros, sed multos inspiciendos esse, si restituere antiquitatẽ cupimus,*

interdum

interdum enim, ubi libri ante multa saecula descripti, mendis inquinati sunt, recentiores uacare uitio animaduerti. Itaque uetustiores quidem diligẽtius inquirere, nullum tamen contemnere debemus.

eadem. *pag.* 307

Illos apud me declamitare; me apud illos cenitare. § *Ne quis hunc locum ex ingenio suppletum arbitretur; moneo lectorem hoc totum esse in duobus antiquis libris; cum quibus olim cõsensisse memini librum Vincentij Riceij. Idque mea Scholia, ante multos annos edita, testantur.*

eadem. *pag.* 307

Tv avtem quod mihi bonam copiam eiures, nihil est § *Hieronymus Ferrarius, contra ueteres omnes libros, legendum arbitrabatur, Bonam copiam iures, hoc sensu: non est, quod te mihi semper praesto fore, tuiq. bonam copiam facturum iures. ut respexerit ad id, quod M. Varro scribit lib.* VI. *de lingua Lat. Debitores non nulli pro pecunia, quam debebant, operas in seruitutem dabant, dum soluerent. C. Popillio rogante, Visolo dictatore, sublati: & omnes, qui bonam copiam iurarent, ne essent nexi, dissoluti, idest qui sui facultatẽ creditoribus semper esse facturos, iureiurando promitterent. Ego autem puto hic dictum esse, Quod mihi bonam copiam eiures, pro, Quod iures mihi, te non habere unde sumptum facias. Tantumq. abest, ut ex Varrone Ciceronis locum emendem, ut potius ex Cicerone Varro-*

nis locum putem esse corrigendum: ut legatur, Voluitque, ut ij bonam copiam eiurarent: idest, ut iurarent, se non habere, unde creditoribus satisfacerent. Mecum faciunt, ut dixi, ueteres libri omnes, praeterea Sex. Pompeius; qui nostram sententiam ita confirmat, ut dubitatio prorsus nulla relinquatur. Eiuratio, inquit, significat, id, quod desideretur, non posse praestari. Et Cicero lib. 2. de Orat. Eiero, iniquus est. Et in Verrem: Praetor prouinciam suam totam sibi iniquam eiurat. Et Phil. 12. Me iniquum eiurabant. Plautus quoque: Eiurauit militiam. Tacitus lib. 12. Adactus Syllanus eiurare magistratum. Et lib. 14. Regulus in locum Caecinae, cui dies unus supererat, consulatum inijt, eiurauitque.

eadem *pag.* 308

AESTIMATIONEM te aliquam putes accipere? *Allusit ad aestimationem possessionum, quam Caesar per arbitros debitorum caussa fieri uoluerat, ut ij creditoribus facilius satisfacerent. Qua de re initio lib. 3. de bel. ci. his uerbis: Cum fides tota Italia esset angustior, neque creditae pecuniae soluerentur; constituit, ut arbitri darentur; per eos fierent aestimationes possessionum, & rerum, quanti quaeque earum ante bellum fuissent; atque eae creditoribus traderentur. Hoc & ad timorem nouarum tabularum tollendum, minuendum ue, qui fere bella, & ciuiles dissensiones sequi consueuit, & ad debitorum tuendam existimatio-*

nem esse aptissimum existimauit. Suetonius etiam in Caesare, De pecunijs, inquit, mutuis disiecta nouarum tabularum exspectatione, quae crebro mouebatur, decreuit tandem, ut debitores creditoribus satisfacerent per aestimationem possessionum, quanti quasque ante ciuile bellum comparassent, deducta summa aeris alieni, si quid usurae nomine numeratum, aut perscriptum fuisset. qua condicione quarta pars fere debiti deperibat. Cum igitur Papirius ex eo Caesaris decreto magnam a debitoribus plagam accepisset, aestimatis eorum possessionibus, non quanti essent eo tempore, sed quanti ante ciuile bellum fuissent, iocans, ut solet, Cicero, Ne credas, inquit, cum me hospitio recipias, aestimationem te aliquam accepturum. Et dixit, Aestimationem aliquam, tamquam si, magnum aliquod damnum, dixisset. Papirius enim aestimationes, id est praedia per arbitros aestimata, a debitoribus accipiens, crediti iacturam non minimam fecerat; cum quarta fere pars debiti, ut dixit Suetonius, deperiret. Deinde sequitur: Etiam haec leuior est plaga ab amico, quam a debitore: hoc est: & tamen, quod ab amico bona tua comedantur; non id tibi aeque graue esse debet, atque illud est, quod debitorum caussa deperdis: a quibus possessiones, quanti uendere numquam poteris, accipiendae tibi sunt. Eaedem aestimationes infra nominantur ep. 18.

eadem. *pag.* 308

TEMPERIVS *maturius. refero enim ad tempus, non ad frugalitatem. hoc uerbum alibi semel dumtaxat, quod equidem legendo obseruauerim, usurpatum inuenio. sic autem locutum esse Cornelium Nepotem, Ciceronis aequalem, ex Donati uerbis, quae sunt in Terentij uita, facile possum conijcere. Nepos, inquit, auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Kalendis Mart. admonitum ab uxore, temperius ut discumberet, petijsse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium dixisse, non saepe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronunciasse uersus, qui sunt in Heautontimorumeno:*

Satis, pol, proterue me Syri promissa huc induxerunt. Ouidius, & Columella, Temperius, dixere: quod recentius uidetur, deductum a tempus temporis: temperius autem, antiquum, a tempus temperis: quemadmodum dixere ueteres, Pignus Pigneris, unde Pignero uerbum: posteriores autem, Pignus pignoris. Plautus in Per. Temperi hanc uigilare oportet formulam, atque aetatulam. Et infra: Cedo partem, quam pepigi. To. temperi. Et in Rud. Qui sua uult temperi conficere negotia.

eadem. *pag.* 308

DELECTARI *sic in quinque libris antiquis, & duobus praeterea Caroli Sigonij: nonnulli, Debilitari:*

bilitari:

bilitari: unus, Delibitari : quasi leuiter pasci : a Delibo.

eadem. *pag.* 308

SANNIONVM parum: ꝫ *plerique ueteres libri, Sannonum, duo Sannionum, quos probaui.*

EPISTOLA. XVII pag. 309

QVANDO ꝫ *sic libri septem ueteres : duo, Quoniam ; unus, Cum.*

eadem. *pag.* 309

VIR fortis, idemque philosophus, ꝫ *sic omnes, quos ego uiderim, antiqui libri. & est peruenusta sententia. Cum, inquit, & uiri fortes ex animi quadam praestantia, & philosophi ex doctrina, patriam, honestatem, libertatem uitae anteponant; ego tamē, qui utrumque profiteor, & uirum fortem, & philosophum, uiuere pulcherrimum duxi. Itidem locutus est e. 2. Caninius idem tuus, & idem noster. Et lib. 2. de Diuin. Marcellus, idem imperator, idem augur optimus. Cum igitur & ueterum librorum testimonium, & sententiam ipsam, & consuetudinem loquendi sequar; dissentire cogor ab ijs, qui non, Idemq. sed, Idem quod, legere maluerunt. numquam enim, quoad quidem per me liceat, studiosum lectorem fraudari ueritate patiar.*

eadem. *pag.* 309

NON modo me, ꝫ *qui legendum opinabantur, Non modo non me, sine caussa discedebant ab omnibus antiquis libris. uide, quae diximus in lo*

cum illum ep. 9. lib. 1. Non modo praemijs, sed ne periculis quidem compulsus ullis.

EPISTOLA. XIIX pag. 311

AESTIMATIONES tuas uendere non potes, ⁊ *hunc locum qui recte interpretaretur, neminem uideo fuisse. significat autem possessiones per aestimationem a debitoribus acceptas; &, quẽadmodum supra ep. 16. posuit Aestimationem pro rebus aestimatis.*

EPISTOLA. XX pag. 312

VT scurram uelitem, ⁊ *tamquam militem parum utilem. nam uelites, tirones erant, & minimam in exercitu operam praebebant, neque sua uexilla, neque suos centuriones habebant. Liuius hastas, gladium, parmam ijs tribuit lib. 31. & lib. 38. cum tamen iacula, non hastas, quo primum tempore sunt instituti, septena habuissent, ut idem Liuius lib. 36. ostendit.*

eadem. *pag.* 312

NEC tamen ad hanc insolentiam, ⁊ *Plane ab ijs dissentio, qui mendum esse in uerbo, Insolentiam, existimarunt. est enim hic Insolentia nimius sumptus, qui fiebat in cenas: a quo se alienum esse Cicero dicit, lautitiam tantum quaerere. quod etiam ep. 15. his uerbis ostendit: Nec tamen*

eas

eas cenas quaero, ut magnae reliquiae fiant. quod erit, magnificum sit, & lautum. Insolentiam eodem sensu posuit Philipp. IX. Magnifice enim, inquit, Ser. Sulpicius maiorum continentiam diligebat, huius saeculi insolentiam uituperabat. Et in oratione pro Sex. Roscio: Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in aliena. Tollatur igitur omnis mendi suspicio, & elegans Latini uerbi significatio conseruetur.

eadem. pag. 312

CVM in sumptum habebas: } uetustiorum librorum haec est lectio: quam alij quoque receperunt, licet eam, ut ipsi dixerunt, mendosam suspicati. mihi ea uel maxime probatur, ut desiderari nihil credam. dixit autem, Cum in sumptum habebas, pro eo quod dicimus; cum ad sumptum copiae suppetebant; cum pro sumptu facultates aderant; cum erat tibi, quod esset in sumptum satis. sic enim hoc loco, In sumptum, idest, pro sumptu, dixit, quemadmodum etiam ad Atticum ep. 5. lib. 8. Tironem Curio commendes, ut ei, si quid opus erit, in sumptum eroget. Epistola etiã, quae sequitur, eodem libro, Sed eum, inquit, uideo, in sumptum ab alijs mutuatum. Et ad eundem lib. XV. Velim cures, ut permutetur Athenas, quod sit in annuum sumptum. Imitamur igitur lautitiam tuam, inquit, non hanc recentem, satis tenuem, sed illam ueterem, cum habebas in sumptum: etsi nunc quidem plura praedia tibi sunt:

quae ſcilicet a debitoribus pro pecunia, quam crediderat, inuitus accepiſti, aeſtimata ex edicto Caeſaris, quanti quaeque ante ciuile bellum fuiſſent. Haec quaſi per iocum dicta ſunt; ut irrideatur Paetus, qui non habeat in ſumptum, ut antea; cum ei poſſeſſiones multo, quam antea, plures ſint: quas uendere cum uellet, non poterat: ut eſt in ep. 18.

eadem. pag. 313

Ex artis} mendum ſubeſſe quis non uidet? antiqui libri quinque habent, Ex arcis: unus, Ex orcis: reliqui, Ex artis. nihil horum eſt, in quo animus acquieſcat. quidam legunt, Et artis. non improbo coniecturam: licet particula, Et, otioſa uideatur eſſe. poteſt hoc referri ad uerbum, ὀψιμαθεῖς. ut hoc dicat: quamquam ſero didicerint cenas facere, tamen artis tantum iam ſum adeptus, ut Verrium. &c. Ex areis, olim placuit: nunc in dubio ſum: tum quia Cicero non abundabat hoc tempore; itaque dixit epiſt. 15. Domum ſi habebo, in denos dies ſingulos ſumptuariae legis conferam: Et ep. ult. Epulamur una non modo non contra legem, ſi ulla nunc lex eſt, ſed etiam intra legem, & quidem aliquanto. Tum etiam quia non hic ſuas copias, uerum audaciam extollit: inopiam autem potius indicat, cum ait infra: In ea cena coquus meus, praeter ius feruens, nihil potuit imitari. Praeterea, cum inuitantur

ad

ad cenam mundi homines, & elegantes, quales hic Verrius & Camillus uocantur; non tam sumptu, quam lautitia, & scientia opus est, ut eleganter potius accipiantur, quam opipare. Haec sunt, cur id, quod olim nobis placuit, nunc paene displiceat.

EPISTOLA. XXI *pag.* 313

ILLVD a Trabea, *cum Papirius ostendere uelit Ciceroni, se frustra ipsius orationes imitari, Trabeae poetae uerbis id ostenderat. quod reijcit Cicero, ac potius sibi illud ipsum a Trabea opus esse affirmat. nam cum Papirius non solum consequatur, sed etiam uincat; suum esse, frustra conari, affirmat.* ἀπότευγμα *igitur meum: subaudi, est. tu enim omnia, quae uis, consequeris. quod ego non possum: itaque* ἀπότευγμα *meum est, non tuum.*

eadem. *pag.* 314.

CCCXII. *hoc ad censuram refero: nam consulatus biennio antecessit, ut ait Liuius, eosdem, quos Cicero, auctores secutus. nam Verrius horum consulatum anno urbis* CCCIX, *censuram autem anno* CCCXI *collocauit.*

eadem *pag.* 315

FVGIT Marcus ex Sicilia. *cum in ea praetor, aut quaestor, aut legatus esset. Hoc totum alij*

adtexunt ad superiora, & legunt, Fur magnus ex Sicilia, non attendentes, si ita legatur, de tribus fratribus Marcum praetermitti.

EPISTOLA. XXII. pag. 315

VIRGINEM me quõdam inuitam per uim uiolat. } *potest hoc esse eiusdem Thebes in Alexandrum tyrannum. Violat, modeste dixit. antiqui enim, ut lib. v. de ling. Lat. scripsit Varro, Violauit uirginem, pro Vitiauit, &, Cum muliere fuit, pro Concubuit, modeste dicebant.*

eadem. *pag. 316*

PENICVLVS: } *in antiquis libris, &, Peniculus, est, & Penicillus. Festus Peniculum appellat, quo calceamenta tergentur: & ait a Pene deductum, idest cauda. Plautus quoque in Men. act. 1. Iuuentus, ait sub persona Parasiti, nomen fecit Peniculo mihi, Ideo quia mensam, quando edo, detergeo.*

EPISTOLA. XXIV. pag. 319

COMMVNITATEM } *ut simul uiuatur, animusq. remittatur sermone familiari. Placet alijs, Comitatem: sed libri ueteres aduersantur omnes.*

EPISTOLA. XXV pag.320

ADES ad imperandum, uel ad parendum potius: sic enim antiqui loquebantur. } *Scripta ueterum interiere, in quibus hic loquendi modus crebrior fuit. unius igitur Sallustij utemur testimonio. Iugurtha, inquit, ubi armis, uirisque, & pecunia spoliatus est, cum ad imperandum Tisdrum uocaretur, rursus coepit flectere animum suum. Ad imperandum, idest ut ei imperaretur, ad parendum: quod Cicero subiunxit. Hunc loquendi modum et Seruius agnouit in illo Virgilij uersu: Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. Cantando, inquit, dum incantatur.*

EPISTOLA. XXVI pag.321

HARVM exemplum } *cum Cicero apud Volumnium Eutrapelum cenaret, hanc epistolam ad Papirium in codicillis conscripserat: eo consilio, ut, cum domum rediisset, eam in charta exscriberet, & ad Papirium mitteret. propterea, Harum exemplum, dixit. non enim in animo habebat, eas ipsas mittere, quas scribebat, quas uocat Exemplum, sed eas, quas inde exscribere cogitabat.*

eadem. pag. 322

SERVITVTEM nostram? } *sic ueteres ali-*

quot libri, non, Seueritatem; idque puto recte, seruitus enim per se tristis: re autem nulla magis, quam conuiuio, exhilaratur.

eadem. *pag.* 322

HAVD possem uiuere, } *sic libri quattuor antiqui: reliqui omnes, Aut. utroque modo recte. quamquam, Haud, &, Aut, possunt idem esse: cũ ueteres quandoque, Haut, pro Haud, scripserint.*

eadem. *pag.* 322

ET SI minimum mihi est in cena, } *postea quam in litteris satis uersatus sum, etsi cenam in minimis pono; tamen, cum aliud, quod agam, non habeam, ad cenas me confero. Iocatur autem in his uerbis, Minimum mihi est in cena, referens uerba Papirij: qui cum Dioni philosopho posuisset illud* ζήτημα, *esset ne aliquid minimum; negassetq. Dio; (negant enim philosophi, quidquam esse in magnitudine minimum; cum tam parua magnitudo nulla sit, quae non diuidi queat) iocans Papirius adiecit, Mihi uero minimum est in cena; cum cenam sibi tenuiter admodum paratam esse indicaret.*

eadem. *pag.* 322

NEC Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, } *sic tres ueteres libri: octo autem, Aristippus quidem ille Socraticus non erubuit. utroque modo recte. nam, quod alij, Germanos secuti, maluerunt, Ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit: discedunt ab antiquis libris: in quibus,*

quibus, Ne, non reperitur. Quod autem, nullos ueteres libros habere, Non erubuit, ijdem dicunt: mirari non satis possum: cum in octo, ut iam diximus, ita legatur.

eadem. *pag.* 322

NE NVNC senem. } *sic locutus est Liuius lib. 3. Nouam, inquit, inexpertamq. eam potestatem eripuere patribus nostris: ne nunc, dulcedine semel capti, desiderium ferant. Hunc Ciceronis locum unico adhuc Liuij exemplo, cum Latinorum scripta non omnino negligenter euoluerim, confirmare mihi licuit. Differt autem Ne nunc a Nedum: quia Nedum ad omnia tempora, Ne nũc ad praesens tantum accommodatur: & ualet, Ne dum nunc.*

eadem. *pag.* 322

ET gemitum & in risus maximos transfero. } *sic plerique ueteres libri, nec male: ut alterum, Et, ualeat etiam: & hoc dicatur: a maestitia, & gemitu uel maximos ad risus me conuerto. Omnino planius esset, quod in duobus legitur antiquis libris, Et gemitum etiam in risus maximos transfero.*

eadem. *pag.* 322

BARO } *octo libri scripti, Vero: unus, Baro: alius, Non. placet, Baro, pro fatuus. ep. 11. ad Att. lib. v. Apud Patronem, & reliquos Barones te in maxima gratia posui. Non displicet tamen eruditissimi uiri, Hadriani Turnebi, opinio, qui legendum,*

dum, Varro, existimat: ut sit nomen contumeliosum. atque ille suam sententiam confirmat Lucilij uersu, quem recitat Festus,

Varronum, ac rupicum squarrosa incondita rostra.

Quo in uersu, Varronum, probri caussa dictum uidetur. Ego autem locum addo ex epistola D. Bruti, quo clarius aliquanto ueritas illucescat. Si thesauros, inquit, uarronis haberem, sustinere sumptum non possem. Varronem appellat M. Antonium, qui thesauros Caesaris, ad Opis depositos, post eius necem abstulerat. Patet igitur contumeliae uocabulum esse. & uetus liber meus in epist. illa ad Atticum, cuius testimonio sum usus, habet, Varrones, r geminata. Nec moueor, quod in quibusdam libris hoc nomen a littera, B, nō ab, V, incipiat. nam, ueteres & B pro V, & uicissim V pro B, scripsisse, testimonio sunt antiqua monumēta.

eadem. pag. 322

TIBI praesertim?] Tibi, non, Ibi, lego cum omnibus antiquis libris, duobus exceptis, quorum in altero est, Mihi: in altero, Ad te: mendose, nisi fallor, in utroque. Tibi praesertim, hoc significat: cena ad te ualde pertinet, tibi praesertim quae daretur; quam te quaerere a mane dixisti.

IN LIB.

EPISTOLA. I

PAG. CCCXXIII

D E medio cursu ʒ *cur non ita legam, cum & ita scriptum uideam in uetere libro, & historia suffragetur? nam in epistola ad M. Brutum, In medio, inquit, Achaico cursu, cum Etesiarum diebus auster me in Italiam retulisset. Et lib. 3. Off. Si ipse uenissem Athenas: quod quidem esset factum, nisi me de medio cursu clara uoce patria reuocasset.*

EPISTOLA. V pag. 329

ATTVLERVNT. ʒ *sic ueteres libri omnes: nec mutatio placet: licet hoc uerbum ad illud, Commemoratio, referri uideatur. potest enim Cicero ad illa omnia, quae proxime dixerat, paternam necessitudinem, beneuolentiam Planci, ceterasq. res ad eam sententiam pertinentes, hoc uerbum accommodasse.*

EPISTOLA. IIX pag. 333

OPVS fuit, ʒ *sic decem ueteres libri: nonnulli,*

Opus fuerunt : quod ita probarem , si legeretur, Labores , non Laboris : ut omnia dicanter nominandi casu .

eadem. *pag.* 333

PAREREMVS . ʒ *hic magna dissensio est ueterum librorum . unus habet , Pararemus : alius , Pareremus : alius , Putaremus : alius, Patiremur : reliqui omnes , Pateremur . nam , Partiremur , quod quibusdam placuit , ex ingenio est. Potest loqui Plancus uel de sua,uel de hostiũ uictoria : si de sua,Pararemus.locum habet,aut, Pareremus ; si hostium , Pateremur . sed malo de hostium uictoria loqui Plancum : quae funesta orbi terrarum futura esset,afflicta rep. Quid autem, ubi ueritatem ab antiquis libris petere licet,confugere ad coniecturam opus est ? dixi , plerosque ueteres libros habere,Pateremur.id optime congruit cum superioribus uerbis.nam , pati funestam orbi terrarum uictoriam,est, uinci magno omnium damno.Praestat,inquit,cũ pluribus libertatem defendere,& uictoriae gloriam communicare,quam,dũ pauci totam gloriam auide quaerimus , uictoriam pati omnibus calamitosam.*

eadem. *pag.* 334

CVM , deum benignitate, ab omni re sumus paratiores , ʒ *Sumus, ueteres libri omnes , & recte . sic enim alibi Cicero locutus .*

EPISTOLA. IX pag. 335

CONCVPISCO autem nihil mihi, contra quod ipse pugno.] *Difficilis ad intelligendum locus: nec ueteres libri consentiunt: nam plerique, Contra quod: unus, Contra quam: alius, Contra quem. fortasse autem hoc dicitur: & nihil mihi mea caussa concupisco; cum ad reip. salutem, dignitatemq. omnia referam; & contendo tamen, atque elaboro, ut ea consequar, quae minime concupisco. haec si placet sententia; quam ego non contemno: legi poterit &, Contra quam: &, Contra quod: atque etiam, Contraq. ut olim Rutilio, post etiam alijs placuisse uideo: quamquam id quidem, quod sciam, non est in meis ueteribus libris.*

eadem. *pag.* 335

SED ET] *sic in uno tantum antiquo libro: quod probaui. apte enim particula, Sed, sequentem sententiam cum superiore coniungit.*

eadem. *pag.* 336

VIENNA] *alij, Viennam, ut habent ueteres aliquot libri. quod non placet: primum, quia, cum ingressus in Galliam Narbonensem Plancus non longe absit Vienna, cur dicat, Magnis itineribus Viennam equites praemisi? deinde, praemittendi equites erant, non ut Viennam, sed ut Mutinam, obsessam ab Antonio, peterent: nam Viennae praesidium imponi, hoc tempore non oportuit. iam*

illud,

illud, *Via breuiore, perueniendi necessitatem indicat. quod omnino ad Mutinam pertinet, in qua Planci collega D. Brutus obsidebatur. Accedit, quod ep. 11. scribit Plancus, transiecto Rhodano se fratrem cum equitibus praemisisse, & ipsum ad Mutinam iter dirigere: nulla facta Viennae mentione. Praeterea, cum sequatur, Ipse; ostẽditur, uia breuiore mille equites Mutinam praemissos; ipsum Plancum uia longiore cum reliquis copijs secuturum. Nec me tamen aliquis ita putet opinione mea delectari, ut discedam ab antiquis libris. nam in quattuor, scriptis in membrana, & in duobus communi charta, est, Vienna: in quattuor item, Viennam: in uno, Vicinia: in alio, Vi etiam. Est autem Vienna Allobrogum, quam Strabo lib. 4. principem urbem uocat. Plinius lib. 2.*

EPISTOLA. XII pag. 339

TVA dignitas affert; } *Afferat, antea legebatur in omnibus uulgatis libris. nos olim, Affert, reposuimus ex uno Ioannis Scalae antiquo libro: cum quo nullum postea, quod equidem miror, consentire animaduerti. sensus est. Ita mihi detur te uictorem complecti rep. recuperata, ut mihi, quamquam ipsius reip. caussa maxime gaudere debeo, tantum ei te praesidij, tantum opis attulisse extremis paene temporibus, tamen dignitas tua magnam laetitiae partem affert. Verbum, Com-*

plectar,

plectar, qui crediderunt esse indicatiui modi; uerbum, Affert, ut ipsi putabant, emendarunt; ut ego existimo, deprauarunt.

eadem. *pag.* 339

PROMISSA] *promiserat Plancus, reip. se non defuturum. Coelius Rhodiginus, nodum in scyrpo quaerens, Praemissa, legendum arbitrabatur. quod nec sententia postulat, nec ueteres libri confirmant.*

eadem. *pag.* 340

NEC, quo progredi uelles,] *sic omnes mei ueteres libri: nec est obscura sententia. Ignorabat, inquit, senatus, quo exercitum ducturus esses.*

eadem. *pag.* 341

SPECIEM gloriae, collecta inanissimis s.i.] *non displicet, Collectam ex in. s.i. quod uiris doctis placere uideo. non enim illa colliguntur ex in. s. i. sed species gloriae colligitur. quis autem ea quaerat, quae speciem quidem, & imaginem habent gloriae, ipsam uero gloriam, quae in una uirtute posita est, non habent?*

eadem. *pag.* 341

BREVIA, fugacia, caduca] *scripsi adolescens; cum in uerbo, Fugacia, ueteres libri dissentirent; quorum alij, Fugacia; alij, Fugatocia, nonnulli, Fugato, habent; opinari me, quamquam uulgata lectio sensu non careret, Fucata, rectius esse: ut translatio sit a mulieribus: quarum*

saepe

saepe nitor non naturalis, sed fucatus est, ideoq. breuis, & caducus. Nostram coniecturam alij postea secuti sunt.

eadem. *pag. 341*

QVAM quando complexus es, ❡ *sic quinque libri ueteres: unus, Quoniam, pro Quando: reliqui, Quom. placet, Quando.*

eadem. *pag. 341*

TENE; ❡ *sic libri omnes, uno excepto, in quo est, Et tenes. mihi, Tene, placet: quia cohortantis est, ne oblatam occasionem Plancus amittat.*

EPISTOLA, XIV. pag. 342

TECVM & reip. satis esse facturum. ❡ *consentiunt in hoc ueteres libri omnes: nec tamen, locum uacare mendo, prorsus existimo. uenit in mentem, hoc fortasse dici, tecum esse facturum, & reip. satis: ut idem uerbum duas ad sententias respiciat: tecum facturum, pro, tecum sensurum: quo loquendi modo ueteres usi sunt: & reip. satisfacturum.*

EPISTOLA. XVI. pag. 345

FACTVM aliquid ❡ *sic quinque libri ueteres: alij, Aliquod. mihi placet, Aliquid: quia, cum sequatur, Futurum; uidetur, Factum, participium potius, quam nomen, esse oportere. nomen*

men autem esset, si legatur, Aliquod.

EPISTOLA. XVII pag. 346

F I D E } *pro, Fidei: ut Sallustius in Iugurtha: Decima parte die reliqua. Gellius lib. 9. cap. 14. C. Caesar in libro de analogia secundo, huius die, & huius specie, dicendum putat. Vide Aldi filij Scholia in Sallustium.*

eadem. *pag. 346*

D E tribus fratribus Segauiano probauit: } *quattuor ueteres libri, Se Gauiano. legendum fortasse, Sex. Gauiano: (nam Segauianae gentis mentio non exstat) ut sit Sex. Atilius Gauianus, qui nominatur in oratione pro Sextio. Probauit, inquit, mihi, in Apella ad me mittendo, studium suum Gellius; in trium autem fratrum negotio, (hoc quale fuerit, ignoratur) Sex. Gauiano.*

EPISTOLA. XIIX. pag. 347

E T S I cautius illud erat consilium, } *emendationem huius loci doctissimo uiro Lambino debemus.*

eadem *pag. 347*

V I D E B A M; } *hoc uerbum sententia non desiderat: pendent enim omnia ex illo, sciebam: Sed ob interposita multa, quo clarior tota res esset, additum uidetur: quod interdum fieri solet.*

eadem. *pag.* 348

NISI unn loco me tenerem,] *nisi consisterem uno eodemq. in loco, in quo exercitum Lepidus haberet. Vel pro, Nisi, legendum Si: ut hoc dicat: Si manerem in eodem loco, nec ad Lepidum prope accederem. Hoc eo magis existimo, quia scribit idem Plancus ep. 23. Si uno loco essem, uerebar ne cui obtrectatorum uiderer & nimium pertinaciter Lepido offensus, & mea patientia etiam alere bellum.*

EPISOLA. XIX pag. 348

GRAVISSIMAE & maximae, fortissimi animi, summiq. consilij,] *animi maximae, cõsilij grauissimae. Hunc locum ante aliquot annos ita legendum, & distinguendum putauimus; cum esset in peruulgatis omnibus libris, Maxime fortissimi animi.*

EPISTOLA. XX. pag. 349

TE ad se scripsisse,] *sic unus omnino uetus liber: alter, Te ad eum scripsisse. utrumque placet. alij libri, Te adscripsisse: uel, Te scripsisse: uel, Te conscripsisse.*

eadem. *pag.* 349

VERVM ut errare id Plance uoluisti:] *in magna ueterum librorum uarietate, hoc delegi-*

mus,

mus, quod probabile ſatis uidebatur. Errare, eſt in duobus antiquis libris: Errarem, in reliquis omnibus. quod mendoſum eſſe conſtat. error enim ille Planci, non Ciceronis, fuit: & ea, quae ſequuntur, aperte errorem Planci declarant. nam, quia turpius eſt decipi, quam errare; cum erremus, ut humani; decipiamur, ut incauti: propterea Plancum excuſat, & quaſi conſolatur; quod errauerit quidem, quia crediderit ſe eſſe bono Lepido uſurum; deceptus tamen non ſit; quia prudẽtia ualeret. Praeterea uerbum, Voluiſti, Plancum liberat ab imprudentiae culpa. ipſe, inquit, errare uoluiſti, cum ea ſperaſti de Lepido, quae uera eſſe cupiebas: non te quiſquam in errorem induxit: decipi enim non potes. Alij retinent, Errarem, aiuntq. libros omnes in eo ueteres conſentire: & quia ſententiam uident elici commodam non poſſe, ex aliquo fortaſſe poeta ſumptum comminiſcũtur. Quod ad libros attinet, dixi iam duos eſſe, in quibus, Errare, non, Errarem, ſcriptum eſt: itaque nulla hic utor coniectura: ſequor & antiquitatis teſtimonium, & ſententiam ipſam, quae, Errare, poſtulat, Errarem, recuſat: praeſertim cum ſequatur, Sic decipi: quod ad illud opponitur, Vt errare. Alluſiſſe uero Ciceronem ad locum alicuius poetae peruulgatum, ipſa uerba, quae poeticũ nihil olẽt, opinor nemini perſuaſerint. Quod ſi cui, Errare id, pro Errare in eo, uideatur durius: nõ eſſe diſſimile ſciat, Peccare multa, pro in multis; & huius

generis alia. Quod si quis mutatione delectatur; ita poterit legere: Verum ut errare mi Plance uoluisti. una enim tantum littera tollitur, si ex, Errarem id, quod est in plerisque antiquis libris, fiat, Errare mi. ut omittam, quod uno etiam in libro est, Errarem mi. Valuisti, pro Voluisti, Faernus legebat, homo ingeniosus, uerum coniecturae interdum suae nimium indulgens. Ego, si discedendum hic esset ab antiquis libris, quod minime necessarium uidetur; quid enim mihi placeat, iam ostendi: tamen, Errare ualuisti, probare non possem. Valere enim, & Posse, differunt in hoc, quia Posse & ad uires pertinet, & ad casum: ad uires, satis notum: ad casum, hoc modo: potest errare, quamuis excellat prudentia: Valere autem, ad uires interdum, ad casum numquam refertur. nec uereor, ut refellar exemplis. hic autem, si legatur, Vt errare uoluisti, casum significari quis non uidet?

EPISTOLA. XXI pag. 351

IN EISQVE, } sic malo, ut est in quattuor antiquis libris, quam, ut in reliquis, Meisq. sic enim coniungo: In eisq. aperte denunciat, uideam ne fallar.

EPISTOLA. XXII. pag. 353

VTI EO, } uel deest, uel certe subauditur, S. C. ut infra patet.

EPISTOLA. XXIII. pag. 354

SALVTARITER} *ueteres libri, Salutari, Cum salute, Salutari loco, Saltem. non tamen displicet, Salutariter: etsi uidetur esse coniectura. probo etiam illud, Cum salute.*

eadem. *pag.* 354

FERVENTIBVS} *quasi, incitatis aduersus me. translatio satis nota. quattuor libri ueteres, Furentibus: eadem sententia. Furere enim de irato homine saepe usurpat Cicero, & ipse Plancus paullo post, Veniebant, inquit, eodem furore in me, quo in patriam, incitati.*

eadem. *pag.* 355

ET MAGNO} *copulam alij sustulerunt: nos eam retinendam duximus, cum sit in antiquis libris. parui tamen refert, absit, nec ne.*

eadem. *pag.* 355

CATIVM} *nota familia. ep. 16. lib. 15. & Horatius Sat. 4. lib. 2. Vnde, & quo Catius? Quidam libri, Caninium, Tatium, Catinum.*

eadem. *pag.* 356

CIVARONE,} *suspicor de mendo. nam & hunc locum nemo de ueteribus nominat: & ueteres libri alij, Anerone, habent: alij, Curone: plerique, Ciuarone, aut Cuiarone: unus, Cinarone: alius hoc nomen non habet.*

EPISTOLA. XXIV. pag. 358

ADVERSISSIMAM } *ſic omnes mei libri ueteres, duobus exceptis, in quibus eſt, Auerſiſſimam. placet, Aduerſiſſimam.*

eadem. *pag.* 358

ILLIS } *nullo in uetere libro ita ſcriptum animaduerti, ſed, Illi, in omnibus; Ille, in uno; Illa, in altero.*

eadem. *pag.* 358

EXTRVSVM. } *emendaui locum ex ingenio. nam ueteres libri, Et rurſum: unus tantum, Et ruſum: quo etiam coniectura noſtra magis adiuuatur. nam qui, Detruſum, legunt, longius ab antiqua ſcriptura diſcedunt.*

eadem. *pag.* 358

BIMESTRIS. } *aut Quinquemeſtris, legendum; cum quinque menſes, non duo, ſupereſſent ad exitum anni, ut dies huic epiſtolae adſcripta declarat: aut, Bimeſtris, dixit, pro, Exigui temporis. quod uidit etiam Rutilius.*

EPISTOLA. XXV. pag. 359

FAMA ſcientiaq. omnium. } *Sententiaq. omnium, placeret: quod in Varietatibus a me ſcriptum anno* M. D. XXXIII. *alij tamen ſibi poſtea arrogarunt.*

EPI-

EPISTOLA. XXVI. pag. 361

SEQVVNTVR,] *tueor illud meum, ut ostendam, quid ex ingenio, quid a libris acceptum sit. hic nullum adhuc uidi ueterem librum, (& uidi quamplurimos) in quo esset, Sequuntur. habent autem, Assequuntur, omnes. iampridem tamen duxi, quod uidetur sententia postulare, legendum, Sequuntur.*

EPISTOLA. XXX. pag. 364

MILLIA passuum centum,] *sic malo, quam, Passus, auctoritate ductus octo ueterum librorum, & consuetudine Latini sermonis. nam etsi, Mille homines, & Mille hominum, recte dicitur: non tamen eodem modo, Millia passus centum, & Mille passus centum. quod si me ratio fallit; monentibus libenter aures dabo.*

eadem. *pag.* 366

AMPLIVS passus quingentos] *Qui totam emendandi spem in uno, uel altero, quamquam per ueterc libro ponunt, ij quam sapienter statuant, ipsi uiderint. nos quidem consilij nostri non paenitet, quod plurimos inspicere, licet diuersis admodum temporibus descriptos, numquam negleximus. ac mihi quidem cum antea saepe fructum non mediocrem hoc institutum attulit: tum uero in hoc loco*

quasi gratulor industriae meae, quod numerum passuum, qui desideratur in plerisque ueteribus libris, reposui duorum antiquorum exemplarium consensu: quorum nobis unum olim, ut Scholia nostra testantur, Vincentius Riccius commodauit, alterum nunc habemus.

EPISTOLA. XXXI. pag. 368

QVANTAS contentiones habuerim, ʒ lector intelligens dijudicet, utrum, Conciones, ut est in omnibus meis antiquis libris, an, Contentiones, ut olim scriptum uidi in Pauli Boti Regiensis libro, legi oporteat. Si, Contentiones, retinemus: hic erit sensus: quam uehementer Lepidus & Antonius litteris a me contenderint. quod sequentis epistolae testimonio comprobatur, in qua est: Lepidus ursit me & suis, & Antonij litteris, ut legionem trigesimam mitterem sibi. Sin autem, Conciones, placet: uehementes litteras, quales conciones ad populum, uel ad milites sunt, interpretemur: quod tamen paullo durius uidetur: nisi si ferendum in Asinio: cuius orationem duram fuisse Tacitus auctor est.

EPISTOLA. XXXII. pag. 369

DVXIT se a Gadibus; ʒ sic Terentius in Hecyra: Vxor, ubi me ad filiam ire sensit, se du-

xit

xit foras. Et Plautus in Aul. Ego me deorsum duco de arbore. Et in Bacch. Duc te ab aedibus.

eadem. pag. 370

SEX. Varo procos.} qui tamen consul non fuerat. Sed proconsules appellari eos quoque solere, qui post praeturam in prouincias irent, alibi diximus. Quis hic Varus fuerit, assequi diuinando non licet. Accium quidem Varum, de quo scripsit Oppius, aut Sex. Quinctilium Varum, de quo Caesar, constat esse non posse: nam Accio praenomen, Publio fuit: Quinctilium autem in Hispania fuisse, cum honore praesertim, scripsit nemo. iam illud me mouet, quod Quinctilius ciuili proximo bello interfuerat: hic autem de tempore satis longinquo. loquitur Asinius, cum ait: Non horum temporum, sed illorum. Vari cognomen a cruribus deriuatum, auctor est Plinius lib. XI. cap. 45.

eadem. pag. 370

GLADIATORIBVS} obscurior sententia mutandi libidinem attulit. quod alijs quoque locis euenisse nimium saepe animaduerti. Ostendamus igitur & breuiter, & aperte, quid significare uoluerit Asinius. ac primum illud sciendum, gladiatorum & ludum fuisse, ubi rudibus, idest uirgis, apud lanistas, eorum magistros, exercerentur, & certamen, in quo gladijs pugnabant, ad oblectationem populi. Et cum in ueterum scriptis legimus, Gladiatoribus; quod Ciceronem legentibus occurrit, ut ep. 19. lib. 2. ad Att. & Phil. 1.

non

non ludus, ſed certamen ipſum indicatur. Fadius bis gratis depugnauerat, non gladiatoribus, ſerio, & periculoſo certamine, ſed in ludo, ideſt, nullo uitae diſcrimine. at Balbus pugnare eum auctore ſeſe, non in ludo, ſed gladiatoribus, uolebat. quod Fadium recuſaſſe, quis miretur? Sententiam patere iam arbitror: nunc ſingula uerba perpendamus. Militem Pompeianum. *pugnauerat igitur contra Caeſarem. Balbus autem Caeſarianarum erat partium: ex quo illi Pompeianos omnes odio fuiſſe, ueriſimile uidetur: itaque Fadij uitae non parcebat.* Depreſſus in ludum. *depreſſus ab ijs qui ludicram gladiatorum pugnã animi cauſſa ſpectabant. qui, Deprehenſus, legunt, quam apte coniungatur cum eo, quod ſequitur, In ludum, non attendunt.* Gratis. *nulla mercede.* Depugnaſset. *ludicra tamen pugna. nam hoc uerbum ad ludicra etiam accommodatur. Lampridius in Commodo: Rudibus inter cubiculares gladiatores in arena depugnauit.* Auctore ſeſe. *quaeſtore. Emphaſis quaedam ex parte Balbi: nec abeſt Aſinij ſcribentis indignatio: quaſi ita peruerſo, prauoq. Balbus eſſet ingenio, ut ſibi, etiam iniqua iubenti, parere homines uellet, recuſanteſq. ulciſceretur. Auctorari, pro, Auctore, placet quibuſdam, alucinantibus in ſententia, nec uidentibus, hic ſermonẽ haberi de ſeria gladiatorũ pugna; quod uerbo, Gladiatoribus, declaratur: Auctorari autem ſeruile uerbum eſſe, cum auctione ueneunt, qui ſeruitutem*

ſeruiant:

seruiant: quo respexit Plinius, cũ dixit lib. 36. cap. 15. Gladiatorũ spectacula edebat, ipsum magis auctoratũ populum Romanum circumferens. idest, sua stultitia seruientẽ magis, quã gladiatores ipsi, libertatis expertes: qui cũ auctorati essent, idest, in seruitutem empti, imperio domini, uel cum uitae periculo, parere cogebantur. Gladiatoribus libertos quoque interdum pugnasse, qui uenalem sanguinem haberent, auctor Liuius lib. 28.

eadem. *pag.* 370

CIVIS Romanus sum, } *usitata uox opem implorantium ciuium Romanorum, quibus, in externis praesertim locis, iniuria fieret. In Verrem: Ceruices in carcere frangebantur indignissime ciuium Romanorum: ut etiam illa uox, & illa imploratio, Ciuis Romanus sum, quae saepe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & supplicium maturius ferret. Et alio loco in eundem: Nulla uox audiebatur, nisi haec, Ciuis Romanus sum. In plerisque et recẽtioribus, et antiquis libris legitur: Ciuis Romanus natus sum. uerbum tamen, Natus, induxi olim, auctore Hieronymo Ferrario, comprobante praesertim eius coniecturam uetere libro, quo nunc etiam utor.*

EPISTOLA. XXXIII. pag. 372

SIMILES, } *Similis, habent ueteres libri; quod idẽ est; uel, Simul. quod mẽdosum uidetur. Si-*

miles

miles autem concionibus Narbone habitis Lepidi litteras dicit.

eadem. pag. 372

PALMARER § sic uideo esse in omnibus antiquis libris: & ita scriptum arbitror a Pollione. nam licet hoc uerbum alibi fortasse nusquam reperiatur; non tamen ideo reijciendum uidetur: cum eiusdem generis alia quoque sint. quod si, quae semel tantum dicta nobis occurrunt, ea mutare tãquam corrupta, & usitata restituere conabimur: Latinam linguam, quae paucis omnino libris conseruata, uix ad aetatem nostram peruenit, maiorem ad inopiam redigemus, maleq. merebimur de studijs litterarum. Palmari puto idem esse, quod palpari, idest adulari. palma enim blandimur, item ut palpo.

eadem. pag. 373

CARFVLENVM: § quem Hirtius & Octauianus cum legione Martia Pansae obuiam miserant. Appianus Carfuleium nominat. ueteres libri uarie, Carfulenum, Carfuleum, Cafulenum, Carfulenium, Carfulerium, Cursulenum, habent.

eadem. pag. 373

HABERE equitum * § numerus equitum desideratur in omnibus antiquis libris, praeter unum minime recentem, in quo est, Equitum V. idest quinque millia. nam ueteres numerorum notae, ducta supra linea, Millia significant. eam uero lineam saepe a librarijs omissam esse, ignorat nemo.

Equi-

Equitatum ideo seruauit incolumem Antonius, quia caruit equitibus Hirtius, & Germanos Caesaris equites ad Antonium paullo ante proelium transfugisse, Dio significat.

eadem. *pag. 373*

P. VAGIENI } *sic probo, ex Maffeorum libro, quo etiam olim sum usus. reliqui omnes, Pupilli, non Publij. idem liber, Vagienij.*

eadem. *pag. 373*

SEPTIMA } *fortasse aliter legendum: nam septima cum Hirtio fuit. Phil. 14.*

EPISTOLA. XXXIV *pag. 374*

AB confluente Rhodano } *ab eo loco, ubi confluere incipiunt Arar, & Rhodanus. Liuius lib. 1. Ad confluentes collocat castra. Vnus omnino uetus liber, Ab confluente ab Rhodano: reliqui nullo discrimine, Ab confluente Rhodano.*

eadem. *pag. 375*

AD FORVM Vocontium } *malim, Ad Forum Voconium, uel Voconij: quod a Plinio nominatur lib. 3. cap. 4. & hic ep. 17. Veteres libri, Vocontium, Vocontij, Vocatium, Vicontinum, Venticonum, & aliter.*

eadem. *pag. 375*

INERMORVM. } *pro, Inermium, antique. ep. 12. lib. 11. Et ep. 14. ad M. Brutum. Et Sallustius in Iug. Ab inermis pedibus auxilium petere. Et Quadrigarius apud Gellium lib. 17. cap. 2.*

eadem.

eadem. *pag.* 375

EQVITVM } *Equitum* xxx, *idest triginta millia, ut in libris nostris, linea numero superducta, impressum est, olim esse, animaduerti in antiquo Vincentij Riccij libro: nunc easdem notas in uno Maffeorum esse, in reliquis numerum equitū uideo desiderari. sed mihi, tantum equitatum habuisse Antonium, uerisimile parum uidetur.*

eadem. *pag.* 375

SVMMA studia officij } *officijs inter nos pari studio certauimus. Duo ueteres libri, Officij, non habent: unus, Summa studia officio mutuo: alius, Summa studia officij mutui. Cicero ipse Phil.* 13. *sic de Lepido: Magna eius in me merita, mea quaedam officia in illum.*

eadem. *pag.* 375

MEMINI autem } *sic probo, ut est in meo uetere libro, & erat in eo, quem olim habui, a Vincentio Riccio commodatum. Duo praeterea, Memini etiam: quod non placet. reliqui, Memini enim.*

EPISTOLA. XXXV. pag. 376

IN ciuibus conseruandis, } *sic duo ueteres libri, & unus praeterea, quo sum usus adolescens, Vbaldini Bandinelli. reliqui omnes, Obseruandis. malo, Conseruandis, ne ciuium caedes fieret. quod explanatur sequentibus uerbis: Me tantae multitudinis ciuium R. salutis, atque incolumitatis*

caussam

caussam suscipere coegit. Et infra: Misericordiam nostram, exercitusq. nostri. Ad hanc sententiam pertinent illa Planci uerba, ep. 21. Accessit eo, ut milites eius, cum Lepidus concionaretur, conclamarint uiri boni, pacem se uelle, neque esse cum ullis pugnaturos, duobus iam consulibus singularibus amissis, tot ciuibus pro patria amissis.

eadem. pag. 377

III. KAL. IVN.} mensis Iunij nomen est in duobus antiquis libris: in quibusdam Aprilis nominatur, errore perspicuo: in alijs neque Aprilis, neque Iunius. in plerisque libris antiquis est, IIII Kal. in nonnullis, ut in eo Vincentij Riccij, III Kal. quod magis probo. nam etsi Lepidus IIII. Kal. Iun. se cum Antonio coniunxit; ut ex Planci ep. 23. cognoscitur: ueri tamen similius uidetur, postridie Plancum ad senatum scripsisse, quam eodem die, in tanta rerum mutatione.

EPISTOLA. II

PAG. CCCLXXIX

VELLETE,] *alij ex ingenio, Velle, &c. sed ita referri necesse esset ad amicos Bruti, et Cassij: de quibus non scriberet, Vix quisquam, sed, Prorsus nemo. Sequamur igitur & antiquos libros, & sententiam.*

EPISTOLA. X. pag. 387

MALLE me tuum iudicium] *hoc refertur ad illud, Exploratum habes. Hunc locũ olim emendauimus ex duobus antiquis libris, Vincentij Riccij, & Pauli Boti: quibus aliqua ex parte suffragantur ij, quibus nunc utor. in uno tamen est, Videatur, non Videantur: in omnibus autem, Hoc, non Haec: ut legi etiam recte possit, Si tamen hoc temporis uideatur dici caussa.*

eadem. *pag.* 389

SEPTENVM numerum] *sic placet: & sic omnes habent mei ueteres libri.*

eadem. *pag.* 389

VARRONIS] *significat Antonium, qui thesauros C. Caesaris, ad Opis aedem depositos, abstulerat. Phil. 2. & ep. ad Att. & omnis historia.*

Varro-

Varronis autem, pro nequam hominis, & dissoluti. uide ep. ult. lib. 9. Ille Baro.

eadem pag. 389

SVSTINERE sumptum } *in alijs, Subsistere sumptui: in duobus antiquis, Sufficere sumptui. Omnia recte.*

EPISTOLA. XII pag. 390

INERMIS, } *pro, Inermibus. ep. 54. lib. 10.*

EPISTOLA. XIII pag. 391

ITINERA multo maiora fugiens, quam ego sequens. } *ita dixit, Itinera fugere, & Itinera sequi, ut dicebant ueteres, Ire uiam, Redire uiam. Est autem, Itinera fugere, & Itinera sequi, pro, in itineribus fugere, & sequi. quod omnino durius: itaque malim, Itinere multo maiore.*

EPISTOLA. XIV pag. 393

MVTINA } *sic placet; quamquam omnes antiqui libri, praeter unum, habent, Mutinae.*

EPISTOLA. XVII pag. 396

AMBITVS extare } *& consuetudine Latini sermonis adducor, & praeterea quinque ueterum*

rum librorum testimonio, ut probem, Exstare, non probem, Excitare, quod alijs placet.

EPISTOLA. XX *pag. 398*

PRIVS ut Alpes transgrederer, ʒ *mendosus uidetur epistolarum ordo. nam si nondum Alpes transgressus est, coniungi Planco nondum potuit. at coniunctus uidetur ep. 15.*

eadem. *pag. 399*

EX AGRIS Syllanis, ʒ *sic quinque libri ueteres. agros dicit, quos dictator Sylla, municipijs ademptos Marianarum partium studiosis, publicauerat. ep. 4. lib. 13.*

EPISTOLA. XXIII *pag. 402*

LEPIDVS commode de nobis sentire uidetur. ʒ *nihil muto. nam, De nobis, pro De rep. dixit. Et, Commode nobis, in nullo reperitur antiquo. Sic locutus ep. 18. lib. x. Magnum periculum ea pars exercitus adiret, quae bene de rep. sentit.*

EPISTOLA. XXVII *pag. 405*

QVID defuit nostrae familiaritati in maximis rebus? quonam modo me gererem aduersus Caesarem, usus tuo consilio sum ʒ *distinguo*

ſtinguo ſic. Quid defuit noſtrae familiaritati ? in maximis rebus quonam modo me gererem aduerſus Caeſarem, uſus tuo conſilio ſum. Haec etſi leuia uidentur, quia tamen quiddam afferunt ad ſententiam, non contempſimus. quae non eſſe adhuc animaduerſa, miramur.

EPISTOLA. XXIIX pag. 408

PATRIAM amicitiae praeponendam eſſe: } cum & ſententia pateat, & ita ſcriptum ſit in duobus antiquis meis libris; mutandum nihil duxi. alij legunt, Patriae amicitiam: hoc ſenſu: patriae amicitiam priuatae amicitiae praeponendam. quod mihi non probatur. nam, Patriae caritas dicitur; Patriae uero amicitia, quis umquam dixit? amicitiam uero patriae praeponere, dixit hic noſter in ea pro Rabirio perduellionis reo.

eadem. pag. 409

APPETENDAM } Fugiendam, &, Appetendam, opponuntur. tres ueteres libri, Oppetendam: ſex, Appetendam. Vtro modo legatur, diſcrimen in ſententia non erit.

EPISTOLA. I

PAG. CDXII

COMPRESSVM est,] *quia dixerat, Manabat, contrarium contrario reddidit: item ut ep. 12 ad Att. lib. 3. Orationem illam ita compresseram, ut numquam emanaturam putarem. Primus ego locum emendaui, ex uetere Vincentij Riccij libro: cum in omnibus impressis, Compressa est, legeretur.*

EPISTOLA. II pag. 414

AD XIII. Kal. Oct.] *Tota res ita se habet. Cum Cicero, post interitum Caesaris, primum desperata rep. in Graeciam abire cogitasset; deinde, allata spe quadam libertatis, & otij, mutato consilio ad urbem reuertisset; M. Antonius consul* Kalendis *Sept. de supplicationibus relaturus, eum de more in senatum uocauit. Cicero misit, qui se excusarent, quod de uia langueret. ille iratus fabros se missurum, & domum illius disturbaturum esse, audiente senatu, dixit. uenit Cicero postridie in senatum, idest,* IV. *non. Sept. & locutus est, absente Antonio, de rep. liberius, quam*

pericula,

pericula, minaeq. postulabant: eaq. nunc exstat oratio, Philippicarum prima. Tum Antonius, furore percitus, adesse eum iussit in senatu ad XIII. Kal. Oct. ipse interea totum illud spatium, quod est a quarto non. Sept. ad XIII. Kal. Oct. commentatus est in Tiburtino Metelli, quae contra Ciceronem diceret, eo die in senatum, dissuadentibus amicis, Cicero non uenit; sed mox accurate scripta oratione respondit, quae inter Philippicas secunda legitur. est autem ita scripta, quasi praesens praesenti Antonio eodem die responderit. quod ex eo constat, quia XIII. Kal. Oct. inuectus est in Ciceronem Antonius, & eodem die habitã esse Philippicam secundam, fingit Cicero, cum ait in ea: Nescis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse? Nam qui dies quartum diem ludorum Romanorum proxime sequitur, est, XIII. Kal. Oct. ut ex marmoreis antiquorum dierum fastis, quod Kalendarium uocant, intelligitur. Ac nequis in dubium uocet, quod scriptam esse dixi, non habitam: probabo ipso teste, non fuisse illum eo die in senatu, metu armorum Antonij: sic enim inquit in Philippica V. Cum is dies, quo me adesse iusserat, uenisset; tum uero agmine quadrato in aedem Concordiae uenit, atque in me absentẽ orationem ex ore impurissimo euomuit. quo die si per amicos mihi cupienti in senatum uenire licuisset; caedis initium fecisset a me: sic enim statuerat. Et in hac ipsa epistola, cum ait: Tuto in senatum ue-

nire mihi non licet: caedem enim gladiator quaerit, eiusq. initium ad XIII. Kal. Oct. a me se facturum putauit: nonne se non fuisse in senatu eo die significat? Scriptam etiam, ut dixi, non habitam secundam Philippicam, indicant illa ad Att. ep. 10. lib. 16. Vtinam eum diem uideam, cum ista oratio libere uagetur. nam si scriptam edere non audebat: multo minus, ipso praesente Antonio, eam habere ausus esset. loquitur enim eo loco de secunda Philippica: ut in Commentarijs docuimus.

eadem. pag. 414

AT quam paratus uenerat, ¶ Libri ueteres, Ad quem: quod si probamus, ita dictum uidebitur, quod eum Antonius in senatu affuturum putaret: ut sit: uenerat ad me paratus: idest, ut in me diceret ea, quae complures dies commentatus erat. Malo tamen, At quam: quod alij excogitarunt.

eadem. pag. 415

IVS suum recuperabit. ¶ sic octo mei ueteres libri; recte: ut bene ominetur de Cassio, & Bruto; uel si in Italia res male succedat. ad Att. ep. 13. lib. 15. Videtur resp. ius suũ recuperatura.

eadem. pag. 415

SIVE non; ¶ hoc in uno tautum est uetere libro, a reliquis abest. in tribus etiam hoc modo legitur: Qui si non ad me referent, mea tibi tamen beneuolentia, fidesq. praestabitur. quod minime displicet.

displicet . in tribus , Qui sine ad me referent, mea tibi &c.

EPISTOLA . V pag. 418

CLATERNAE } *Cliternā uocant Plinius , & Strabo , Claternam idem Cicero Phil. 8. inde Hirtius Antonij praesidium deiecit.*

EPISTOLA . VI pag. 419

TIDIO Strabone , } *malim, Titio: cum Titij noti sint, Tidios autem ego quidem ignorem. & ep. 14. lib. 13. Titius Strabo nominatur.*

EPISTOLA . XII pag. 424

QVOS } *sic omnes libri ueteres ; uno excepto, in quo est, Quam, & in margine Quos . Quos autem exercitus accipio , non tyrannos : nam tyranni sunt ipsi Dolabella & Antonius , quibus ereptum a se exercitum esse gloriatur . At , Exercitum , dixit , non Exercitus . Vere : tamen postea respexit ad quattuor exercitus , quos ipse comparauerat , Murci, Crispi , Bassi , Allieni.*

EPISTOLA . XIII pag. 426

NEC inconuenientia , } *ita legitur in quinque antiquis libris , quos nunc habeo , & in alijs*

praeterea, quibus olim sum usus; Petri Bembi, Vbaldini Bandinelli, Ioannis Scalae, Paulli Boti, duobus Caroli Sigonij. nec uero aliter postulat sententia. Duo ueteres libri, unus Vincentij Riccij, quem olim in Scholijs meis nominaui, alter, qui nunc apud me est, uiri doctissimi, atque optimi, & mihi uetere necessitudine coniuncti, Petri Pagani, habent, Disconuenientiam: nec improbo: nam & Horatius ep. 1. l. 1. dixit: Aestuat, & uitae disconuenit ordine toto. Et ep. 14. Non eadem miramur: eo disconuenit inter Meq. & te. Alij legũt, Nec conuenientia, pro, inconuenientia. Sua cuique sponsa, ut in prouerbio est.

eadem. pag. 427

CVI Lucilius praeerat:] *etsi nihil mutauimus, tamen indicamus placere nobis, Lucius, potius, quam Lucilius: tum quod ita est in duobus antiquis, & in uno praeterea Vincentij Riccij, quem olim habuimus: tum etiam, quod Appianus hunc nominat L. Figulum: & Figulus non Luciliorum, sed Marciorum, & Nigidiorum est cognomen.*

eadem. pag. 427

CASTRA habet posita παλτοῖ] *Paltum a Plinio quoque Graeca inflexionis forma nominatum. E uetere libro Paulli Boti sic olim emendauimus. & ita dictum, παλτοῖ, figura Graeca, ut* κορύδαλλος κορυδαλλοῖ, προβάλινθος προβαλινθοῖ, φάληρον φαληροῖ, φρέαῤῥον φρεαῤῥοῖ.

eadem.

eadem. pag. 428

ACROMMYACRIDE.] uerba Graeca, Latine prolata. nam κρομμύου ἄκρα Cypri promontoriũ est, auctoribus Strabone, & Ptolemaeo. ἀκρὶς autem deminutiua forma dictum. Cassius, cum Latine loqui uellet, ex duobus nominibus unum fecit, omissa una littera V.

EPISTOLA. XIV pag. 429

QVAM reuera furere eos inueni. quod uero aliquid de his scripsi,] totum hoc non erat in impressis libris: ego addidi ante multos annos, ex antiquo Vincentij Riccij libro: cum quo postea uidi consentire & Sigonij librum, & quattuor praeterea, quos nunc habeo.

eadem. pag. 429

NEC in me ullae priuatim iniuriae umquam.] subaudi, Fuere. sic duo ueteres libri, & recte.

EPISTOLA. XV pag. 433

DVVM millium amphorum,] antiquissimus grãmaticus Iulius Romanus admonuit, Amphorum, dici, cum additur numerus; Amphorarum, per se: ut est apud Carisium.

eadem. pag. 434

HAEC] non est, a quo uerbo regatur: & subaudiri uidetur, Faciunt. nonnulli ueteres libri

habent: Hoc siue timor est, ut dictitant, de agris, quos in continenti habent, siue furor, siue patientia paucorum. &c. Omnes autem scripti libri, Patientia, non Potentia: sed, Potentia, magis placet, licet, ut opinor, ex ingenio sit.

eadem. pag. 434

MEDERI, cum facile possent, uoluerunt. § sic duo ueteres libri: reliqui, Noluerunt. sed Latiui sermonis consuetudo postulat, Voluerunt. non enim dicitur: Neque nostro praesentium, neque imminenti Italiae periculo mederi noluerunt. Nam id esset, Mederi uoluerunt: cum ex geminata negatione fiat affirmatio.

EPISTOLA. XVII pag. 439

IN ista solitudine, § Solitudine potius, quam Solicitudine, e tribus antiquis libris, & e sensu legendum putaui. dixit enim Solitudine, pro Summo otio: quod apertius sequenti epistola: Etsi, inquit, periniquo patiebar animo te a me digredi: tamen eo tempore me consolabar, quod & in summum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotijs discedere.

EPISTOLA. XXII pag. 442

COLLEGA nostro, § in auguratu. ep. 14. lib. IIX. & ad Att. ep. 14. lib. x. & Phil. 2. & Plutar-

Plutarchus. Alij, Vestro, legunt, historia refragante. nam ueteres libri utrumque habent.

EPISOLA. XXIII pag. 443

STRATORIVS. *fortasse legendum, Statorius, ex Festo in Lacus Lucrinus.*

eadem. pag. 444

QVATTVOR: *Appianus lib. 3. scripsit, sex fuisse Macedonicas legiones: quarum unam Antonium Dolabellae, collegae suo, in Syriā proficiscenti, concessisse: reliquas ipsum accepisse. quod si ita est: legendum hic uidetur, Quinque, nō Quattuor: ut Antonius duabus quidem in proelio ad Mutinam sit usus, unam uero castris praesidio reliquerit: quae fortasse fuit Alaudarum legio, quā cum Antonio fuisse Cicero ostendit ep. 7. ad Att. lib. 16. ita quinque legionum numerus reperietur.*

EPISTOLA. XXV pag. 346

ALTERO uicesimo die, *die uicesimo secundo. nam Alter secundum obtinet locum. quod ex antiquo lapide intelligitur, in Casinati reperto, in ruinis uillae.*

MEMO-

MEMORIAE

SEX. VIGELLI. AQVINAT. QVI
ANN. ATTIGIT. CENTENS.
SET. ALTERVM. ET. NONAGENS.
PERPET. INOFFENSA. VALETVD.
EXEGIT. RELIQVOS. SEPTEM. ET. D. XIIX.
DECVBVIT. ET. OCCVBVIT
NAT. LVD. SAECVL. VIII. OBIIT. SEQVENT.

Et Tacitus in Dialogo de Oratoribus, tres aetates adolescentium oratorum designat, his uerbis: Nonodecimo aetatis anno L. Crassus C. Carbonẽ, uno & xx, Caesar Dolabellam, altero & xx. Asinius Pollio Catonem, non multo aetate antecedens Caluus Vatinium, ijs orationibus insecuti sunt, quas hodieq. cum admiratione legimus.

eadem. *pag.* 446

IDEST Clauisij, & Tauri. *delendum hoc arbitror, ut glossema.*

eadem. *pag.* 447

QVODDAM caecum tempus seruitutis. *in quo non eluceret honestũ, in quo homines recta non uiderent: ut facile, tamquam in tenebris, errarent, ac laberentur. Hanc ego ueram esse huius loci sententiam arbitror: eaq. duorum ueterum librorum testimonio comprobatur. In alijs pro, Caecum, legitur, Graecum: quod mendosum puto. Sunt, qui ex ingenio, Egregium, legendum existiment.*

ex

ex quo quaenã elici apta ad hunc locũ sentẽtia possit, non equidem intelligo. In alijs, Gratũ, mendose.

eadem. pag. 447

CONFECI in Caesaris Octauiani plagas. } suam laudem cum Octauiano communicat. Confeci, inquit, ac perdidi, Antonium, in Octauiani plagas, idest, ut Octauianus eum & ipse cõficeret. Placeret tamen, ut olim placuit, Conieci, pro Confeci, unius litterae mutatione parua: nam F ab I, si maiusculae scribantur ut olim, non admodum differt.

eadem. pag. 448

HIC dies aliam uitam affert, } uerba Terentij in Andr. Quidam legunt, Haec dies: opinor, ut tempus potius, quam certus dies ostendatur. Mihi placet interpretatio, mutatio non placet: primum, ne dissentiam ab antiquis libris, qui consentiunt omnes in Hic dies: quod etiam Donatus probat: deinde, quia Dies uirili genere interdum tempus designat, itemq. muliebri certũ diem.

eadem. pag. 448

P. LVCCEIVM } quis non uidet initium esse alterius epistolae? cum infra de Pansa mortuo, supra de uiuo fiat mentio. De eodem Lucceio ep. 30.

eadem. pag. 453

ATTIO Dionysio } si est idem, de quo in ep. 24. Attico legi malim, quam Attio: ut ab Attico & cognomen, & nomen acceperit. quod etiam Corrado placuit. ep. 15. lib. 4. ad Att.

EPISTOLA. II

PAG. CDLVII

C. AVIANO Euandro,] *illud primum constat, libertum hunc esse M. Aemilij, qui post nominatur: deinde, cum liberti retinere soleant seruile nomen, patere arbitror, Euandro nomen huic fuisse, cum seruiret; Auiani autem cognomen ab eo, qui manumisit, accepisse. non enim ijs assentior, qui, Auianio, legunt, opinati Auianiam gentem Romae fuisse. nam liberti eodem, quo patroni, nomine utebantur. patrono autem Euandri, Aemilio, nomen fuit, cognomen Auiano. itaque ep. 21. cum eius libertum C. Auianum Hammonium Cicero commendare uellet, sic orsus est: M. Aemilius Auianus ab ineunte adolescentia me obseruauit. Et ep. 27. C. Auianus Hammonius incredibiles mihi gratias per litteras egit & suo, & Aemilij Auiani, patroni sui, nomine. Quod si opinionem suam ueteris libri auctoritate defenderint: nos contra non uno, aut altero, sed pluribus utemur testibus antiquis libris; quibus ipsa ratio maxime suffragatur. nam si patronus M. Aemilius Auianus uocatur; quod in dubium ne immutatores quidem isti uocant: qui*

potest

potest eius libertus Auianius dici potius, quam Auianus? Id me magis aliquanto mouet, quod primum huius Euandri nomen est Caius, non, ut eius patroni, Marcus: & quod eiusdem Aemilij libertus Hammonius item Caius, non Marcus, appellatur: ut ex duabus epistolis, 21. & 27. cognoscitur. Expediemus hunc fortasse nodum, si putabimus, Euandrum & Hammonium duobus fratribus C. & M. Aemilijs Auianis seruisse, manumissosq. praenomen a fratre maiore Caio accepisse. Nec uero de duobus fratribus Auianis incerta & inanis coniectura est. nam ep. ult. huius libri, facta patris eorum C. Auiani Flacci mentione, subiunguntur haec: C. Auianus in Sicilia est: Marcus est nobiscum. Licet etiam opinari, manumissos Euandrum & Hammonium non ab horũ fratrũ altero, sed ab utriusque patre C. Auiano Flacco, & ab eo praenomen accepisse. nam, quo tempore in Ciliciam Cicero profectus est, uiuebat Flaccus: perijt autem aliquot post annis Allieno Siciliã obtinente, ut ex epistola ult. huius libri colligitur. Nam quod ijdem in ceteris quoque, quae infra leguntur, epistolis, 21.27.35.79. atque etiam lib. 7. ep. 23. Auiani nomen in Auianium mutarunt: eadem ratione refelluntur: ut omittam ueterum librorum, quibus quidem ego utor, testimonium: quod illi tamen contemnunt, nisi si cum suo singulari libro consentiat: nos tamen, contemni non debere, saepe sumus experti: contra, in illo, quem

se unum sequi profitentur, mendosa esse quamplurima non ignoramus.

eadem. *pag.* 458

REMIGRARE *e Memmij sacrario in ueterem domum. uel, Remigrare, dictum est, non ob reditum in pristinam domum, sed ob discessum, in quamcumque iturus esset.*

eadem. *pag.* 458

KALENDIS Quinct. *praefinita Euandro die, qua e sacrario migraret.* Kalendae *Quinctiles in Vrbe primus erat locationum dies. Ad Q. fratrem ep.* 3. *lib.* 2. *Post* Kal. *Quinct. in tuam domũ commigrabis. Suetonius in Tiberio: Senatori latum clauum ademit, quem cognouisset sub* Kal. *Iulij demigrasse in hortos, quo uilius post eam diem aedes in urbe conduceret. Et Mart. epigr. lib.* 12. *epigr.* 32.

EPISTOLA. VI. pag. 463

DELIGENDIS. *sic opinor melius, quam Diligendis: nam in delectu iudicium ostenditur. Porro, quam parum differat* Deligendis *a* Diligendis, *qui libros ueteres maiusculis descriptos litteris norunt, facile perspiciunt.*

EPISTOLA. IIX pag. 466

CVIVS ex filia natus est L. Sextius, *in oratione pro Sextio: Duxit honestissimi, & spectatissimi*

tissimi uiri C. Albini filiam: ex qua hic est filius, & nupta iam filia. In eadē oratione praenomen Sextij pueri est Publius, idē quod patris, non Lucius. Antea in omnibus impressis, Cuius ex familia &c. legebatur. Primi nos locum emendauimus.

EPISTOLA. IX pag. 467

RVPILIVS P. F. Men.} mallem, Rupilius P. F. An. ut Aniensis tribus significetur. nam Vincentij Riccij liber antiquus habet, Rupilius P. Fannias. cuius uitij fuit haec origo, quod, cum scriptum esset, P. F. An. imperiti, ueteres notas non intelligentes, scripserunt, P. Fannius. Quod si retinetur, Men. de Menenia tribu erit intelligendum; de qua diximus in Scholijs lib. IIX.

EPISTOLA. X pag. 468

VT SE corroborauit,} ut ad uirilem aetatem accessit. Sic in orat. pro Coelio: Cum is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset. Et in eadem, Non modo haec aetas, sed etiā iam corroborata, idest, non modo adolescentes, sed etiam uiri. Et supra, eiusdem orationis initio, eos, qui non, ut Coelij accusator, adolescentes essent, sed uiri, Robustiores appellauit. Alibi etiam in hanc sententiam eodem uerbo usus est. Inde Robusta aetas.

eadem. pag. 468

SED tamen caussa communis ordinis} plerique ueteres libri, Sed tamen communis ordinis: quod mendosum esse constat: itaque legendum putabat Vbaldinus Bandinellus, quod item alijs

placere uideo: Sed tamen communio ordinis. Equidem nec improbo, quod placet doctis uiris: nec tamen statuo, sit ne hoc melius, quam illud, Caussa communis ordinis: quod mihi quidem ideo magis placet, quia sumptum est ex quibusdam antiquis libris. Sunt, qui opinentur, Communis, recte legi: & subaudiri, societas: ut publicanorum omnium tota societas intelligatur. id mihi uidetur durius, & accersitum nimis longe.

EPISTOLA. XII pag. 471

NON ut aliquid de illa commendatione deminuam, sed ut hanc addam ❡ simile illud ep. 10. Nihilo infirmius illud, hoc addito. Alij aliter. nos sic emendauimus ex uetusto Maffeorum libro.

EPISTOLA. XV pag. 473

ETIAM, hominem perustum; etiamnũ gloria uolunt incendere; ❡ Etiamnum, non placet: uidetur enim abundare, cum iam dictum sit, Etiam. Augent mendi suspicionem ueteres libri. nam pro, Etiamnum, tres habent, Et intimum: unus, Et iam non: duo, Et inanem: unus, Et inani: unus, Inani: unus, quo sum usus adolescens, Vincentij Riccij Immani: quod in Sholijs nostris olim testati sumus: unus omnino, Et iamnũ. Quae uarietas dubitationẽ mihi quidem non paruam affert. placuit olim, Inani gloria: placet idẽ nunc, ita, si docti uiri probant. non enim is sum, qui meas opiniones mordicus retineam.

EPI-

EPISTOLA. XVII pag. 476

QVAMMAXIMVS postea commendatione cumulus accedat. § pro, *Postea*, *Potest mea, mihi placere, Scholia mea in has epistolas, ante triginta annos edita, & saepe deinde impressa, testantur. itaque non disputo, quam recte faciant, qui, quod nostrum est, ad alios transferãt: cũ praesertim, Scholia nostra se uidisse, infitias ire non possint. equidem, quod ad me attinet, non laboro: minima enim haec duco; & magis id specto, ut studiosis meo labore consulam, quam ut inanem gloriam quaeram: sed iniquam nostrorum temporum consuetudinem notandam putaui. De correctione nihil addo. notus enim loquendi modus. uno tamen utar exemplo. ep. 4. lib. 15. Quam potui maximis itineribus ad Amanum ire contendi.*

EPISOLA. XXI pag. 480

IN OMNI genere officij diligendus. § *nõ delector mutatione: facio tamen libenter, ut in locis mendum redolentibus testificer sententiam meam. In omni genere officij diligendus, ferri potest, & eo magis, quod omnes libri ueteres consentiunt: uerumtamen, quia Diligens, & Diligendus, non admodum diuersa sunt; scripsi olim, nihil tamen affirmans, magis mihi placere Diligens, quam Diligendus: ut mentio fiat in officio diligentiae potius, quam amoris, ex consuetudine Ciceronis: quam si quis cõtemnit, eum a me dissentire nec miror, nec moleste fero. Ciceronis haec sunt, pro Plã-*

cio: In omni officio diligentissimus. Pro Coelio: Viro omnis officij diligentissimo. Pro Cluentio: In omnibus officijs retinẽdis diligẽtior esse nemo potest.

eadem. *pag.* 480

EVM Hammonium] *fortasse abundat, Hammonium.*

EPISTOLA. XXVI pag. 484

LIBENTER te esse facturum:] *ab omnibus antiquis libris, uno excepto, abest Te: nec sane necessarium uidetur.*

eadem. *pag.* 484

MEAS quoque litteras.] *etsi neque numerus, neque genus loquendi admodum mihi satisfacit: quid enim est, Meae litterae magnũ sunt apud te? consensus tamen facit ueterum librorum, ut acquiescam. In uulgatis legebatur, Meas quoque litteras pondus habituras. apte: sed antiquitatis, ut arbitror, nullo testimonio.*

EPISTOLA. XXVII pag. 485

VT uos soletis in formulis,] *sic plane in antiquo Fuluij Vrsini libro, & recte: alij duo, Vt soletis in formulis: reliqui mendose, Vt uoletis in formulis. Notae sunt iurisconsultorum formulae.*

EPISTOLA. XXIIX pag. 487

ILLVD, quod supra scripsi, id tibi confirmo] *Id, non abundat, sed additum confirmationis gratia, ut ep. 57. Illud, quod tecum & coram, & per litteras diligentissime egi, id & nunc etiam atque etiam rogo. Et lib. 7. ep. 26. Lex sumptuaria,*

tuaria, quae uidetur λιτότητα attulisse, ea mihi fraudi fuit. Et pro Coelio: Illud tempus aetatis, quod ipsum sua spōte infirmū, aliorū libidine infestū est, id hoc loco defendo. Plautus in Pseud. Tibicinā illam, tuus quā gnatus deperit, eā circumducam lepide. Varro lib. 3. de re rust. Thebae, quae ante cataclysmon Ogygi conditae dicuntur, eae tamen circiter duo millia annorū & centum sunt. Duo uerba, Tibi confirmo, sumpsimus ex antiquis libris. quod ideo testificamur, quia, locū ex ingenio supple tum, alij crediderunt, hoc argumento ducti, quod in suo uetere libro deesse aliquid cernerent.

EPISTOLA. XXIX pag. 491

QVIBVSQ. muuitus fuerim; } hunc locum uacare mendo, persuaderi mihi uix potest. antiquus liber unus, Quibus & munitus: alius, Quibusq. monitus: reliqui omnes, Quibusq. munitus fuerim, mihi placeret, Quibusq. inimicus fuerim. Vt in eo Pompeiani significentur, Per quos homines, ordinesq. steterim; Caesariani in hoc, Quibusq. inimicus fuerim.

EPISTOLA. XLII pag. 498

BVLLIONES, } sic omnes libri ueteres, pro Bylliones. interdū tamen Graeca littera Υ seruatur, ut in Pyrrhus, Phryges: quod Cicero, contra ueterem consuetudinem, probat in libro de perfecto oratore. Populi sunt supra Epidamnum, a Byllide, siue Bullide urbe, quae est in Illyrico. Plinius, Strabo lib. VII. Stephanus.

EPISTOLA. L pag. 502

MVLTA in illum mea; quodq. maximũ est, summus inter nos amor, § *quanto hoc uenustius, quam ut est in uulgatis libris, Multa in illum mea quoque. maximum est, summus inter nos amor. Sic autem ante multos annos ex antiquo libro Vincentij Riccij emendauimus. nunc eo magis confirmor in sententia, quia uideo sic & legi, & distingui in Petri Pagani libro: in alio autem, Multa in illum mea. quod maximum est, &c.*

EPISTOLA. LII pag. 503

REGI. § *cognomen gentis Marciae: ut e Sallustio, Valerio, Suetonio constat, addito etiam testimonio Ciceronis ep. 14. ad Att. lib. 1. & Plutarchi in uita Ciceronis. Absurde nonnulli putant hũc esse Deiotarum regem: cum tamen, Deiotaro regi, non sit in titulo, sed tantum, Regi. praeterea inepta familiaritas illa esset, in ijs uerbis, quae sunt infra, Fac igitur, mi Rex, &c.*

EPISTOLA. LIII pag. 503

EI TE commodes, § *malim, Ei Commodes. sic enim Cicero locutus ep. 9. 13. 32. 35. 37. 41. 54. 69. 70. 75. h.l.*

EPISTOLA. LVI pag. 506

MYLASII, & Alabandenses § *sic diserte scriptum est in meo uetere libro: in alijs, Mylasij, & Alabandes: in quibusdam, Mylasis, & Alabandes, Graeco more. Mylasa, & Alabanda nominantur a Plinio, & alijs.*

EPISTOLA. LXXIII pag. 518

PROCOS.} suspicor hoc uerbum abundare, & additum ab aliquo, qui putauit, cum in sequentis epistolae inscriptione Proconsul Philippus uocetur, multo magis in hac, quae ordine antecedit, uocari debere: cum peruersus ordo sit, & illam, quae sequitur, huic omnino praeponendam esse constet. Quo modo enim proconsul appellari potest, cum in urbem, deposito imperio, redierit? in urbe enim potius Philippum esse, quam ad urbem, facile credo: cum dicat Cicero: Quod si Romae te uidissem, coram gratias egissem: & quia, qui ad urbem morabantur, triumphum expetebant: cuius rei nulla fit mentio in epistola: nec uero triumphauit umquam hic Q. Philippus.

EPISTOLA. LXXVII pag. 521

P. SVLPICIO} Bernardinus Rutilius, qui opiniones quasdā suas in Familiares, ut uocāt, Ciceronis epistolas, me puero, edidit, legendū arbitrabatur, P. Vatinio, adductus in hanc sententiā ea ratione, quia Cicero de seruo suo Dionysio scribit in hac epistola, de quo itē Vatinius ad Ciceronem in duabus, 9. & 10. lib. 5. & ad eum Cicero ep. XI. ibidē. Sensit idem postea Corradus in suis Scholijs. Mihi non satis neque Rutilij, neque Corradi sententia, quam alij postea secuti sunt, probatur. nam, ut illud omittam, quod haec huius epistolae uerba: Saluo iure nostrae ueteris amicitiae: & quae sunt infra: Pro tuo perpetuo in me studio: non uiden-

tur in Vatinium conuenire, cuius erga Ciceronem perpetuum certe studium non fuerat, inimicitijs, oratione aduersus eum notissimis, interruptum: ut hoc, inquam, omittam, quod exigui ponderis non est; ualde me mouet ea ratio, quod post supplicationem decretam scribit Cicero de seruo suo ad Sulpicium: at Vatinio decreta supplicatio uidetur Octobri mense, ut ex ep. 10. lib. V. non dubiam facere coniecturam licet. scripsit enim Vatinius Nonis Dec. eam epistolam; cum de supplicatione decreta iam e Ciceronis litteris cognouisset. Ante Nouembrem autem alteram eiusdem epistolam acceperat Cicero, datam V. id. Quinct. in qua de fuga serui Dionysij se audiuisse significauit. quod cum ita sit; cui uerisimile uideatur, hanc epistolam, Sulpicio inscriptam, in qua de supplicatione decreta fit mentio, ad Vatinium de Dionysij fuga, multo ante supplicationem ei cognita, ut ignota de re missam esse? Ad hanc rationem accedit altera, ipsa quoque, ut arbitror, non contemnenda. Nam cum Cicero supplicationem decretam Sulpicio significat, eodem tempore M. Bolanum commendat. Vatinius autem in epistola sua de supplicatione sibi decreta respondens, uerbum de Bolano nullum facit. Consensum omitto ueterum librorũ, quibus in omnibus perspicue scriptum uideo, ne una quidem littera ueritatem obscurante, P. Sulpicio. Restat illa dubitatio cum in Vatinij imperio urbs Narona fuerit, ut ex ipsius epistolis intelligitur;

qui

qui poſſit eadem urbs eſſe in imperio Sulpicij. Placere uideo doctis uiris, id quod ego quoque ſemper exiſtimaui, Vatinij, qui tribunatum e Caeſaris primum conſulis uoluntate geſſerat, & Sulpicij, qui eiuſdem Caeſaris legatus fuerat in Gallia, communem fuiſſe prouinciam Illyricum; & eo magis, quod ijdem in re quoque maritima, contra Octauium Pompeianum in Illyrico praeclare geſta, collegae fuerant: ut apud Oppium ſcriptum eſt. At Vatinium de Illyrico ſine Sulpicio triumphaſſe, faſti docent: ex quo ſequi uidetur, ut ſolus Illyrico praefuerit. Hoc refellere non difficile eſt. potuit enim toto triennio, quo Vatinius Illyricum adminiſtrauit, ideſt a quarto Caeſaris conſulatu ad Lepidum, & Plancum conſules, aliquid in prouincia Sulpicius aliquid offendere, aut a Caeſare ipſo reuocari, aut poſt obitum Caeſaris ab Octauiano rerum potito: potuit ante Lepidi, & Planci conſulatum interire: fortaſſe etiam hunc honorem Octauianus, cum omnia non iure, non more, ſed ex dominantium libdine gererentur, uni Vatinio gratiae cauſſa largiri uoluit.

IN. LIB.

EPISTOLA. I

PAG. DXXV

HISPO ꝫ *centurionis fortaſſe nomen. Hiſponem quendam nominat Quinctilianus lib. 6. cap. de riſu. Hic nonnulli ueteres libri habent, Ipſo: alij, Ipſe: quinque noſtri, Hiſpo. Ex hac uarietate legendum fortaſſe, Piſo, uel potius, Ipſe: ut de eodem accipiatur: cuius nomen omitti potuit, Cum Terentiae litteris, L. Piſonem, Ciceronis inimicum, eius anni conſulem, ad Macedoniam regendam propediem iturum ſignificantibus, reſponderet. nominare enim, qui conſul adhuc erat, non audebat.*

EPISTOLA. II pag. 527

QVAE impenſa facienda eſt, in eius partem te, miſeram, & deſpoliatam, uenire. ꝫ *ueteres libri, quos quidem ego uiderim, Te non habent: & uidetur ſubaudiri poſſe.*

EPISTOLA. IV pag. 530

QVOS ego ſeruaui ſemper, ꝫ *ſic unus antiquus liber: omnes reliqui, Quibus ego ſeruiui ſemper. quod magis placet.*

eadem.

eadem. *pag.* 531

EAM confirmes, & rem adiuues.} *sic ueteres libri, & recte. Confirmare spem, dixit Cicero in Diuinatione.*

eadem. *pag.* 531

QVID de Tulliola mea fiet?} *Cum ita sit in meis omnibus antiquis libris; nō uideo, cur mutē. etsi scio, Quid Tulliola mea fiet, quod ad Latini sermonis consuetudinem attinet, recte legi posse: ut ep. 1. ad Att. lib. 6. Quid illo fiet, quem reliquero?*

eadem. *pag.* 531

CETERORVM seruorum ea caussa est,} *ueritus Cicero amissionem seruorum cum tota re, manumisit eos hac condicione, ut, si per legem Clodiam bonis omnibus priuandus esset, ij suo beneficio liberti essent, si modo id obtineri posset: sin autem lex seruos non adimeret, &, ut ad ueterem dominum pertinerent, concederet; seruirent, ut antea, praeterquam paucissimi, quos ob fidem, & diligentiam omnino liberatos uellet. Dixit autem, Ceterorum seruorum, cum de suis loqueretur. nam ex Terentiae seruis neminem manumiserat: (neque enim poterat) tantum ijs, eam facturam esse, ut quisque esset meritus, promiserat. Hic locus in omnibus libris impressis mendose legebatur. nos eum distinctione tantum restituimus.*

eadem. *pag.* 532

OFFICIO uincet omnes spes.} *mutationem sententia non requirit, praesertim confirma-*

ta

ta nō uno, aut altero, sed omnibus ueteribus libris. Bene speranimus, inquit, de Sallustio: sed ille officio uincet omnes spes. Nouum autem, uel absurdum uideri non debet, Vincere spes, neque quod ad sententiā, neque quod ad loquēdi genus attinet. Eodē modo, Spē summā ciuium uirtute superare, dixit in libro de Amicitia. Spes autē, numero multitudinis, et apud Ciceronē ipsū, et apud alios usitatū est.

EPISTOLA. VI pag. 534

CICERO S. D. Terentiae suae, § sic quattuor ueteres libri, quos secuti sumus: unus, Terentiae, & Tulliae: duo, Suis S. D. M. Cicero: quos nō probamus. cur enim aut eorū nomen, ad quos scribit, aut etiā suum Cicero occultaret, nō uideo. quasi uero manus illius a multis agnosci non posset: aut, cuius seruus esset Pollex, qui nominatur in extrema epistola, reperiri difficile esset. Praeterea, cur inscribatur, Suis; cum ad unā Terentiā epistola mittatur? quod illa indicant, Ex tuis litteris: & Nostra tibi gratias agit: &, Pollicem extrudas. non enim huic sententiae illud aduersatur, quod, quasi plures alloquatur, ait, Videatis uelim, quo modo satisfiat ei, cui scitis me satisfieri uelle. uult enim Terentiam ea de re cum amicis consilium capere.

eadem. pag. 534

POLLICEM, § ep. 45. ad Att. lib. 13. Pollex, ut dixerat, mihi Lanuuij praesto fuit, sed plane pollex, non index. Placuit hunc locum recitare: ne, Pollucem, ut antea, legendum aliquis putaret.

EPI-

EPISTOLA. VII pag. 534

IDEST Apollini, & Aesculapio.] *glossema hoc esse interdum putaui. Apollinem uero, & Aesculapium ideo nominat, quia praeesse illos curandis morbis antiquitas credidit.*

EPISTOLA. XIII pag. 537

SI metuendus iratus est; quies tamen ab illo fortasse nascetur.] *proponit quod obijci potest: & idem confutat. Si quis dixerit, metuendum esse Caesarem iratum; non negabo: uerumtamen quies ab illo fortasse nascetur. posita enim sunt omnia in illius uoluntate idem & exitium, & otium afferre potest. quare timenda pernicies, nec tamen desperãda salus. Equidẽ ualde miror, obscurã quibusdã hanc sentẽtiam, & mendosum locum uideri. nam quod pro, Quies, est in uno uetere libro, Quiesces: id me quidem parum mouet. habeo enim sex antiquos libros, in quibus nulla uarietate, Quies, legitur: & sententia patet: itaque mutationem sine caussa non quaero.*

EPISTOLA. XIV pag. 538

VIDENDVM est,] *dubitãdi uim habet: quasi dicat, Vereor, ne nõ possitis. ut ep. Q. Ciceronis lib. 16. Vide, ut probare possit, te nõ peccasse, idest: uereor, ne non possit. Alij utrũque locũ sine caussa mutant.*

eadem. pag. 538

IIX. Kal. Quinct.] *recte Sigonius coniecit legẽdũ esse, IIX. Kal. Febr. quod ex ep. 18. et ex XI. lib. 16. colligitur. Praeterea, cum ad Atticũ scriberet, L. Caesarẽ, inquit, uidi Minturnis IIX. Kal. Feb.*

EPISTOLA. I

PAG. DXLIV

A TARCONDIMOTO, regulo in Ciliciae parte, qui ciuili bello contra Caesarem pro Pompeio pugnauit: eiq. postea uictor Caesar ignouit. post interitum Caesaris, copias pro reip. partibus comparante C. Cassio, cum eo se coniunxit. Cassio mortuo, secutus Antonium cum Octauiano dimicantẽ, ab Agrippa nauali proelio caesus est. Dio l. 41. 47. 50. Strabo l. 14. Florus l. 4.

eadem. pag. 544

NOSTRAM consuetudinẽ integritatemq. etsi neque ueteres libri mutant; & Consuetudinis uerbo significari laudem constat: probo tamen cõiecturam Hieronymi Ferrarij, qui legendum putabat, Mansuetudinem, adductus in hanc opinionem similitudine locorum. nam ep. 3. Mihi maximae curae est, ut, quae copijs, & opibus tenere uix possumus, mansuetudine, & continentia nostra, sociorum fidelitate teneamus. Et ep. 5. Mansuetudine, & innocentia imperatoris, prouinciam retentam, atque cõseruatam. Et ep. 9. ad Att. lib. 5. Faciam, ut summa modestia, & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus.

Et ep. 16.

Et ep. 16. ad eundem: Socijs incredibilis uidetur et nostra mansuetudo, et abstinentia.

eadem. *pag.* 544

AEQVITATIS nostrae] *duo ueteres libri, Equitatus nostri. et ep. 2. Cum equitatum in Ciliciam misissem. Malo tamen, Aequitatis nostrae. plus enim praesidij, ad continendos in fide socios, in aequitate sua, quam in uniuerso exercitu, non modo in equitatu, Cicero sibi esse constitutum existimabat: ut ep. 3. et hic proxime, quid profecerit integritas sua, iam ostendit.*

EPISTOLA. III pag. 550

M. CICERO Imp.] *imperator Cicero appellatus est* III *id. Oct caesis Amaniensibus, ut ep. 20. ad Att. lib.* V. *Ea res gesta nondum erat, cũ hae litterae scriptae sunt, ac ne tum quidem, cum illae superiores ad senatum, quas post has missas esse satis liquet: ait enim in his Cicero: Publice propter duas caussas nihil scripsi. Quare mendosam hanc imperatoris appellationem semper duxi. et, opinor, librarius, cum uideret in titulo sequentis epistolae, Cicero imperator; eodem modo hanc esse inscribendam, ignarus temporum, existimauit. Hoc et Sigonium uideo suspicatum esse.*

eadem. *pag.* 550

AD ICONIVM] *in castra uenit Cicero, quae fuere apud Iconium,* VII. *Kal. Sept. cum Iconij decem dies fuisset: ut ep. 20. ad Att. lib.* V. *Ab Ico-*

nio castra mouit pridie Kal. *Sept. ep. 6. lib. 3. Itaque legendum uidetur,* III. *Kal. Sept. eodemq. modo in ep. seq. ubi nunc legitur, Kal. Sep. legati a rege Commageno ad me missi.*

EPISTOLA. IV pag. 551

M. ANNEIO } *ep. 57. lib. 13. Hoc nomen uarie legitur in antiquis libris.*

eadem. *pag.* 552

KAL. SEPT. } III *Kal. Sept. legendum esse, iam ostendimus.*

eadem. *pag.* 552

PRAESENTIA, magnitudine, & animi, & consilij. } *pro Animi praesentia, magnitudine consilij: praesenti animo, magno consilio. In oratione pro Milone, Praesentiam animi, dixit Cicero, & Caesar lib.* v. *bel. Gal. Interdum ita commiscentur Consilium, & Animus, ut ab animo consilium pendeat: quia metus consilium impedit. Cic. lib.* 1. *Off. Praesentis animi uti consilio.*

eadem. *pag.* 553

ATHENAIDIS } *malo nomen esse mulieris, quam ciuitatis: ut regis uxor, mater ue fuerit. nam, Importunitate, aptius de muliere dici puto, quam de ciuitate. Suffragatur huic opinioni antiqua inscriptio, quam Romae uidimus in hortis Carpensibus.*

C. PO-

C. POPILLIVS. AL BAEVS
VIX. AN. XXXV
ATHENAIS. AVGVSTAE S. VNCT.
POSIT. FRATRI

eadem. *pag.* 553

SACERDOS] *Comanorum sacerdos Archelaus, a Pompeio Magno, ut scribit Appianus, Mithridate deuicto, praefectus: post quem sacerdos fuit Nicomedes, a Caesare, post superatum Pompeium, praepositus. Eius sacerdotis potestas quae fuerit, ostendit Hirtius, de bello Alexandrino, his uerbis: Comana, uetustissimum, & sanctissimum in Cappadocia Bellonae templum, quod tanta religione colitur, ut sacerdos eius deae, maiestate, imperio, & potentia secundus a rege consensu gentis illius habeatur, id homini nobilissimo Nicomedi Bithynio adiudicauit. Videndus & Strabo lib.* XII.

eadem. *pag.* 553

ET TOTO,] *ignoratio Latini sermonis quosdam inducit, ut hoc mendosum putarent, & inepta quaedam comminiscerentur. Sed, Toto, Cicero dixit, pro, ea re, quae summa est, & in qua sunt omnia. Ad Att. ep.* 20. *lib.* V. *Est totum, quid* Ka*lendis Mart. futurum sit. Et ep. ad Capitonem: Totum hoc, ut, quod semper existimaui, nunc plane intelligam, me a te multum amari. Et ep.* I. *lib.* 3. *ad Q. frat. Totum in eo est, tectorium ut continuum sit.*

eadem. pag. 555

TEBARANI. § *ignota Geographis gens: nimium enim negotij fuisset, latronum Amani montis nomina persequi. latrocinia enim exercebant eius montis incolae. Tibarenos & Plutarchus in Lucullo nominat, & Plinius lib. v. c. 4. ubi Temiscyre regionis gentes persequitur.*

eadem. pag. 556

QVAS consul in urbe gessisset. § *ex quattuor antiquis libris ita lego. alij: Quas is consul in urbe gessisset. Ego Catonem, cuius in se officia hic Cicero commemorat, cum C. Antonio supplicationem sua sententia non decerneret, dixisse puto, decreturum se, si referretur ob res a consule, idest a Cicerone, in urbe gestas: cum ea pluris aestimaret, quae togatus Cicero consul in urbe gessisset, quam quae foris armatus Antonius. Hanc sententiam confirmant ea, quae sequuntur.*

eadem. pag. 559

IVSTIORES § *profecto, qui sententiam attenderit, legendum, Illustriores, intelliget. bellicis enim rebus non iustitiam, sed splendorem addunt aequitas, & continentia.*

EPISTOLA. VI pag. 561

ET, SI non modo unus, uerum etiam multi Catones essent &c § *unus es uere Cato, isto plane dignus cognomine, antiqua maiorum uirtute decorato: uerum, si multi praeterea Catones essent, ego tamen sententiae tuae testimonium*

omnibus

omnibus triumphis anteponerem: quanto magis; cum ſis unus: quo tua maior eſt auctoritas, tua uirtus illuſtrior. Cum uero dixit: Si non modo unus, uerum etiam multi Catones eſſent: Catonum praeſtantiam, non numerum, cogitauit. nam alij quoque Catones erant, ut C. Cato, qui ep. 2. 4. 5. lib. 1. nominatur. Video quoſdam legere, Omnes, non Vnus: quorum opinionem non improbo. eodem enim fere ſpectat, & adſtipulatores habet ueteres libros: quorum teſtimonio noſtra quoque ſententia comprobatur.

EPISTOLA. VII pag. 562

DILEXERIM; } &, Dilexi, uſitatum erat. utrique enim modo ſeruit particula, Cum, ſequente Tum, ut ep. 6. lib. 9. Cum enim te ſemper magnum hominem duxi; tum quod his tempeſtatibus es prope ſolus in portu.

EPISTOLA. IIX pag. 563

C. MARCELLO } Hic locus, non ſemper credendum ueteribus libris, facile probat. ſcriptum eſt enim in omnibus, Marco, non, Caio, falſo, ut oſtendam, praenomine. Tres Marcelli, unus Marci, duo Caij praenomine, per triennium deinceps conſules fuere: primo anno Marcus, M. F. ut ait Dio, Ser. Sulpicio collega: quibus non conſulibus deſignatis, ſed conſulatum gerentibus, Cicero in prouinciam profectus eſt, ut e ſuperiore ep. & ex ep. 3. li. 3. perſpicuum fit: altero anno cum L. Paullo Caius, C. F. Ciceronis in auguratu collegae, Mar

ci uero non frater germanus, sed, ut perspicue narrat Suetonius, patruelis. nã si germani essent fratres, in patris praenomine congruerent. at Marcus Marco patre, Dione teste, natus est: Caius autem Caio: quod ex epistola, quae sequitur hoc initio, Marcellum tuum, intelligitur. atque his consulibus Cicero, absoluto annuo imperio, ex prouincia decessit. Tertio anno alter Caius, M. F. ut lapides Capitolini, & Dio significat, Marci, biennio ante consulis, frater germanus, quod ex parentis praenomine cognoscitur, cũ L. Lentulo, anno ciuilis belli primo, consul fuit. Cuius anni primis diebus, idest pridie non. Ian. Cicero procos. ad urbem acccßit: ut ep.10.lib.16. Haec ad infirmandum consensum ueterum librorum, & ueriratem historiae testimonio restituendam, arbitror sufficere. Est enim hic (ut ἐν ἐπιτομῆ supra dicta colligantur) C. non M. Marcellus, ut quidam crediderunt, M. Marcelli, ad quem superior est epistola, frater patruelis; Caij, ad quem sequens, filius.

EPISTOLA. X pag. 564

QVANDO id accidit; } sic mei quinque ueteres libri: reliqui, Quomodo, Cum, Quom. placet, Quando.

EPISTCLA. XIV pag. 569

VNVS scilicet fructus, } etsi uideo esse in aliquot antiquis libris, Vnus scilicet uni fructus: mihi tamen magis arridet, Vnus scilicet fructus: ut est in tribus item antiquis libris. uerbum enim, Vni,

quem

quem hic locum habeat, non satis intelligo. Quid enim est, Vnus uni fructus percipi litteris non potest? quasi uero non id omnium commune sit. nemo enim ex amici litteris eum fructum, quem ex praesentis conspectu, & sermone, percipit.

eadem. pag. 569

PROPERA: nihil tibi erit lautius, ⁊ ex omnibus antiquis libris, unus omnino Maffeorum est, in quo ita legatur. nam reliqui mei, Prope, Mediceus, Propere, habet. ex quo patet, qui ueritatem e tenebris uelit educere, multos ei consulendos esse ueteres libros. Sententia satis aperta.

EPISTOLA. XVI pag. 572

CVM haec te tertia iam epistola ante oppressit, ⁊ sic olim emendauimus ex antiquo libro Vincentij Riccij: idq. testati sumus ante aliquot annos in Scholijs nostris. nam quod est in alijs ueteribus libris: Cum haec tertia iam epistola ante operis sit: id mihi prorsus non placet. Sensus enim uidetur esse durior, nec tamen, nisi fallor, uerus. quid enim? adeo ne longa est haec epistola, ut opus uideri possit? cum praesertim eam, quae sequitur, Cicero breuem appellet: quae tamen breuior, quam haec, non est.

eadem. pag. 572

QVOD uelis ipsa currunt; ⁊ Vincentij Riccij liber habet: Quod in his incurrat. reliqui, Quod uelis ipsa currunt: unus hoc totum non habet, sed amplam lacunam, quantam scilicet implerent haec

ipsa uerba: ut fortasse Graecum aliquid desit. nam eodem modo, qui librum illum descripsit ubi Graecum aliquid occurrit, inane spatium reliquit. Haec mihi uarietas mendi suspicionem affert: & libenter legerem, Quod, cũ uelis, ipsa incurrunt: idest, in animum.

EPISTOLA. XIIX pag. 575

TVA quidem in culina, mea molesta est. § mordet Cassium, ut Epicureum, cuius philosophia uoluptatem rebus omnibus praeponeret. In culina: in epulis. Varie legitur hic locus in antiquis libris: Tua quidem in culina tua molestat: uel Tua quidem in culina mea molestass3. uel: Et quidem in colina mea molesta est: uel: Tua est? quidam in in culina mea molestasset. in uno pro, Molesta, Molestia legitur.

EPISTOLA. XIX pag. 576

HABET damnatos, quos pro illo nobis restituat: § arguta in primis, & festiua sententia. Lege Pompeia damnatos restituerat Caesar: ut legimus apud eum lib. 3. de bel. ciu. hoc latenter Cassius notat: cum tamen de ijs loquatur, quos Caesar ad sectiones faciendas, ne hasta refrigesceret, Syllae mortuo suffecturus esset. Iocus est in uerbo, Restituat, ambigua significatione, ad maiorem Caesaris contumeliam.

EPITSOLA. XX pag. 577

AD amorem meum aliquantulum discedens addidisti; § pro Aliquantulum, ueteres libri

bri omnes, Aliquantulum olim, uno excepto, in quo est, Aliquantulum olim. ex quo placuit, Aliquantulum. nam, Olim, locum non habet: cum Trebonius paullo ante discesserit: quod illud infra demonstat: Iter tuum cuiusmodi sit: ubi Brutum nostrum uideris. &c.

EPISTOLA. XXI pag. 579

De uno me } alij, De uno, de uno me. quae geminatio mihi non admodum probatur: non quod ea saepe Cicero non utatur, idq. grauiter, & ornate: sed eam sententia, nisi opinione fallor, hoc in loco requirere non uidetur.

eadem. pag. 579

Fvtvrvm satis. } malim, Facturum satis: ut subaudiatur, Me. alioqui, Quo tamen ipso, unde regatur, non erit. nam, Futurum, nullo modo cum auferendi casu coniungi potest.

EPISTOLA. II

PAG. DLXXXII

X V. KAL. NOV. } *si attendimus, quod ep. 9. scriptum est: cogemur credere, Dec. non Nou. legere.*

EPISTOLA. IX pag. 588

HEBDOMADEM } *si, Hebdomadem, Graeco more legas: Gellium corrige, ubi legitur quibusdam locis, Hebdomada, & Hebdomadam.*

eadem. *pag.* 588

INCOLVMEM stiteris. } *recte alij uerbum, Stiteris, mutatione minima, cum sit in antiquis libris, Steteris, reposuerunt. Sic ad Att. ep. 14. lib. x. Te uegetum nobis in Graecia sisti.*

EPISTOLA. XIV pag. 594

ANDRICVS } *non dubito, quin hic sit idem, qui Menander in epistola 15. nominatur. itaque, cum putarem, uel in ea epistola, Andrici, non Menandri, uel in hac, Menandrus, pro, Andricus, reponendum esse: consului ueteres libros: quo-*

rum

rum in uno corrupte quidem, unde tamen ueritas elici possit, Atandrius; in altero, Mandricus; in tertio, clarissimis litteris, Menandrus, legitur. utroque enim modo Menandrus, & Menander, usitate dicitur. Propertius lib. 3. el. 21.

Librorumq. tuos docte Menandre sales.

Et Ouidius:

Dum fallax seruus, durus pater, improba lena,
Vixerit, et meretrix blanda, Menandrus erit.

Ex hoc loco non unum, aut alterum, quod saepe iã dixi, sed multos ad tollenda menda inspiciendos esse ueteres libros, plane constat. nam in quibusdã, etiam antiquitate celebratis, legitur, Andricus.

eadem. *pag.* 594

HABVI noctem plenam timoris, ac miseriae, ¿ *sic lego, ex ueteribus aliquot libris. placere alijs uideo: Habui noctem plenam timoris. ac miserius: tuis litteris nihilo sum factus certior, quo modo te haberes: sed tamen sum recreatus. Quod minime placet. Quo modo enim miseria maior est, quae nascitur ex litteris Tironis; cum, ijs acceptis, recreatum se dicat, idest priore miseria liberatum, aut certe ualde leuatum?*

eadem. *pag.* 594

ID scripsi ad Mumium. ¿ *ueteres libri uarie, Mumium, Munium, Numium, Nummum, Vatinium, Vmmium; omnes, ut ego suspicor, mendosi. Quis enim iste est uel Vmmius, uel Mumius, uel Mumius, uel Numius, uel Nummus, uel Vatinius,*

nius, a quo pecuniam medico promitti Cicero uult? is enim nuſquam neque in his ad Tironem, neque in iis, quae ad Atticum ſcriptae ſunt, epiſtolis nominatur. ad Curium quidem ſe ſcripſiſſe, ut Tironi, quidquid opus eſſet, in ſumptum erogaret, utique ſignificat, ut ep. 6. Scripſi ad Curium, quod dixiſſes, daret. medico ipſi puto aliquid dandum eſſe, quo ſit ſtudioſior. Et ep. 9. Curio miſi, ut medico honos haberetur, & tibi daret, quod opus eſſet. Et ad Att. ep. 5. lib. 8. Faſciculum, qui eſt M'. Curio inſcriptus, uelim cures ad eum perferendũ; Tironemq. Curio commendes; ut ei, ut petiit, ſi quid opus erit, in ſumptum eroget. Et ibidẽ ep. 6. Tironem uideo in ſumptum ab aliis mutuatum. ego autem Curium noſtrum, ſi quid opus eſſet, rogaram. Quare uidetur in hac etiam ad Tironem epiſtola Curius omnino ſignificari. &, ut dicam quod ſentio, legendum opinor ſic: Id ſcripſi ad Maniũ: mutatione fere nulla: cum in uetere libro ſcriptum ſit, Munium. fuiſſe autẽ Manius, Curiorum praenomen, nemo fere paullo eruditior ignorat. Nec mirum uideatur, ſolo praenomine quemquam indicari. nam, cum ad Tironem ſaepe Cicero de Curio, & hac ipſa de re, ſcripſiſſet: praenomen poni, cum de homine notiſſimo loqueretur, ſatis eſſe duxit: ut interdum Seruium, Appium, Sextum nominat, neque addit, Sulpicium, Claudium, Peducaeum. Praenomen autem Manius, quia non admodum erat uſitatum, iccirco librariorum in-

curia

curia saepe transijt in Marcus, eo facilius, quod M', quo Manius ostenditur, minimum distat a M. Hinc M. Acilius Glabrio, M. Aquillius, M. Curius, mendose ubique, pro M'. quod mendum sustulimus ex ep. 17. lib. 13. & ad Att. ep. 2. 3. lib. 7. & ep. 5. lib. 8. & 5. lib. 12. ad eundem.

EPISTOLA. XVII pag. 596

QVO quidem comitatu ἀφωμίλησα, satis scis. } qui uident acutius, ijs examinandum hunc locum relinquo. nam mihi quidem tenebrae sunt. putaui interdum, ἐφομιλήσας, legendum: pro, usus: uerbo composito ab ἐπὶ, & ὁμιλέω.

EPISTOLA. XIIX pag. 596

VT EST, } malim, Vtut est. pro, quoquomodo res se habet: siue me uere amas, siue simulas. nam, Vt est, Quo modo est, Quo modo se res habet, affirmare uidentur, & praesentem rei statum indicare. Cicero autem hic iocans dubitare se fingit.

eadem. *pag. 597*

M. OTHONEM: } Mothonem, antiqui libri omnes. placet uel M. Othonem, cuius crebra mentio lib. 12. ad Att. uel, Mathonem, eum fortasse, qui nominatur ep. 25. lib. 9. uel Motonem, de quo ep. 50. ad Att. lib. 12. uel Mutonem in oratione pro Fundanio.

EPISTOLA. XXI pag. 599

MIHI successa, } pro, successisse. quod Latini

tini sermonis consuetudo ferre uix uidetur. Omnino mirari satis non possum, nõ modo ab elegantia, & copia, sed interdum etiam a proprietate paterni sermonis longe distare orationem filij: quod uoluntatis potius, quam naturae, uitiũ esse arbitror.

eadem. pag. 599

BRVTTIO } Latino sermone: plerique tamen ueteres libri, Bruto: mendose scilicet. opinor enim, qui subsequi mentionem Cassij uiderunt, eos hunc esse M. Brutum, illum C. Cassium putasse. quasi uero post Caesaris necem ita uacuo animo essent, itaq. otio abundarent Brutus, & Cassius, ut apud alterum Graece declamitare, apud alterum Latine exerceri Cicero filius arbitratu suo posset. Praeterea, quis credat hoc ad M. Brutum pertinere? Quem nullo tempore a me patior discedere. Et illud? Huic ego locum in proximo conduxi; &, ut possum, ex meis angustijs illius sustento tenuitatẽ. Non enim, ut arbitror, ita loqueretur adolescentulus Cicero de claro uiro, & eius anni praetore, M. Bruto. nec ita Brutus ab amicis imparatus erat, ut a Ciceronis filio, cui pater in annuum sumptum non satis large suppeditaret, sustentandus in Athenarum urbe nobilissima fuerit. numquam id (ut matrem Seruiliam, propinquos, familiares reliquos omittam) Atticus tulisset; qui etiam, ut in eius uita Nepos ait, Bruto Italia cedenti HS C. muneri miserit, eidem in Epiro absenti CCC. iusserit dari.

eadem.

eadem. *pag.* 600

HABES, ubi deponendae tibi sint urbanitates. § *nihil muto: nec enim necesse est. Habes, inquit, ubi mores urbanos deponas: animumq. liberiore uitae genere, nulla graui occupatione, remittas, ac relaxes. Vel, Deponendae urbanitates, omittendae res urbanae: ut ep.* 17. *lib.* VII. *Mihi interdum leuis in urbis urbanitatisq. desiderio uidebare.*

EPISTOLA. XXII *pag.* 601

FACILE legere soleo, § *sic antiqui libri omnes. Interdum abundare uerbum, Legere, suspicatus sum: ut subaudiatur, Intelligere: cum paullo ante dictum sit, Non intelligent.*

EPISTOLA. XXIII *pag.* 602

ANTONIVS de lege quid egerit. § *hoc malo cum superioribus coniungere, quam, ut nonnullis placet, separatim constituere. Lex Antonij fortasse illa significatur, de qua sic ep.* 12. *lib.* 14. *ad Att. Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitijs latam, qua Siculi ciues Romani: cuius rei, uiuo illo, mentio nulla.*

eadem. *pag.* 602

ETENIM § *abest ab uno uetere libro. placeret, Eum: sed, Etenim, ferri tamen potest, quasi hoc dicat Cicero: Quippe ad cuius rutam.*

EPISTOLA. XXIV *pag.* 603

SED SI. § *sic ueteres libri omnes. Ego legendũ arbitror, Sed st; idest, Sed hoc silebis. est*

enim,

enim, St, nota silentij. Idem olim ex lib. 2. de Orat. mendum sustulimus. In Plauto etiam, ubi legendum St, modo Si, modo Ast, modo At, mẽdose legitur. Terentius quoque in Phormione hac nota usus est. Quem locum recitat Velius Longus grammaticus. Et Naeuius in Corollaria, apud Carisium: St:tale uerbum caue faxis.

eadem. *pag. 603*

SED quod egerint. § *fac ut sciam:uel, Sciemus: subaudiendum. amat enim hic Cicero breuitatem, ut paullo ante: De publicis, omnia mihi certa: subaudi, significa. Mei tamen ueteres libri, Seu, non Sed, omnes habent. itaque cogor de mendo suspicari.*

EPISTOLA. XXVII pag. 604

QVIBVS alteri Cesenam, § *hunc locum carere mendo numquam non sum arbitratus. neque enim adeo tum ignobilis, aut obscura Cesena fuit, quae nunc in primis lauta, & honesta ciuitas est, ut, tamquam abiecta res, nominari debuerit. nam quod Sidonius Apollinaris furnum ait esse potius, quam opidum: iocari uidetur, ut amico, qui Lugdunum, patriam suam, accusauerat, familiariter cauillans par pari referret. Auxit hanc suspicionem uetus liber uiri optimi, nec litterarum expertis, cõdiscipuli olim mei, Vincentij Riccij a Spe: quo in libro erat: Quibus gesa, uel quibus sutianarum*

narum

narum. Alter liber, e Cypro aduectus, quo olim ſum uſus, habebat, Quibus alteri Cenſenam. Atque hoc teſtati ſumus ante multos annos in Scholijs noſtris. Nunc uideo ſcriptum eſſe in antiquo exemplari Fuluij Vrſini: Quibus alteri Conſanarum, alteri Coſſutinarum. ut ſint nomina tabernarum, quae tunc aedificarentur. quod non diſplicet: licet ignotae mihi tabernae ſint. In alijs, Conſuntinarum, Conſutianarum, Coſſutianarum.

eadem. *pag.* 604

DISSAVIABOR. } *& hic amor oſtenditur. nam Suauiari, ideſt oſculari, plus eſt, quam Complecti: Oculos, plus quam Malas: In foro, plus quam Domi, uel in uia: In medio foro, plus quam In alia fori parte: Diſſuauiari autem, plus quam Suauiari. iteratio enim ſuauiorum indicatur. Veteres libri omnes, Diſſauiabor, detracta littera V: ut Sauium quoque, & Suauium, ueteres dicebant, a ſuauitate tamen deducto uocabulo.*

FINIS

